

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

JOSEON'UN SARİM PARTİSİ VE OSMANLI'NIN
İTTİHAT VE TERAKKİ FİRKASI:
KARŞILAŞTIRMALI BİR TARİH ÇALIŞMASI

Ayça ALKAN

Danışman

Prof. Dr. Mustafa DAŞ

2. Danışman

Prof. Dr. M. Ertan GÖKMEN

İZMİR-2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Joseon’un Sarim Partisi Ve Osmanlı’nın İttihat Ve Terakki Fırkası: Karşılaştırmalı Bir Tarih Çalışması” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Ayça ALKAN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Joseon'un Sarim Partisi Ve Osmanlı'nın İttihat Ve Terakki Fırkası:

Karşılaştırmalı Bir Tarih Çalışması

Ayça ALKAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

Uzak diyarlardan bugün Güney Kore olarak bilinen Kore Cumhuriyeti'nden önce o topraklarda hüküm sürmüş olan Joseon Krallığı döneminde otoriteyi ele geçirmek için büyük çaba sarf etmiş ve ağır kayıplar neticesinde amacına ulaşmış bir siyasi grup: Sarim Partisi. Diğer yanda ise bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nden önce bu topraklarda hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde vatanını kurtarmak amacıyla yola çıkarak, amacına ulaşma yolunda ağır kayıplar vererek iktidarı ele geçirmesine rağmen ülkenin yok olmasına engel olmayı başaramamış bir siyasi oluşum: İttihat ve Terakki Fırkası. Bu çalışmada farklı dönemlerde ve farklı şartlarda var olsalar da pek çok açıdan benzerlik gösteren bu iki oluşum incelenerek farklılık ve benzerlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Birinci ve ikinci bölümde partiler ayrı ayrı incelenirken, son bölümde çeşitli açılardan karşılaştırmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Joseon Krallığı, Sarim Partisi, Osmanlı İmparatorluğu, İttihat ve Terakki Fırkası.

ABSTRACT

Master Thesis

Sarim Function of Joseon and Party of Union and Progress of Ottoman Empire:

A study of Comparative History

Ayca ALKAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History of Republic of Turkey Program

Sarim Party is a political group in Joseon Dynasty that known as South Korea now. They made an effort to take hold the domination because they think their people have tough life. Despite they have heavy loss, they achieved and took hold the domination. On the other hand, Party of Union and Progress of Ottoman Empire made an effort for save their country because they think their country will disappear. So they conflicted with Abdülhamit who is Sultan of Ottoman Empire. They have hevay loss too. They achieved and took hold the dominitaon but they can't save their country. Ottoman Empire fall down. This Project is analysed both of them about similarty and difference.

Keywords: Joseon Dynasty, Sarim Party, Party of Union and Progress, Ottoman Empire.

ÖNSÖZ

Kore tarihi üzerine bir merakla başlayan bu yolculuk nihayetinde bu tezin yazılmasına yol açtı. Kore topraklarından 1300’lü yıllardan 1900’lü yıllara kadar hüküm sürmüş olan Joseon Krallığı ile hemen hemen aynı dönemlerde Anadolu topraklarında hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu arasında pek çok konuda benzerlik gösteren unsurlar bulunabilir. Bunlardan biri olan Sarim ve İttihat ve Terakki adlarını taşıyan iki siyasi oluşum dikkatimi çekti ve böyle bir tezin ortaya çıkmasına vesile oldu.

Öncelikle danışmanlarım Prof. Dr. Mustafa DAŞ ve Prof. Dr. M. Ertan GÖKMEN’e desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Bu konuda çalışmak her ne kadar zorlayan tarafları olsa da benim için eğlenceliydi. Özellikle Sarim Partisi konusunda kaynaklara ulaşmak, orijinal dildeki kaynakları okuyup anlamlandırmak konusunda pek çok zorluk yaşadım. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Hakkı UYAR, M. Ali DEMİRBAŞ, Eunmi YU, Eunsuk CHO, Yrd. Doç. Dr. Pınar ALTUNDAĞ, Oktay BALBAL, Emre KORKMAZ’a çok teşekkür ederim. Gerek Kore’de gerek Türkiye’de kaynak konusunda yardımlarından dolayı arkadaşlarım, Sinan DEMİRBİLEK, Heejae CHO, Minbeom JİN’e ve imla kontrollerimi yapan İrem AYDIN’a teşekkür ederim. Ayrıca bir kütüphane kurarak Kore dilince basılmış kitaplara kolaylıkla ulaşmamı sağlayan Kore Kültür Merkezi’ne teşekkür ederim. Bu uzun ve zorlu yolculukta yanımda olan maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme dostlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Ayça ALKAN

30.01.2018

**JOSEON’UN SARİM PARTİSİ VE OSMANLI’NIN İTTİHAT VE TERAKKİ
FIRKASI: KARŞILAŞTIRMALI BİR TARİH ÇALIŞMASI**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
a) Sarim Nedir?	2
b) İttihat Ve Terakki Nedir?	3

BİRİNCİ BÖLÜM

SARİM PARTİSİ

1.1. SARİM ÖNCESİ COSÖN’UN DURUMU	4
1.1.1. Goryö Sonu ve Cosön Başlarında Neo-Konfüçyanizm Çalışmaları	4
1.1.2. Cosön’un Kuruluşu’ndan Sarim’in Ortaya Çıkışına Dek Geçen Sürede Ülkenin Durumu	6
1.1.2.1. Cosön’un Kuruluşu	6
1.1.2.2. Toprak Sistemi ve Toprak Sisteminin Bozulması	8
1.2. SARİM’İN SİYASETE GİRİŞİ	11
1.2.1. Sarim’in Kuruluşu	11
1.2.2. Hungu Grubu ile Mücadeleleri	12

1.2.3.Dört Büyük Kırım	13
1.2.3.1. Muosahva (무오사화)	14
1.2.3.2. Gabcasahva (갑자사화)	15
1.2.3.3. Gimyosahva (기묘사화)	16
1.2.3.4. Ilsasahva (을사사화)	17
1.3. SARİM'İN BÖLÜNMESİ VE GRUP POLİTİKASI	18
1.3.1. 1575 Dongin ve Söin, 1589 Bukin Ve Namin'in Ortaya Çıkışı	18
1.3.2. Sönco Dönemi Siyasi Karışıklıklar	21
1.3.2.1. Cöng Yörib İsyanı ve Dédonggye	22
1.3.2.2. Japon İstilas	23
1.3.2.2.1. Savaşın Etkileri	27
1.3.3. Gvanghégun Dönemi	28
1.3.4. İnco Dönemi	30
1.3.4.1. İnco Dönemi Savaşları: Cöngmyohoran ve Byöngcahoran	30
1.3.4.1.1. Cöngmyohoran (정묘호란)	30
1.3.4.1.2. Byöngcahoran (병자호란)	31
1.3.4.2. Veliaht Prens Sohyun'un Öldürülmesi	32
1.3.5. Sukcong Dönemi Keskin Siyasi Dönüşüm Politikası	34
1.3.6. Yöngco ve Jöngco Dönemi Denge Politikası	36

İKİNCİ BÖLÜM

İTTİHAT VE TERAKKİ FİRKASI

2.1. JÖN TÜRKLERİN ORTAYA ÇIKMASINDA ETKİLİ OLAN ORTAM	39
2.1.1. Osmanlı Toprak Düzeni ve Düzenin Bozulması	39
2.1.2. Tanzimat Fermanı	42
2.2. JÖN TÜRKLER VE SİYASİ FİKİRLERİ	44
2.2.1. Mizancı Murat	47
2.2.2. Ahmet Rıza Bey	48
2.2.3. Abdullah Cevdet	50
2.2.4. Prens Sabahattin	51
2.3. I. MEŞRUTİYET, KANUN-İ ESASİ VE İSTİBDAT DÖNEMİ	54
2.3.1. Meşrutiyet'in İlanı ve Meclis-İ Mebusan	54
2.3.2. Kanun-İ Esasi	56
2.3.3. İstibdat Dönemi	57
2.4. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ VE II. MEŞRUTİYET	61
2.4.1. İttihat Ve Terakki Cemiyeti'nin Kuruluşu	61
2.4.2. II. Meşrutiyet'in İlanı	64
2.4.3. 31 Mart Olayı ve Sultan Reşat Dönemi	67
2.4.4. Hürriyet ve İtilaf Fırkası	69
2.4.5. Sopalı Seçimler ve Bab-ı Ali Baskını	71
2.4.6. I. Dünya Savaşı'nda İttihat ve Terakki Cemiyeti	72
2.4.6.1. Kafkas Cephesi	74

2.4.6.2. Çanakkale Cephesi	75
2.4.7. Hürriyetin İşçi ve Köylüye Etkileri	76
2.5. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ’NİN YAPISI	78
2.5.1. Yapısal Sorunları	79
2.5.1.1. Cemiyet-Fırka İkilemi	79
2.5.1.2. İç Bölünmeler	80
2.5.1.2.1. Hizb-İ Cedit	81
2.5.1.2.2. Hizb-İ Terakki	82
2.5.2. İdeolojik Akımlar	82
2.5.2.1. Osmanlıcılık ve İslamcılık	82
2.5.2.2. Turancılık	85
2.5.2.3. Milliyetçilik ve Türkçülük	85
2.5.2.4. Masonluk Ve Sosyalizm	86
2.5.3. İttihat ve Terakki’nin Ekonomi ve Tarım Politikaları	89
2.5.4. Teşkilat-ı Mahsusa	91
2.6. İTTİHAT VE TERAKKİ KONGRELERİ	92
2.6.1. 1908 Kongresi	93
2.6.2. 1909 Kongresi	93
2.6.3. 1910 Kongresi	94
2.6.4. 1911 Kongresi	94
2.6.5. 1912 Kongresi	95

2.6.6. 1913 Kongresi	96
2.6.7. 1916 Kongresi	97
2.6.8. 1917 Kongresi	97
2.6.9. 1918 Kongresi	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARİM VE İTTİHAT VE TERAKKİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

3.1. KURULUŞ ÖNCESİ ÜLKEDEKİ SORUNLAR	99
3.2. NASIL KURULDULAR?	101
3.3. İKTİDARA GELİŞLERİ AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR	102
3.4. BÖLÜNMELELER VE ÇATIŞMALAR AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR	104
3.5. İDEOLOJİK AÇIDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR	107
3.6. SAVAŞLAR AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR	108
3.7. SON BULMALARI	110
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	115
EKLER	

KISALTMALAR

İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
İTF	İttihat ve Terakki Fırkası
HİF	Hürriyet ve İtilaf Fırkası
s.	Sayfa No
ss.	Sayfadan Sayfaya

EKLER LİSTESİ

EK 1. Konfüçyüs	ek s.1
EK 2. Yi Sönggye	ek s.2
EK 3. Song Ülkesi	ek s.3
EK 4. Cöng Dojön	ek s.4
EK 5. Yuan Krallığı	ek s.5
EK 6. Ming Krallığı	ek s.5
EK 7. Liadong	ek s.6
EK 8. Cosön'un 11. Kralı Cungcong	ek s.7
EK 9. Cosön'un 9. Kralı Söngcong	ek s.8
EK 10. Cosön'un 7. Kralı Seco	ek s.9
EK 11. Kim Congcik	ek s.10
EK 12. Cosön'un 10. Kralı Yönsangun	ek s.11
EK 13. Coicémun	ek s.11
EK 14. Co Gvangco	ek s.12
EK 15. Yi Hvang	ek s.13
EK 16. Yi Yi	ek s.14
EK 17. Cosön'un 14. Kralı Söncö	ek s.14
EK 18. Cosön'un 15. Kralı Gvanghégun	ek s.15
EK 19. Japon İstilas Haritası	ek s.16
EK 20. Toyotomi Hideyoşi	ek s.17
EK 21. Yi Sunşin	ek s.18

EK 22. Qing Krallığı	ek s.19
EK 23. Cosön'un 16. Kralı İnco	ek s.20
EK 24. Cosön'un 19. Kralı Sukcong	ek s.21
EK 25. Cosön'un 21. Kralı Yöngco	ek s.22
EK 26. Cosön'un 22. Kralı Cöngco	ek s.23
EK 27. Veliaht Prens Sado	ek s.24
EK 28. 1699 Yılında Osmanlı Devleti Toprakları	ek s.25
EK 29. Tanzimat Fermanı	ek s.25
EK 30. Mizancı Murat Bey	ek s.26
EK 31. Ahmet Rıza Bey	ek s.26
EK 32. Abdullah Cevdet	ek s.27
EK 33. Prens Sabahattin	ek s.27
EK 34. Dr. İbrahim Temo	ek s.28
EK 35. Balkan Savaşlarından Sonra Osmanlı Devleti Toprakları	ek. s. 29.

GİRİŞ

Bugün Kore Cumhuriyeti (1953-) ve Kore Halk Cumhuriyeti (1948-)'nin bulunduğu Kore Yarımadası olarak bilinen bölgede Japon İstilasından önce Joseon (*Cosön*)¹ adı verilen bir krallık varlığını sürdürmekteydi. 1392-1910 yılları arasında hüküm sürmüş olan bu krallık LEE Ailesi tarafından yönetilmekteydi. Bu sürenin büyük bölümünde hâkim güç olan Sarim Partisi bu tezin ana konularından biri olacaktır.

Bir diğeri ise bugün Türkiye Cumhuriyeti (1923-)'nin bulunduğu topraklarda bir zamanlar hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu (1299-1922)'nin son dönemlerinde hâkim güç olmayı başarmış olan İttihat ve Terakki Fırkası (İTF)'dir. Bu iki parti ne kuruldukları ve hâkim oldukları dönem açısından ne de içinde bulundukları dönemin şartları açısından benzerlik göstermemelerine rağmen, kuruluş şekilleri ve nedenleri olsun, faaliyetleri ve sona eriş biçimleri olsun pek çok açıdan benzerlik gösterirler.

Bu tezin yazılma amacı da işte bu benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak ve birbirinden bu kadar uzak coğrafyalarda ve farklı tarihlerde kurulmalarına rağmen benzerlik göstermelerine naçizane bir neden arayışıdır. Bu çalışmanın sınırlılıkları siyasi grupların yapısı, kuruluş ve yok oluş nedenleri ve faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Var oldukları dönemlerin farklı olması ve dönemsel şartlardan kaynaklanan farklılıklar karşılaştırma ölçütleri arasında yer almayacaktır.

Öncelikle Sarim Partisi ve İttihat ve Terakki Fırkası'nın ne olduğu hakkında açıklama yaparak başlamak yerinde olacaktır.

¹ Kore dilinin transkripsiyonunda pek çok farklı sistem kullanılmaktadır. İngilizce transkripsiyon yöntemiyle yapıldığında Joseon olurken, Yeon Kyoo Seok'un (1995) oluşturduğu Türkçe transkripsiyon kullanıldığında Cosön halini almaktadır. Uluslararası tanınan versiyonu Joseon olduğundan başlıkta bu şekilde kullanmayı tercih ettim. Ancak doğru okunmasını sağlamak adına tezin geri kalanında Yeon'un sistemini kullanacağım.

a) Sarim Nedir?

Sarim kelimesinin kökeni Hanca² Bilim adamı anlamına gelen “Sa [士 (선비/사)]”³ ve orman, koru ve kırsal alan anlamlarına gelen “Rim [林 (수풀 림)]”⁴ karakterlerinin birleşmesinden oluşur ve “*kırsal alanda yaşayan alimler*” anlamına gelir.

Sarim’in kökenlerinin aslında Goryö⁵’nun son dönemlerine taşrada yaşayan Neo-Konfüçyüs’cü (Bkz., EK 1) Genç Bilginler topluluğuna dayandığına inanılır.⁶ Goryö’nun son dönemleri ve Cosön’un başlarındaki siyasal durum zor kararlar almayı gerektirmişti. Yi Sönggye⁷ (Bkz., EK 2), Goryö Hanedanlığına bağlı bir general olmasına rağmen kendi Hanedanlığını kurup tahta geçmişti.⁸ Bu Neo-Konfüçyüs’cü âlimlerden bazıları yeni devletin kurulmasına destek verip hükümete önemli görevler alırken, yeni hanedanlığa karşı olan âlimler memleketlerine çekilip, taşrada okullar açarak öğrenci yetiştirmeye odaklanmışlardı.⁹ Yeni devletin kurulmasına destek veren âlimler yeni hükümeti kuracaklardır. Daha sonraları yaşanan olaylar neticesinde hükümet görevlileri Hungu adında bir grup kuracaklar¹⁰, taşraya çekilen bu ikinci grup ise daha sonra Sarim adında bir grup kuracaktı.¹¹

Sarim Grubu Kore dilinde Sarimpa (사림파) olarak adlandırılır. Buradaki “Pa” taraftar, parti, grup gibi anlamlar taşır. Sadece siyasi değil edebi topluluklar için de kullanılan bir kelimedir. Ayrıca Cosön her ne kadar Monarşik bir yapıya sahip olsa da, Osmanlı’daki gibi yöneticinin tam otoriter olduğu bir sistemden ziyade, Kralın yanında bir divanın da bulunduğu ve divan üyelerini aristokrasinin oluşturduğu ve

² Günümüzde kullanılan Kore Alfabeti Hangıl kullanılmaya başlamadan önce kullanılan Çin Yazı Sistemi ve Çince kökenli kelimelere verilen addır.

³ **한자사전, 장삼식**, 서울, 1992, 223. (**Hanca Sözlük**, Çangsamşik, Seul, 1992, s.223.)

⁴ A.g.e., s.446.

⁵ Kore Yarımadasında 918 ve 1392 yılları arasında hüküm sürmüş olan krallıktır.

⁶ Baek Okkyoung, ve diğerleri (et al.), **Understanding Korean History**, Jimoondang, Seoul, 2011, s.116.

⁷ Cosön’un ilk Kralıdır. 1392-1398 yılları arasında 6 yıl hüküm sürmüştür.

⁸ The Association of Korean History Teachers, **A Korean History for International Readers**, Humanist Books, Seoul, 2010, s.154.

⁹ Baek ve diğerleri (et al.), ss.116-117; The Association of Korean History Teachers, s.154.

¹⁰ 권내현, 심재우, 염점섭, 정재훈, **미래를 여는 한국의 역사 3**, 지식 하우스, 서울, 2011, 113.

(Kwon Nehyön, Şim Ceu, Yöm Cömsöb, Cöng Cehun, **Geleceği Aydınlatan Kore Tarihi 3**, Çişik House, Seul, 2011,s.113.)

¹¹ Baek ve diğerleri (et al.), s.117.

Kral üzerinde denetim gücüne sahip olduğu bir sistem söz konusudur. Modern bir demokrasi söz konusu olmasa da Kralın keyfine göre hareket edemediği, divan üyelerinin kralı değiştirmeye kadar gidebilen bir güce sahip olduğu örnekler de vardır. Sarım'ın aktif olarak siyasete girişi 15. yy'da Cosön'un 9. kralı olan Kral Söngcong (1469-1494) döneminde olmuştur.¹²

b) İttihat ve Terakki Nedir?

İttihat ve Terakki, Arapça kökenli bir olma, birlik anlamına gelen *ittihad*¹³ ve yükselme, ilerleme anlamına gelen *terakki*¹⁴ sözcüklerinden oluşur ve *birlik ve ilerleme* anlamına gelir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) ilk olarak 1889'da İttihad-ı Osmanî adıyla, Tıbbiyeli bir grup öğrenci tarafından gizli bir cemiyet olarak kurulur. Daha sonra Paris'te kurulmuş olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşerek İttihat ve Terakki adını alır. Amaç Abdülhamit İstibdadına karşı çıkmaktır. Ancak kısa süre içinde dağıtılır ve üyeleri sürgüne gönderilir. Gerçek anlamda İttihat ve Terakki Cemiyeti bundan çok daha sonra 1906 yılında Selanik'te bir grup subay tarafından kurulacaktır. Kurucu kadrosunda 10 kişi bulunur. Balkanlarda kurulmuş ve tam anlamıyla Balkanlı bir örgüttür.¹⁵

¹² A.g.e., s.116.

¹³ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, s. 470.

¹⁴ A.g.e., s. 1082.

¹⁵ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt 3, iletişim yayınları, İstanbul, 2015, (Siyasal Partiler 3) ss.27-28.

BİRİNCİ BÖLÜM

SARİM PARTİSİ

1.1. SARİM ÖNCESİ COSÖN'UN DURUMU

1.1.1. Goryö Sonu ve Cosön Başlarında Neo-Konfüçyanizm Çalışmaları

Goryö'nun son dönemlerinde Kral Çöngyol zamanında An Hyang, ünlü Song (Çin'de eski bir krallık - Bkz., Ek 3) Konfüçyüs âlimi Yuanlı Zhu Xi'nin bazı yazılarını getirdi, 1305'de Bek İçong da Yuanlı kardeşler olan Zhu Xi ve Çeng'in çalışmalarını Kore'ye getirdi. Bu çalışmalar Goryö Devleti'nin sonuna doğru Kore Konfüçyanizmine yeni bir yön verdi. O dönemlerde Çong Mongçu Chu Tzu'nun savunduğu aile ritüellerini benimsedi ve onun aile ritüelleri kuralları Sönggyungvan'da ve Kraliyet Akademisi'nde öğretildi, öğrencilere Chu Tzu'nun açıklamalı kitapları okutuldu. Bu iki Goryö âlimi An Hyang ve Çong Mongçu sonraları Neo-Konfüçyanizmin tanıtımına olan katkılarından dolayı Munmyo¹⁶'da kutsallaştırıldı.¹⁷

Goryö'nun son döneminde gelişmeye başlayan Tohak adındaki Neo-Konfüçyanizm Okulu, Budizm ile birlikte var olmaya çalışmayan, aksine fazlaca eleştirmeye meyilli bir geleneksel okuldu. Bu nedenle Budizm karşıtı hareket, Cosön Handanlığı'nın kurulmasında lider rolü oynayan ve yeni devletin resmi ideolojisinin Konfüçyanizm olması için büyük çaba sarf eden bir takım Konfüçyüs'çünün önerisiyle başladı.¹⁸

Cosön Hanedanlığı'nın başlamasından öncülük eden Cöng Docön (Bkz., Ek 4) Neo-Konfüçyanizmin teorik temellerini atıp Budizm'i tamamen eleştirdi.¹⁹ Cosön

¹⁶ Konfüçyüs'ü kutsallaştıran tapınak.

¹⁷ Keum Jang Tae, **Confucianism and Korean Thoughts**, Jimoondang Publishing Company, Seoul, 2000, s.37.

¹⁸ A.g.e., ss.37-38.

¹⁹ Baek ve diğerleri (et al.), s.129.

Krallığı'nın ilk yıllarında birçok Budist tapınağının sahip olduğu topraklara devlet tarafından el konuldu ve çoğu keşiş görevlerinden alınıp tapınaklarından çıkarıldı.²⁰

Cosön'un başlarında ön plandaki Neo-Konfüçyanist âlim Kvon Gın'dı. Kvon Gın "İbhakdosöl (입학도설)" ve Yègiçöngyönnog (예기천견록)" gibi eserler vererek saygı merkezli doktrini vurguladı. Kvon Gın'ın eğitim geleneği merkez politikada kendini gösteren memur âlimleri ön plana çıkararak başarılı oldu. Cosön'un başlarında Neo-Konfüçyanizmin temelini atan âlim memurlar çoğunlukla Konfüçyanist sistemi tamamlama ve ritüelleri düzenlemeye odaklanarak akademik çalışmalar yaptılar. Milli Eğitim merkezli hareket eden bu kişiler Neo-Konfüçyanizmin teorik sorunlarını araştırdılar ancak daha çok ulusal birlik sorunu olan toprak sistemi ve ritüellerle ilgilendiler.²¹

Cosön toplumu Konfüçyanizmi devlet yönetiminde işlev gören Ortodoks ideolojisi olarak benimsedi. Krallığın kuruluşundan itibaren Konfüçyüs ilkelerinin öğretilmesi için bir dizi önlem alındı. Bu çalışmaları hükümet üstlendi ve Konfüçyanist bir çizgide bürokratik yapı ve sivil ritüeller yasası oluşturdu.²²

Siyasi ideoloji alanında Cosön döneminde büyük değişiklikler oldu. Goryö dönemine dek politik alanda Konfüçyanizm, ruhsal alanda Budizm hâkim konumdaydı. Ancak politikanın yöneticisi konumunda olan Kralı harekete geçiren kralın öğretmenliği gibi işlerden keşişler sorumlu olduğundan Konfüçyanizmdense Budizm'in daha baskın olduğunu söyleyebiliriz.

Cosön Neo-Konfüçyanizmi, Konfüçyanist siyasi fikir temelinde oluşmuştu. Neo-Konfüçyanistler Budizm'i teorik açıdan eleştirdiler. Buna rağmen başlarda Teco (Cosön'un ilk kralıdır.) zamanında keşişler kraliyet öğretmeni işini üstlenmiş olsalar da, sonraları ne kraliyet öğretmeni ne de kralın öğretmeni olarak yer edinemediler. Kralı eğiten kraliyet öğretmeni rolünü tabii ki Neo-Konfüçyanist âlimler üstlendi.

²⁰ Keum, s.38.

²¹ Baek ve diğerleri (et al.), ss.129-130.

²² Keum, s.38.

Krala Konfüçyanist yazıları öğreten kraliyet derslerine katılan âlimlerin kraliyet öğretmeninden bir farkları yoktu.²³

1.1.2. Cosön'un Kuruluşu'ndan Sarim'in Ortaya Çıkışına Dek Geçen Sürede Ülkenin Durumu

1.1.2.1. Cosön'un Kuruluşu

1392 yılında Cosön Hanedanlığının girişimi Goryö'nun son dönemlerindeki sosyal değişikliklerden kaynaklanmaktaydı. Özellikle yeni oluşan bir güçle sahneye çıkan aristokrasi reform gücü ve ordu gücünü birleştirerek yeni bir hanedanlık kurdular. Cosön Hanedanlığının ortaya çıkışı 14. yy ortalarında Doğu Asya'nın değişimiyle de ilgisi olan önemli bir olaydı. Yuan (Bkz., Ek 5) Ülkesi Hong Köncök İsyanı nedeniyle Han Hanedanlığı'nın direnişini bastıramayıp kuzeye doğru sürüldü. Japonya ise güney ve kuzey olarak ikiye ayrılan bu rekabetin taraflarından biri haline gelerek Cosön ve Çin'e girip yağmalamakta tereddüt etmedi.

1351'de tahta çıkan Kral Gongmin (1351-1374), Yuan elçiliğini (daha çok denetim ofisi) feshetmek gibi uygulamalarla Yuan'ın müdahalesinden sıyrılmaya yönelik Yuan karşıtı eylemlerde bulunup diğer taraftan Ming (Bkz., Ek 6) ile anlaşma politikası izledi. Dahası Kral Gongmin (1351-1374) en iyi eğitim kurumu olan Sönggyungvan'ı devam ettirdi. Yeni doğan aristokratlar Sönggyungvan'da Neo-Konfüçyanizm çalışarak karşılıklı fikir birliğine varabildiler. Diğer yandan Hong Köncök İsyanı'nı bastırıp, Japon yağmasına karşı savaşıp kazanmak Çve Yöng ve Yi Sönggye gibi generallerin ordu gücünü arttırdı.²⁴

Eski sistemde yenilikler yaparak Kvonmunsecok (권문세족)²⁵'u kaldırıp Goryö'nun son dönemlerindeki kaosu çözmek isteyen Kral Gongmin (1351-1374)'in reformları Şin Dong'un ölümü ve ardından Kral Gongmin (1351-1374)'in kendisinin

²³ Baek ve diğerleri (et al.), ss.134-135.

²⁴ A.g.e., s.23.

²⁵ Yüksek rütbeli ve güçlü aile. **국어대사전**, 민정서림, 서울, 1997, 461.(**Büyük Korece Sözlüğü**, Mincöngsörim, Seul, 1997, s. 461.)

de ölümüyle durdu. Kral U (1374-1388) tahta çıkınca otoriteye baskı yapan eski güç Yuan ile diplomatik ilişkileri düzeltmeye çalıştı. Buna karşı çıkan Cöng Mongcu ve Cöng Dojön gibi yeni aristokratlar sonuç olarak divandan (조정) kovuldular. Bu kişiler divandan kovulunca toprak sistemi gibi reformların planlarını hazırlayarak kendi içlerinde güçlerini arttırdılar.

Mançurya'ya baskı yapan Ming, kovduğu Yuan'ın geri dönmesini engelleyerek Goryö'ya da baskı uyguladı. 1387 yılında Yuan'a ait olan Hamgyöngdo ve Gangvondo sınırındaki Çöllyöng'un kuzeyindeki toprakları istedi. Eski Yuan ile ilişkilerine dönmek isteyen Kral U (1374-1388) zamanında Goryö divanındaki tartışmalar sonucu Yodong şimdiki adıyla Liaodong'u (Bkz., Ek 7) fethetmeye karar verdi ve bu yönde ilerledi. Sonraki yıl Nisan ayında 8 koldan oluşan ordunun başında olan Çve Yöng fetih güçlerini alıp kuzeye doğru ilerlerlerken, Kral U (1374-1388) da Pyöngyang'a kadar orduya eşlik etti.²⁶

Kral U (1374-1388) ordusunun komutanı olarak Yodong fethine katılan Yi Sönggye Ming Yanlısı Politika (친명사대론)'da ısrar eden aristokratların gücü ve siyasi fikirlerine katılıyordu. Yi Sönggye Ming'e giden stratejik bir nokta olan Amnok Nehri'ndeki Vihvado'da Yodong'u fethetmemek için 4 neden söyleyip geri çekildi. Gegyöng'a (Goryö'nun başkenti) dönen Yi Sönggye, Cve Yöng'u memleketine sürgüne gönderip öldürdü ve Kral U'yu tahttan indirip yerine Kral Çang'ı (1388-1389) tahta çıkardı. Böylece Yi Sönggye'nin gücü ve aristokratların gücü politika üzerinde baskı kurup toprak reformunu ilerletti. Bunun nedeni Goryö'nun sonunda ekonomiyi zayıflatıp çiftçilere aşırı yük yükleyen arazi sorununu çözmekti. Bu reformlarla Yeni Nesil Neo-Konfüçyanist Âlimlerde yeni bir hanedanlık isteği uyandı.²⁷

1392 yılı Temmuz ayında tahta çıkan Teco Yi Sönggye (1392-1398)²⁸ Ming'in kabul ettiği geleneğe uygun olarak yeni ülkeye Cosön adını verdi. Cosön adı çiftçilere "Kralın Halkı" anlayışını aktarmak gibi bir anlam taşımaktaydı. Başkent

²⁶ Baek ve diğerleri (et al.), s.24.

²⁷ A.g.e., ss.24-25.

²⁸ A.g.e., s.26.

eski yeri Gegyöng'dan Hanyang'a taşınarak Hansöngbu (한성부)²⁹ kuruldu. Cosön Hanedanlığı'nın yeni yönetimi gücünü halktan alan politika yürütmek için çaba gösterdi ve özellikle Neo-Konfüçyanizm ideolojisinin kaynağı olan Konfüçyanist sistem ve geleneği oluşturup sürdürmek için çaba gösterdi.³⁰

1.1.2.2. Toprak Sistemi ve Toprak Sisteminin Bozulması

Yeni bir devlet kurmayı amaçlayan Yi Sönggye (1392-1398) ve onu destekleyen âlimler halkın yaşadığı zorlukları azaltıp, yeni rejimin meşruiyetini korumak için pek çok reform yapmıştır. Bunlar arasında en dikkat çeken ekonomik alanda yapılan Toprak Reformu olmuştur.³¹ Cöng Dojön ve Co Cun'un çabalarıyla başlatılan Toprak Reformu ile “Nüfus Sayımı yapılarak uygun büyüklükte arazilerin paylaştırılması kanunu” uygulanmaya karar verildi. Bunun için 1388 yılında toprak incelemesi yapıldı ve nihayet 1391 Mayıs ayınca bunca zaman beklenen kanun Arazi Kanunu anlamına gelen Kvacönböb (과전법) adıyla yürürlüğe girdi.³²

Kvacönböb, Silla döneminde uygulanan Cöngcönce (정전제)'den esinlenerek oluşturulmuştu. Demokrasi ideolojisinden çıkmış olan bu sistem halkın ekonomik faaliyetlerini devamlı kılmak ve vergilerin hem halkın hem devletin yararına olacak şekilde toplanmasını sağlayan bir sistemdi. Ancak bu sistemin tam anlamıyla amacına ulaştığını söylemek yanlış olur. Toprağın miras bırakılması ve yetersiz hale gelmesi gibi sorunlar yüzünden Kral Seco, 12. yılında yeni bir düzenlemeye giderek Cigcönböb (직전법) adında yeni bir sistem oluşturdu.³³

Cigcönböb (직전법) ile halka toprak dağıtma sistemi kaldırılıp sadece devlet memurlarına toprak dağıtılması sistemi yürürlüğe koyuldu. Kvacönböb (과전법) da

²⁹ Başkentini yönetimi ve yargıdan sorumlu bölüm. **Büyük Korece Sözlüğü**, s.4271.

³⁰ A.g.e., s.27.

³¹ 박수경, “조선조 토지개혁사상과 토지제도에 대한 연구” 한구행정사학지, 제 33 호, 2013, 214. (Park Sugyöng, “Cosön Hanedanlığı'nda Toprak Reformu Fikri ve Torak Sistemi Üzerine Bir Çalışma”, Kore Yönetim Tarihi Dergisi, Sayı 33, 2013, s. 214.)

³² Baek ve diğerleri (et al.), ss.25-26.

³³ Park, ss. 214-215.

memurlara toprak veriyordu ancak miras bırakma sistemi ve devletin toprağa el koymasının yasak olması gibi uygulamalar bir süre sonra verilecek toprağın yetersiz kalması sonucunu doğurmuştu. Vergi sisteminde de sorunlar vardı. Başlarda vergileri memurlar doğrudan çiftçiden alıyordu ve bu durum zamanla çiftçinin istismar edilmesine yol açıyordu. Bu nedenle verginin devlete verilmesi ve devletin memurlara maaş şeklinde ödeme yapması sistemi uygulandı. Ancak zamanla memurlara dağıtılacak toprakların da yetersiz hale gelmesi bu sistemin de sonunu getirdi.³⁴

XVI. yy'a gelindiğinde toprak toplanmasını engellediği ve çiftçilerin zenginleşmesini sağladığı için soylular tarafından külfet olarak görülmeye başlanan Toprak Sistemi, çiftçilerin borçlandırılarak arazilerin zorla ellerinden alınması şeklinde başlayan toprak toplama uygulamasından sonra tamamen çöktü. Kraliyet ailesi de bu toprak toplama uygulamasına dâhil oldu. Prensipite Kraliyet Ailesinin toprakları Kraliyet Hazinesi tarafından kontrol edilen yaklaşık 10.000 gyöl³⁵ arazi ve 10.000 köleden oluşuyordu. Ancak, Kraliyet Ailesi *cangni* (倉錢) adı verilen faiz uygulamasını kullanarak kendi finansal kaynaklarını arttırmak için Kraliyet Hazinesinden çıkan gelirleri kullanabilirdi. Özellikle Kraliyet Hazinesi'nin servetinin savurganlığın zirveye ulaştığı Yönsangun (1494-1506) zamanında katlanarak arttığı görüldü. Bununla birlikte halkın şikâyetleri ve yakınmaları da arttı. XVI. yy'da Kral Cungcong (1506-1544) (Bkz., Ek 8) döneminde yüksek faiz uygulaması geçici olarak dursa da daha sonra tekrar başladı. Bu dönemde, Kraliyet ailesi, sadece toprak değil, ormanları, balık yataklarını, çiftlikleri hatta nehirleri hazineye katarak bölgenin en zengin ailesi haline geldi.³⁶

XVI. yy'ın ortalarında Kral Myöngjong (1545-1567) dönemine kadar, Kral Seco zamanında kurulan Toprak Sistemi (직전) tamamen çökmüştü. Bu durum topraklarında sadece çiftçilik yapan değil yasal yollardan toprak alıp arazilerini genişleten ya da çiftçilerin borçlarından yararlanarak toprakları ele geçiren memurlar

³⁴ A.g.e., ss. 233-234.

³⁵ Kore'de arazi için kullanılan genişlik birimi.

³⁶ Han Young Woo, **A Review of Korean History vol.2 Cosön Era**, Kyongsawon Publishing Company, Gyeonggi-do, 2010,, ss. 129-130.

üzerinde şiddetli ekonomik gerginliğe sebep oldu. Kral Myöngjong (1545-1567) döneminde çoğu kraliyet damadı ve Kraliçe Muncöng'un abisi Yun Vonhyöng'un da dahil olduğu saygıdeğer kişiler, Kore yarımadasının batı sahilleri boyunca uzanan topraklardaki tarım çalışmalarının bir parçası olarak çok sayıda işçiye istihdam sağladı. Toprakların zorla ele geçirilmesi sadece özel çiftliklerin birleştirilmesiyle değil aynı zamanda sömürge toprakları, ormanlar ve balıkçılık alanlarında da meydana geldi.

Toprakları zorla alarak zenginleşenlerin çoğu Söul'daki yangban (soylu) sınıfa bağlı kişilerdi. Ayrıca, güçlü toprak sahiplerinin şüpheli gelirlerini yöneten bir miktar tüccar ve yerel güç sahipleri vardı. XVI. yy'ın ortalarına kadar özellikle güneyde birkaç yüz gyöl toprağa sahip olan toprak sahipleri beylik oldular. Toprak sahibi ile kiracılık anlaşması şeklindeki birleşmelerin sayısının artmasıyla çiftçiler arasındaki sınıfsal bölünme belirgin hale geldi. Bu arada, toprak vergilerinden akan devlet gelirleri düzenli olarak düşüş gösterdi.³⁷

Topraklarını kaybeden çoğu köylüler tüccarlardan medet umdular. Söul'da toplanan tüccarların sayısının artması insanların yiyeceklerini koruyabildiği tahıl pazarını oluşturdu, üstelik tahıl ticaretinden inanılmaz derecede zenginlik elde eden bireylerin oluşmasına yol açtı. Busang Dego (부상 대고) adı verilen zengin tüccarlar haraç vergilerle birleşen dolaylı vergi sistemini kullanarak büyük bir servet toplayabilirken, diğerleri büyük bölümü ipek ve kürk gibi ürünlerle gümüşün takasından oluşan bir ticaretin hakim olduğu Çin'le özel ticaret anlaşmalarıyla zengin oldu. Ayrıca tüccarlar çoğunlukla Busan, Çangvon ve Ulsan Limanları vasıtasıyla Japonya ile ticaret anlaşması yaptı. Kim Anro ve Yun Vonhyöng gibi güçlü soylular Kral Cungcong (1506-1544) dönemi boyunca dış ticaretle yersiz bir servet topladı.

Toprak sahipliği ve ticaretin gelişmesi sadece köylünün iflasına değil aynı zamanda yerel arazilerde küçük ve orta ölçekli toprak sahiplerinin de çöküşüne sebep oldu. Bu durum verimliliği arttırmak amacıyla su yolları ve su depoları inşası yoluna

³⁷ A.g.e., s.130.

başvuran genel olarak küçük ve orta ölçekli toprak sahiplerinden oluşan Sarim edebiyatçılarını kışkırttı.³⁸

1.2. SARİM'İN SİYASETE GİRİŞİ

1.2.1. Sarim'in Kuruluşu

Sarim Gyöngsang, Gyönggi ve Çungçöng eyaletlerinde ortaya çıkıp, geliştirdi ve Neo-Konfüçyüs'çüler felsefe, edebiyat ve tarih üzerine çalıştılar. Kendilerini Neo-Konfüçyanizme adanmış takipçilerdi ve diğer bütün düşüncelerin mantıksız ve kâfirce olduğunu düşünürlerdi.

Siyasi olarak Sarim ahlak ve sadakat düşüncesi temelinde “Erdemin Saltanatını” hedefledi. Taşraya kadar hâkim olan güçlü bir merkezi yönetim sistemine karşı çıktı ve her bölgenin bağımsız yönetilmesinde ısrarcı oldu. Sosyal ve ekonomik konumlarından kaynaklanan siyasi özerklikleri üstünde durdu. Hâkimlere tavsiye vermek için bir danışma meclisi kurdu ve eyaletlerde uygulanan Neo-Konfüçyanist erdeme dayanan aile törenleri ve Neo-Konfüçyanist öğretileri geniş ölçüde yaymayı hedefledi. Sarim yerel toplumları eğitmek ve Neo-Konfüçyanist sosyal düzeni kurmak istedi. Neo-Konfüçyanist anlayışı geliştirerek merkezi bir rolde bulundukları taşrada Neo-Konfüçyanizmi öğretmek amacıyla istikrar getirme ve yeniden düzenlemeyi amaçladı.

15. yy'ın sonlarında Kral Söngcong (1469-1494) (Bkz., Ek 9) tahta geçtiğinde taşradaki bu bilginler kendilerini başkentte göstermeye başladılar. Kral Söngcong (1469-1494)'un niyeti, kendi döneminde Kral Seco (1455-1468)'yu destekleyen hâkim gücün dağılmasını önlemektir.³⁹ Kral Söngcong (1469-1494) bu kişilerin çoğunu yapıcı bir şekilde hükümet politikalarını eleştirebilecekleri konumlara atadı. Yayılmanın bir parçası olarak Kral Seco (1455-1468)'nin (Bkz., Ek 10) getirdiği aşırı merkeziyetçilik politikasından kaynaklanan olumsuz unsurların üstesinden gelmek için çaba sarf ettiler. Bunun yanı sıra büyük miktarlarda güç ve servet

³⁸ A.g.e., ss.130-131.

³⁹ Baek ve diğerleri (et al.), s.117.

toplamak için Kral Seco (1455-1468) ile yakınlıklarını kullanan soyluların gücünü sınırlamak için Kral Söngcong (1469-1494), Gyöngsang eyaletinde bulunan Sönsan bölgesindeki yerel edebiyatçıların saygıdeğer bir üyesi olan Kim Congcık (Bkz., Ek 11) ve öğrencisini Üçlü Denetleme Ofisi makamlarına atadı. Kim Congcık, Cosön devletinin kuruluşuna katılmayı reddedip yerine uzak bir bölge olan Sönsan'a sürülmeyi tercih eden Gil Cé'nin öğrencisi, Kim Sukca'nın oğluydu. Cöng Mongcu'nun felsefesini benimseyen Gil Cé gibi Kim Congcık ve öğrencisinin de merkezi politikayı küçük gören soylularla çatışması doğaldı.⁴⁰

XVI. yy'da Cosön'un bürokrat kesimi çoğunlukla temizlikler ve politik krizlerle sonuçlanan bir çatışmaya kendini kaptırmış idealistler ve realistler olarak bölünmüştü. İdeal Konfüçyüs politikası adı altında bilge krallık yapısını oluşturma çabalarının bir parçası olarak şiddetle reformu savunan Sarim ve güçlü bir ordu ve ekonomi inşa etmek amacıyla dünyevi politikaları teşvik ederek güçlerini sürdürmeyi arzulayan soylular ve kraliyet akrabaları arasında politik çatışmalar yaşandı.⁴¹

1.2.2. Hungu Grubu ile Mücadeleleri

Yeni hanedanlığın kuruluşundan bir kaç on yıl sonra, ülkenin kuruluşuna katkıda bulunan kişiler güç merkezi haline geldiler. Ardından, Kral Seco (1455-1468)'nin isyanını destekleyen diğerleri topraklarını genişletip köle sayısını arttırarak, kısa sürede zengin ve güçlü hale geldiler. Hatta bazıları kralın otoritesine meydan okuyacak derecede güçlenmişti. Bu kişilere Hungu Grubu adı verilir.⁴²

Sarim reformistleri ve Hungu Grubu arasındaki çatışma kaçınılmazdı. Kral aslında Hungu Grubu ile anlaşmak yerine Sarim reformistlerini desteklemişti ancak önemli bir karar alınması gerektiğinde dürüstlüğe, sebeplere ve ahlaki politikaya değer veren Sarim alimlerinin radikal yenilik önerilerine henüz hazır olmayan Hungu Grubu'nun tarafında yer alıyordu.⁴³

⁴⁰ Woo, ss.136-137.

⁴¹ A.g.e., s.136.

⁴² The Association of Korean History Teachers, s.155.

⁴³ A.g.e., s. 156.

Hungu Grubu ve Sarim birbirine zıt kutuplarda seyreden siyasi duruşlarıyla öne çıksalar da, Kral Söngcong (1469-1494) döneminde sağlanan güç dengesiyle iki grup arasında doğrudan çatışma olmaması garantiye alınmıştı. Aksine iki güç Hanedanlığa sağlam bir geleneksel ve kültürel temel oluşturmak için gerekli olan ulusal yasa (Gyöngguk Decön – 경국 대전), Doğu Krallığının Kapsamlı Aynası (Dongguk Tonggam – 동국 통감) ve Kore'nin Coğrafi Araştırmalarını Arttırmak (Dongguk Yöci Sıngnam – 동국 여지 승람) gibi önemli konularda birbiriyle birlik oldular. Bu ateşkes aslında Ciphyöncön (집현전)⁴⁴ çıkışlı Sö Gocöng, No Saşın, Çae Hang ve Yang Söngci gibi alimlerin güç dizginlerini ellerinde tutmaları sayesinde gerçekleşti. Bir diğer ana etken de Sarim ve kurulan baskı arasındaki güç dengesini sürdürmeyi gerektiren Kral Söngcong (1469-1494)'un siyasi liderlik iradesiydi.

Ancak durum Yönsangun (1494-1506)'un (Bkz., Ek 12) tahta çıkmasıyla hızla değişti. Yeonsangun annesinin Yun Pilsang ve diğer soylular tarafından kurulan komplo yüzünden azledildiğini öğrenince, bu durumu monarşinin gücünü sağlamlaştırmak için bahane olarak kullanmaya çalıştı. Yönsangun (1494-1506) hükümet politikaları ve uygulamalarını eleştirerek kraliyet gücünü sınırlandııklarını düşündüğü için Sarim'den hoşlanmazdı.⁴⁵

1.2.3. Dört Büyük Kırım

Sarim karışıklığı 1498 ve 1504 Alim Temizliği olaylarıyla aşırılaştı. O zamanlarda tahtta kraliyet otoritesini açıkça eleştirdiği için Sarim'den pek de haz etmeyen Kral Yönsangun (1494-1506) vardı. Bu iki temizliğin sonucu olarak Sarimin gücü büyük oranda azaldı.⁴⁶ Sarim'in zarar gördüğü yönleri vurgulayan bu terimlere değinecek olursak; Yönsangun (1494-1506) döneminde Muosahva (무오사화) ve Gabcasahva (갑자사화), Kral Cungcong (1506-1544) döneminde

⁴⁴ Cosön'un Başlarında siyaset, gelenekler ve Kralın eğitiminden sorumlu olan bölüm. **Büyük Korece Sözlüğü**, s.3663.

⁴⁵ Woo, s.138.

⁴⁶ Baek ve diğerleri (et al.), s.118.

Gimyosahva (기묘사화), Kral Myöngjong (1545-1567) döneminde ise Ilsasahva (을사사화) meydana geldi.⁴⁷

1.2.3.1. Muosahva (무오사화)

İlk meydana gelen Muosahva 1498 yılında Yönsangun (1494-1506) dönemindeydi.⁴⁸ Kral Söngcong (1469-1494) zamanında Sarim taraftarları yavaş yavaş politikada kendini göstererek güç elde etseler de halk üzerinde eski Kral Seco (1455-1468)'yu eleştirecek güce sahip değillerdi. Bu nedenle dolaylı eleştiri yolunu seçtiler. Sonsuza dek tarih kayıtlarına geçecek olan Saço⁴⁹ 'ya Kral Seco (1455-1468)'nin davranışını eleştiren bir yazı eklemeyi planlayarak doğru zamanı beklediler. Kral Söngcong (1469-1494) döneminde Kâtip olarak görev alan Kim İlsong tarih kayıtlarında Kral Seco (1455-1468) ve Hungu grubunun yanlış siyasi faaliyetlerini eleştirdi. Onun bu tarih anlayışı katip olarak görev aldığı dönemde Saço'ya Hungu Grubunun lideri olan Yi Gıgdon'ın hatasını açıkça kaydedip, hocası olan Kim Congcik'in "Coicemun (조의제문)" (Bkz., Ek 13) adlı eserini olduğu gibi kayıtlara geçirdi.⁵⁰

Muosahva'nın başlangıcı Kral Söngcong (1469-1494)'un ölümünden sonra kayıtların açılmasıyla başladı. Cosön döneminde kralın ölümünden sonra hemen yıllıklar açılıp önceki kral hayattayken kâtiplerin kaydettiği Saço ve yönetimle ilgili olaylara ait kayıtların basılması gelenektir. O zamanki kayıt bürosunun sorumlusu "Söngcong Yıllıkları"nın basımı görevini üstlenen Yi Gıgdon kendisiyle ilgili kayıtları merak ederek Saço'yu erkenden açtı ve politik bir fırtınaya sebep oldu. Yi Gıgdon, Gvangcu Yi Ailesinden kuşaklar boyunca gücünü muhafaza etmiş tipik bir Hungu taraftarıydı. Kim İlson'un yazdığı Saçolar arasında Yi Gıgdon ile ilgili şeyler de vardı. Kraliçe Cöngghi öldüğünde Canghing'in yönetimine karışması ve rüşvet

⁴⁷ Kwon ve diğerleri (et al.), s.116.

⁴⁸ A.g.e., ss.116.

⁴⁹ Kralın tahta olduğu süre içinde yaptığı ve söylediği her şeyin kaydedildiği ve kral öldükten sonra açılıp basılan kayıtlar.

⁵⁰ 신병주, **조선을 움직인 사건들**, 새문사, 서울, 2010, 84-85. (Şin Byöngcu, **Cosön'u Harekete Geçiren Olaylar**, Sémunsa, Seul, 2010., ss. 84-85.)

alması gibi şeyler, Kral Seco (1455-1468) döneminde Budizm'in dirilişi politikasını uygulayan Kral Seco (1455-1468)'nin gözüne girerek, Budist yazıtları ezberleyip başarı gösterdiği gibi genel olarak olumsuz şeylerdi bunlar.

Yi Gıgdon “Kabul gören politika uzmanı” Yu Cagvang'ı buldu. Yu Cagvang sarayda kendisiyle birlik olan alim Yun Pilsang gibi Hungu Grubu bürokratlarını harekete geçirerek Kim İlson'un Saço'ya sarayın gizli tarihini yazarak divanı eleştirmesi hakkında bir dilekçe yazarak Yönsangun (1494-1506)'u teşvik ettiler. Zaten Sarim Grubu'nun otoriteyi kontrol etmesinden tedirginlik duyan Yönsangun (1494-1506) Saço'yu kendisine getirmelerini söyleyen emsalsiz bir emir verdi.⁵¹ Büyük bir kıyım gerçekleşti. Bu olayla birlikte zaten ölmüş olan Kim Congcik mezarından çıkarılarak cezalandırıldı, bütün öğrencileri infaz edildi ya da sürgüne gönderildi.⁵²

1.2.3.2. Gabcasahva (갑자사화)

İkinci olarak Gabcasahva 1504 yılında gerçekleşti. Yönsangun (1494-1506) kendisini doğuran öz annesinin intikamını almak için gerçekleştirdiği olaydır. Yönsangun (1494-1506)'un öz annesi aslında Kral Söngcong (1469-1494)'un kraliçesiyken azledilip öldürülen devrik Kraliçe Yun'du. Annesi olan devrik Kraliçe Yun'un haksız yere öldürüldüğünü düşünen Yönsangun (1494-1506) Yun'un ölümüyle ilgisi olduğunu öğrendiği Kral Söngcong (1469-1494)'un eşleri ve çocuklarının hepsini öldürdü. Ayrıca Yun'un azledilmesine destek veren herkesi de öldürdü ancak bu iş zaten ölmüş kişilerin mezarlarını açıp kafalarını vurdurmaya kadar vardı. Yönsangun (1494-1506)'un sınırı aşan uygulamaları Gabcasahva ile bitmedi. Başkentin çevresini av yeri haline getirip, sarayda aşırı masraflı ziyafetler de verdi. Ayrıca haraç vergisini büyük oranda arttırarak her bölgeye paylaştırarak bölge halkının vergi yükünü arttırdı.

Bu gibi olaylar nedeniyle hükümetin bir kısmı Yönsangun (1494-1506)'u tahttan indirmek için isyan çıkarıp yerine Cungcong (1506-1544)'u tahta çıkardı. Bu

⁵¹ A.g.e., ss. 86-87.

⁵² A.g.e., ss.117.

olay "Cungcong İsyanı" olarak adlandırılır. Tahta yeni çıkan kral ve onu destekleyen güç etkisini gösterdi. Kral Cungcong (1506-1544), Kral Söngcong (1469-1494)'un ikinci oğlu olup Yönsangun (1494-1506)'un üvey kardeşi idi ancak Söng Hian ve Park Voncong'un gücünü arkasına alarak tahta çıktı.⁵³

1.2.3.3. Gimyosahva (기묘사화)

Kral Cungcong (1506-1544) zamanında Sarim gücüyle merkez politikaya giren temsilci yüz Co Gvangco'ydu. (Bkz. Ek 14) Sarim'in Co Gvangco'dan beklentileri artmaktaydı. Cungcong (1506-1544)'un tam desteğini arkalarına alarak reform politikası yapmaya kalktılar. Co Gvangco her şeyden öte ahlak siyaseti uygulama taraftarıydı. Co Gvangco'nun önerdiği ahlak siyaseti krala Konfüçyanizmi öğretmeyi talep ediyordu. Yetişkinlerin eğitimi diğer bir deyişle Neo-Konfüçyanizmi öğrenip politikaya yansıtma anlamını taşıyordu. Bu Konfüçyanizmin üstünde Neo-Konfüçyanizm ideolojisini gerçekleştirme politikasıyla Cosön toplumunun farkına varma amacını taşımaktaydı.

Co Gvangco ile temsil edilen Sarim Grubunun talepleri XV. yy'a kadar gerçekleşen politik sistemin ilk yarısına gösterilen tepkiden çıkmıştı. Sarim Grubu Hungu Grubu'nun önderlik ettiği politik sistemin ve siyasi yönetimin Neo-Konfüçyanizmi temel alan kralın politikasına uygun olmadığını farkına vardı. Özellikle en güçlü kişi olan kralın da siyasete önderlik ettiğini göstermesi gerektiğine dikkat çekti. Yetişkinlerin eğitilmesine vurgu yaparak Yi Hvang⁵⁴'ın (Bkz., Ek 15) Kral Söncö (1567-1608)'ya sunduğu *Sönghakşipdo* (성학십도 - Yetişkinlerin Eğitiminin 10 Yöntemi) ve Yi Yi⁵⁵'nin (Bkz., Ek 16) Kral Söncö (1567-1608)'ya

⁵³ Kwon ve diğerleri (et. Al.), s.117.

⁵⁴ Yi Hwang (1501-1570)'ın bilimsel başarıları Cosön 'da Neo-konfüçyanizmin kabul edilmesine büyük etki etmiştir. 1534 yılında memurluk sınavını geçmiş ve çeşitli görevlerde hizmet etmiştir. Kendi reform çabaları da dâhil her şeyden çok daha önemli olduğunu ahlaki duruşunu sürdürebilen politikacılardan biri olduğu düşünülürdü. Yeongnam âlimler grubu olarak tanınan öğrencileri Namin Grubunun liderleri olmuştur. The Association of Korean History Teachers, s. 156.

⁵⁵ Yi Yi (1536-1584) Yi Hwang'dan sonra Neo-konfüçyanizmin öne çıkan isimlerinden biriydi. Çoğunlukla eğitsel aktivitelerin gerçek hayattaki problemleri çözümünde faydalı olup olmadığı üzerinde durmuştur. Merkez hükümette çok önemli mevkilerde hizmet vermiş biri olarak sürekli sosyal ve siyasal sorunların çözümüne yönelmiştir. Öğrencileri Giho adı verilen grubu oluşturmuş ve sonrasında Söin grubunun liderleri olmuşlardır. The Association of Korean History Teachers, s. 156.

sunduğu *Sönghakcibyo* (성학집요 - Yetişkinleri Eğitmenin Zorlukları) gibi kitaplar birbirini izledi.

Özellikle Yi Yi'nin *Sönghakcibyo*'sunda kralın eğitiminde Konfüçyanizmin toplumsal sınıfların eğitimiyle farklı olmadığı vurgulanır. Kralın olağanüstü kişiliğini geliştirerek iyi kullar atayıp onlara hükümette yetki vermesi gerektiği görüşünde olup böylece kralın siyasetinin farkına varılacağını gösterdi. Gerçekte Yi Yi'nin bu görüşü zamanın siyasetine önemli ölçüde yansiyarak Cosön'un orta ve son dönem gruplaşma politikasına temel oldu.

Co Gvangco personel alımı bölümünde görev yaparak tavsiye üzerine yeni memurlar atadı ve Taoist düşüncenin kökünü kazıma işini üstlenerek Taoizm Bürosunu (소격서) kaldırmaya karar verdi. Ek olarak Hungu Grubu'nun sahip olduğu toprak ve kölelere sınır getirmeye kalktı. Co Gvangco özellikle Cuncong isyanına katkıda bulunan kişilerden hükümet kurmaya çalışarak hiçbir çaba göstermeden bürokrat olan kişileri ortaya çıkarmak gerektiğini vurguladı. Bu şekilde sömürüyü ortadan kaldırma sistemi (위훈삭제) hayata geçirildi. Bunun sonucunda 105 bürokrat arasında 2. derecenin altında olanlar arasından 76 kişinin çaba ve yalanları temizlendi.

Böylece Co Gvangco'nun hızlı ve şahsına münhasır reformlarının tehdidini hisseden bürokratlar sert şekilde karşı çıktılar. Kral Cungcong (1506-1544)'u harekete geçirerek Co Gvangco, Kim Şik gibi bürokratları tutukladılar. Co Gvangco Cölla Ningcu'ya sürgüne gönderilip nihayetinde zehirle ölüme mahkûm edildi. Bu olay 1519'da gerçekleşen Gimyosahva olayıdır. Gimyosahva olayında zarar gören Sarim Gimyosarim ya da Gimyomyönghyön olarak adlandırılır.⁵⁶

1.2.3.4 Ilsasahva (을사사화)

Son olarak Ilsasahva Myöngcong (1545-1567)'un tahta çıkışının ardından 1545'de Yun Vonhyöng'un Soyun (küçük Yun) ve Yun Im'in Deyun (Büyük Yun)

⁵⁶ A.g.e., ss.117-119

grupları arasında gerçekleşen olaydır. Cungcong (1506-1544)'un son yılında taht varisleri arasında çatışma gerçekleşmişti. Incong (1544-1545) olarak tahta geçen veliaht prensi destekleyen Kraliçe Canggyung'un kardeşi Yun Im Deyun olarak adlandırıldı ve daha sonra Myöngcong adıyla tahta çıkan Prens Kyöngvon'u destekleyen Kraliçe Muncöng'un kardeşi Yun Vonhyöng Soyun olarak adlandırıldı.

Kral Cungcong (1506-1544)'un son yılında Gimyosahva'nın ardından merkez siyasete giremeyen Sarim tekrar politikaya girdi. Sarim anne tarafından akraba oldukları Yun Im'i destekledi ve Yun Vonhyöng da bazı Sarim üyelerinin sempatisini kazandı. Kral Incong (1544-1545) 8 ay sonra vefat edince Kral Myöngcong (1545-1567) tahta çıkarmak için Yun Vonhyöng Kraliçe Muncöng'dan gizli bir mektup aldı ve Yun Im'le ilgisi olan Yu İnsuk'u suçladı. Yun Vonhyöng, Yi Gi ve Cöng Sunbong liderliğinde Ilsasahva olayı gerçekleşmesiyle Yun Im'in grubu ve pek çok Sarim infaz edildi ve sürgüne gönderildi.⁵⁷

Muosahva'dan Ilsasahva'ya kadar çeşitli kıyımlar gerçekleşmesiyle Sarim'im merkez siyasetteki yeri tacize uğradı. 1565 yılında Kraliçe Muncong'un ölümünü fırsat bilen Sarim siyasette düzenli bir yer edindi ve gücünü arttırdı. Sarim kırsal bölgelerde liderliği ele geçirerek Neo-Konfüçyanist çalışmalarının ürünlerini Cosön Neo-Konfüçyanizmi olarak geliştirerek siyaset temeline oturttu. Kral Sönco (1567-1608) döneminde aslında merkez siyaseti ele geçirerek Hungu ile çatışmalara son verip Sarim hükümetinin hüküm sürdüğü bir dönem başlattı.⁵⁸

1.3. SARİM'İN BÖLÜNMESİ, GRUP POLİTİKASI

1.3.1. 1575 Dongin ve Söin, 1589 Bukin ve Namin'in Ortaya Çıkışı

Kral Sönco (1567-1608) (Bkz., Ek 17) saygıdeğer Sarim üyesi edebiyatçıları atamakla kalmadı, aynı zamanda onları yetiştirdi. Han nehri kıyısına çalışmalarına

⁵⁷ A.g.e., s.120.

⁵⁸ A.g.e., s.120.

odaklanabilmelerini sağlamak amacıyla okuma salonu (Doksödang – 독서당) inşa etti. Ayrıca âlimleri aylık aralıklarla çalışmalarını sunmaya teşvik etti. Kral Sönco (1567-1608) dönemini düşünsel başarı açısından en ünlü dönem haline getiren harika entelektüeller ve memurlar ortaya çıktı. Bu grubun diğer üyeleri arasında felsefi ve politik uyumu sağlayan lider bir âlimin etrafında dönen siyasi grupların ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Neo-Konfüçyanizm bir bütün olarak sadece siyasi grupları şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda siyasette yer alan bazı grupları kendilerini geliştirmeleri ve ahlaki açıdan dürüst âlimler ve bürokratlar olmaları için destekledi. Böylece edebiyatçıların yükselişi ve Neo-Konfüçyanizmin hızlı gelişimi grup siyasetinin gündeme gelmesinin kaçınılmazlığını gösterdi.⁵⁹

Siyaseti ele geçiren Sarim gücü Myöncong'un Kraliçesi Şim'in abisi Şim Iiygyöm'un etkisiyle başlayan tartışma sebebiyle 1575 Kral Sönco (1567-1608)'nun 8. yılında Dongin (Doğulular) ve Söin (Batılılar) olarak bölündü. Söin ve Dongin diğer bir deyişle Sarim, kıdemli grup ve kıdemsiz grup olarak bölündü diyebiliriz ancak burada Söin büyük oranda Yi Yi ve Söng Hun ile yakın eğitim anlayışına sahip okul arkadaşları olup, Dongin ise neredeyse tamamen Yi Hvang ve Co Şig'in öğrencilerinden oluştuğundan eğitim anlayışı açısından da bölünme yaşadılar.⁶⁰ Dongin ve Söin terimlerinin kullanılmasının nedenine bakarsak Sim Iiygyöm Söul'un batı tarafında yaşarken, Kim Hyovon başkentin doğu tarafında yaşıyordu. İki grubun oluşumunu tetikleyen şey, sivil ve askeri memurları tavsiye etme hakkıyla etkili bir mevki olan Cöllang pozisyonuna atanabilme çarpınışlarıydı.⁶¹

Söin grubu ekseriyetle Söul, Gyönggi, Çungçöng ve Cöllla gibi güçlü siyasi temellere sahip bölgelerden gelen edebiyatçılardan oluşurken, Dongin grubu Andong'dan Yi Hvang, Cincu'dan Co Şik ve Gesöng'dan Sö Gyöngdök gibi âlimleri takip eden genç edebiyatçılardan oluşmaktaydı. Politika açısından Söin grubu geleneksel reformlar yoluyla ulusal zenginlik ve halkın güvenliğinin sağlanması temelinde bir yönetim şekli üzerinde durdu. Diğer yandan Dongin grubu ise siyasi liderleri ahlaki açıdan geliştirmek çabasıyla edebiyatçıların kendilerini geliştirmeleri ve ahlaki yenilenme üzerinde durdu.

⁵⁹ Woo, ss. 143-144.

⁶⁰ Kwon ve diğerleri (et al.), s.122.

⁶¹ Woo, s. 144.

İki parti arasında aracılık etmeye çalışan Yi Yi'nin çabaları yüzünden iki taraf arasındaki çekişmeler Dongin ve Söin gruplarının ilk zamanlarında gizlilik içinde arttı. 1584 yılında Yi Yi'nin ölümünden sonra Dongin grubunun siyasi şöhretleri Yu Söngryong, Yi Sange ve Yi Bal'in yükselmesi takip etti. Ancak durum 1589'da hükümeti devirmek amacıyla Dongin grubundan Cöng Yörip'in komplosuyla tekrar dengesiz hale geldi. Bu komplonun ortaya çıkmasının dolaysız sonuçlarından biri olarak Giçuk Oksa (1589 vatan hainliği olayı) adı verilen olayla Dongin grubu üyelerinin çoğu temizlendi. Ancak iki yıl sonra Dongin grubu Söin grubunun Kral Sönco (1567-1608)'ya bir an önce halefini seçmesi yönündeki önerisine karşı çıkarak yeniden güç elde edebildi.

Ancak Dongin grubu Söin grubunun cezalandırılması konusunda katı olanlar ve ılımlı olanlar olarak ikiye ayrıldı. Katı olanlar Bugin (Kuzeyliler) grubu adını alırken, ılımlılar Namin (Güneyliler) adını aldı. Bugin grubunun üyeleri daha çok Co Şik ve Seö Gyöngdö'un öğrencilerinden oluşurken, Namin grubunun üyeleri ise Yi Hvang'ın takipçilerinden oluşuyordu. Bugin grubu çok fazla kurban verdikleri Guçik Oksa'nın gerçekleşmesinin sebebi olarak gördükleri Söin grubuna karşı daha büyük bir antipati besliyordu.

Buna karşılık olarak siyasi zemin 1592'de Cosön'un Hideyoshi İstilasını olarak adlandırılan bir felaketle karşı karşıya kalmasıyla Söin grubundan Cöng Çöl ve grubunun çökmesi sonucu Dongin grubunun, özellikle Bugin kolunun siyasi yükselişiyle şekillendi. Savaş döneminde saray hanımı Kim'in oğlu olan Gvanghégun (1608-1623) (Bkz., Ek 18) veliaht prens oldu. Böylece yeni veliaht prens bütün gücü kontrolü altına alarak Japon saldırılarını durdurmaya çalıştı. Ancak savaştan sonra Kraliçe Inmok'un oğlu Prens Yöngçang'ın doğumu, Bugin grubunun Gvanghégun (1608-1623)'u destekleyen Debug grubu ve Prens Yöngçang'ı destekleyen Sobug grubu olarak bölünmesine neden oldu. Eskiler liderlik vasfından dolayı Gvanghégun (1608-1623)'u desteklerken, yeni gelenler Saray hanımı değil Kraliçenin oğlu olması nedeniyle Yöngçang'ın gerçek varis olduğunu iddia ettiler. Kral Sönco (1567-

1608)'nun ölümünden sonra Gvanghégun (1608-1623)'un tahta çıkmasıyla Debug grubunun gücü ele geçirdiği görüldü.⁶²

1.3.2. Söncö Dönemi Siyasi Karışıklıklar

Kral Söncö (1567-1608) döneminin politik durumunda eski ve yeni unsurların uyuşmazlığının büyümesiyle eski unsurlardan kalan güç bölünmelerini temel nedeni olarak gösterildi. Bu nedenle Cöng Yörib'in vatana ihanet olayını da içeren sorunlar büyük etki yarattı. Bölünme siyaseti aslında Neo-Konfüçyanizmde görülen yararlılık gösterenlere öncelik verilmesi siyasetinin hedeflerinin gerçekleşmesiydi.⁶³

XVI. yy'ın ortalarında Sarim, hükümeti kontrol altına alarak siyasi ve ekonomik yönden Hungu gücünün tekel sorununu çözmesine rağmen ulusal savunma ve askeri hizmet sorununa doğru düzgün bir düzenleme yapamadı.

Cosön'un başlarındaki beşli sistem Kral Seco (1455-1468) dönemi itibarıyla "Taşra Savunma Örgütlenmesi (진관 체제)" olarak düzenlendi. Taşra Savunma Örgütlenmesi Kolordu (주진) onun altında tümen (거진) gibi birlikler şeklinde düzenlenip taşra ordu düzeni temel savunma amacıyla şekillendirildi. XVI. yy'a girince ordunun nizamsız oluşu nedeniyle taşra savunma sisteminin kurulması zor oldu. Kenevir kumaş karşılığında asker toplama sistemi değiştirilince seçilmiş ordu sistemi çöktü ve zorunlu askere çağırma sistemi de uygulayamayınca taşra savunma sistemindeki asker sayısı ve askeri güç yetersiz kaldı. Ayrıca aslında sivil memurların komutan olması yüzünden orduyu yönlendirmenin zorlaşması da sebeplerden biriydi.

XVI. yy'ın ilk yarısında büyüyen Japonya'nın istilasına da taşra savunma sisteminin sınırlarını açıkça göstermek istemesinden kaynaklanıyordu. Böylece 1555

⁶² Woo, ss.144-145.

⁶³ Kwon ve diğerleri (et al.), s.123.

Ilmyovebyön (을묘왜변)⁶⁴ olayı fırsat bilinerek savunma sistemi Cesingbangnyak (제승방략) sistemi ile değiştirildi. Cesingbangnyak sistemi her bölgenin görevli ordusunu harekete geçirip karargâhtan çıkıp belirlenen savaş cephesinde toplanıp savaşın ortasında sevk edildiği yer ya da bölgenin birliğinin komutası altına girmek şeklindeydi. Ancak önceki birlik tek bir yere toplandığı için birinci cephe düşerse arkadaki diğer cephelerin kurtulmasını imkânsız kılan önemli bir dezavantajı vardı.⁶⁵

1.3.2.1. Cöng Yörib İsyanı ve Dédonggye

Bu dönemdeki isyan ve ayaklanmaların temel nedeni Sarim'den meydana gelen farklı grupların güç mücadelesine girmesiydi. Bu bağlamda 1589 yılındaki Cöng Yörib isyanı bu dönemdeki ayaklanmalar arasında en etkili olanıydı.

Cöng Yörib büyük saygı gören bir edebiyatçıydı ve Cönju'lu Yi Yi'nin öğrencisiydi. Siyasetin merkezindeki Söin grubunun engellemeleri nedeniyle korkunun artmasıyla Cöng, Cinan'daki Cuk Adası'nda Dédonggye (Büyük Birlik Organizasyonu) adında gizli bir örgüt kurdu. Bu gizli örgüt büyük oranda Budist rahipler, alt tabakadan insanlar ve Cölla, Hvanghe ve Çungçöng'lu sıradan insanlardan oluşuyordu. Cöng, darbe yapıp tamamen yeni bir hanedanlık kurmayı planlamıştı. Ancak somutlaşmadan önce ortaya çıkan komplo Cöng Yörib'in intiharı ile sonuçlandı. Bu arada komplo ile bağlantısı olan 1000 kişi çeşitli şekillerde cezalandırıldılar. Bu olayın sonucunda Cölla bölgesinin hainler bölgesi olduğu düşünüldü ve hükümet makamlarına yapılan atamalarda buradan gelenlere ayrımcılık yapıldı.

XVI. yy'ın sonlarında Cöng Yörib isyanının olduğu zamanlarda pek çok kehanet yayılmıştı. En ünlü olanlarından biri Yi Hanedanlığı çağının sona ereceği ve

⁶⁴ Cosön Kralı Myöngjong'un 10. Yılı 1555'te yaklaşık 60 Japon Gemisinin Güney Cölla'da Henam Bölgesindeki Dallyang Limanı'na girmesiyle başlayan olaydır. Bölgedeki vali gibi üst rütbeli kişileri öldürerek ilerleseler de kısa sürede bastırılmıştır. **Büyük Korece Sözlüğü**, s. 2972.

⁶⁵ Kwon ve diğerleri (et al.), ss.157-159.

Cöng Ailesi çağıyla devam edileceğini söyleyen Cönggammok (Cöng Kehaneti) idi. Soyadı Cöng olanların başlattığı pek çok isyan olsa da hiçbirini başarılı olmamıştır.⁶⁶

1.3.2.2. Japon İstilas (임진왜란)⁶⁷

XVI. yy'ın ikinci yarısında Japonya'da Toyotomi Hideyoşi'nin (Bkz., Ek 20) neredeyse 100 yıldır devam eden iç savaşları sona erdirdiği dönemdi. Ülke içinde birleşmeyi sağladı ancak önceki gibi büyük bir güç barındıran taşradaki feodal beyleri (Daimyo - 닥이묘) de kapsayan yeni bir güç oluşturmak için ölçülü hareket etti. Japonya, Cosön'daki Budist keşişler aracılığıyla ülkeye casuslar göndererek coğrafi ve politik durum hakkında bilgi topladı ve batının silah teknolojisini alarak geliştirdikleri tüfek ile orduyu silahlandırdılar. Savaş hazırlıklarını bitiren Toyotomi Hideyoşi Cosön'un Japonya'ya vergi vermesini ve Ming'e saldırı yolunu açmasını istedi.

Kral Söncö (1567-1608)'nın 25. yılı olan 1592 Nisan ayında yaklaşık 200.000 kişilik Japon ordusu Busan'ı istila etti. Busan valisi Cöng Bal ve hâkim Song Sanghyön beklenmedik Japon saldırısına karşı koyma çabaları boşa çıktı ve sonunda yenildi. Sonrasında Japon ordusu 3 farklı yoldan karşıdaki düşmanı kolayca ezerek Söul'den geçip kuzeye yöneldi. Cosön tek dayanağı olan General Şinib'i göndererek Japon ordusunu durdurmaya çalıştı. Şinib Kyöngsangdo bölgesine giderek Çungcu'daki Tangım bölgesinde nehri geçerek yenilgiyi göze alarak geri çekilme taktiğini kullandı. Ancak böyle bir taktik yakın savaşta güçlü bir performans gösteren tüfeğe henüz yeterince alışmamış olduklarından yanlış bir seçimdi. Tangım Savaşı Cosön ordusunun ağır mağlubiyetiyle sonuçlandı ve Japon ordusunun kuzeye yönelmesi engellemedi.⁶⁸

Japon ordusu Söul'a ulaşacak diye Kral Söncö (1567-1608) sarayı terk etti ve aceleyle saklanmak için Pyöngyang'ı geçerek Iju'ya gitti. Ayrıca iki prensi Hamgyöngdo ve Kangvondo'ya göndererek Kral'ı koruyacak ordular toplamalarını

⁶⁶ Woo, s.135.

⁶⁷ İstila Haritası için Bkz. Ek 19.

⁶⁸ Kwon ve diğerleri (et al.), ss.159-160.

emretti. Ancak Busan ele geçirildikten 18 gün sonra Söul'ü alan Japon ordusu Pyöngyang ve Hamgyöngdo'yu da işgal etti ve iki prensi esir aldı. Savaşın başında Japon ordusunun durmadan devam etmesi yüzünde Cosön'un kaderi sallantıdaydı. Japonya'nın stratejisi ordunun üç taraftan kuzeye yönelmesi ve donanmanın güney ve batı denizinde dolanarak Cöllado ve Çungçöngdo'daki tahıl ambarlarındaki ürünleri ele geçirmektir. Ancak sonuç olarak Kyöngsangdo'dan Cöllado sahiline geçerken sert bir engelle karşılaştılar. Cöllado sahilinde bekçilik görevini üstlenen Yi Sunşin'in (Bkz., Ek 21) komuta ettiği donanma Japon donanmasını durdurdu.

Yi Sunşin daha önce Yö Cincok isyanını bastırarak ünlenmiş bir amiraldi. Yu Söngryong'un tavsiyesi ile Japon İstilasından bir yıl önce Cöllado Donanma Komutanlığına atanarak Japon ordusunun istilasını sezerek ayrıntılı bir hazırlık yapmaktaydı. O zamanlar Cosön sınırlarının tamamı 250 Çök - 척 (bir ölçü birimi) civarındaydı. Kyöngsangdo donanması neredeyse yok edilmiş durumdayken Cöllado donanma komutanı Yi Sunşin ve Udo adası donanma komutanı Yi Ökgi komutasındaki kuvvetler kalmıştı.

Yi Sunşin'in harekete geçirdiği filo Mayıs başında Okpo'da (şimdiki Köcedo) ilk kez Japon ordusuna karşı zafer kazandı ve yine Mayıs sonu Haziran başında Yi İkgi'nin harekete geçirdiği Cöllado filosu Kyöngsang filosuyla birleşerek Saçön, Dangpo ve Danghangpo gibi yerlerde büyük zaferler kazandı. Sonrasında Haziran sonu Temmuz başında Japon ordusu bütün gücüyle saldırarak düşmanı Hansando sahiline çekerek yendi. Böylece Yi Sunşin'in filosunun çabalarıyla denizde galibiyet kazanarak deniz saldırılarını tamamen durdurmak mümkün oldu ve Cöllado ve Çungçöngdo'daki ambarlar korunup Japon ordusunun valilik fikri başarısızlıkla sonuçlandı.

Yi Sunşin'in denizde başarılı olmasında etkili olan iyi strateji ve taktikleri dışında bir kaç sebep daha vardı. Öncelikle kısa mesafeli silahlarda Cosön Japonya'ya kıyasla kötü olsa da, top gibi uzun mesafeli silahlarda Cosön daha başarılıydı. Goryö'nün son dönemlerinden beri sürekli olarak top ve barut geliştirme ve silah geliştirme sanatına öncelik verilmişti. Ek olarak Cosön gemileri Japon

gemilerinden daha sağlamdı. Üstelik gemilerin üstünün zırhla kaplı olduğu Kaplumbağa gemiler Japon gemilerine korku salmıştı.⁶⁹

Denizdeki zaferlerle birlikte 8 bölgenin tamamında kurulan gönüllü birlikler de Japon ordusuyla savaştılar. Gönüllü birlikler hükümetin zorlamasıyla bir araya gelen askerler değil kendi kendilerine toplanıp ülkeleri için sadık bir şekilde savaşan milis kuvvetlerdi. Soylulardan kölelere kadar çeşitli sınıflara ait insanlar gönüllü birliklere katıldı. Gönüllü birlikleri oluşturan kişiler çoğunlukla eski devlet memurları, taşrada yaşayan âlimler ve Budist keşişlerken orduda çoğunlukla çiftçiler rol oynadı. Gönüllü birlikler sadakat temelinde halkı korumak için çekinmeden ortaya atıldılar.

Savaş bölgesinin coğrafi yapısına alışkın olan gönüllü birlikler kendi yeteneklerine uygun silah ve taktiklerle silahlandılar. Çoğunlukla Japon ordusuyla doğrudan savaşmaktansa pusu ya da tuzak gibi gerilla yöntemleri kullanarak düşman ordusunu rahatsız ettiler. Denizde engellenen ikmal rotasının karayoluyla uzaması Japon ordusu için kötü bir strateji oldu. Gönüllü birlikler sürekli hareket halindeydi ve dağınık gönüllü birliklerin hareketlerini düzene sokmak amacıyla orduyla birleştirme gibi değişiklikler yapıldı.⁷⁰

Deniz zaferi, gönüllü birliklerin hareketleri ve kraliyet ordusunun düzene sokulması gibi şeylerle savaşın durumundaki ani değişiklikler sonrasında 1593 Ocak ayına doğru Yi Yösong'un komuta ettiği Ming kuvvetleri de destek olarak savaşa katıldı. Savaşın başında Japonya Ming'e saldırmayı amaçladığını söylediği için kendini koruma politikası olarak ordusunu gönderdi. Cosön ve Ming birleşik ordusu Pyöngyang kalesini geri aldıktan sonra Japon ordusunu güneye sürdüler. Koyang'daki Byökcegván'da Japon ordusunu yenerek Ming ordusu Pyöngyang'a geri dönüp Japon ordusuyla anlaşma imzaladı.

O sırada Kvon Yul, Ming ordusuyla birleşerek Söul'ü geri almak istese de Ming ordusu Hengcusan Kalesine geri çekildi. Hengcusan Kalesini kuşatan Japon ordusu sert bir saldırıda bulunsa da Kvon Yul komutasındaki tümen ve bir çok sivil bir araya gelerek Japon ordusunu durdurup büyük bir zafer kazandı. Hengcu Zaferi,

⁶⁹ A.g.e., ss.160-161.

⁷⁰ A.g.e., s. 161.

Kim Şimin'in Cincu Kalesi savaşı ve Yi Sunşin'in Hansando zaferi ile beraber Japon İstilasası'nın 3 büyük zaferinden biri olarak kabul edilir.

Cosön ve Ming birleşik ordusunun saldırısıyla güçten düşen Japon ordusu ateşkes önerdi. Ming de kabul ederek Japon ordusu savaşın başlamasından 1 yıl sonra 1593 yılı Nisan ayında Söul'den çekilerek Kyöngsangdo sahil yönüne doğru hareket etti.⁷¹

Cosön'un karşı çıkmasına rağmen devam eden Ming ve Japonya arasındaki Kangva Anlaşması iki tarafında kendi zaferi konusunda ısrar ederek aşırıya kaçan şartlar sunması nedeniyle bozuldu. Japon ordusu tekrar saldırıya geçti. Bu olaya İkinci Japon İstilasası (정유재란) adı verilir. Bu arada Cosön tarafında da savaş hazırlıkları yapıldığından Japon ordusuyla düzgün bir savaş yapılabilirdi. Japon ordusunun yeni silahı olan tüfeği, Cosön da alarak dezavantajından kurtuldu ve başkentte savunma kampı kurarak merkezi ordunun şekillenmesini ve idman yöntemini değiştirdi. Ayrıca Birleşik ordu sistemi uygulayarak taşra ordu sistemini yeniledi ve Mingli Çög Gyekvang'ın yazdığı strateji kitabı Gihyoşinsö (기효신서)'nun tavsiyesine uyarak orduyu kılıç, ok ve ateşli silah olarak 3 bölüme ayırıp idman yaptırdı.

Yeniden başlayan Japon saldırıları deniz savaşında Vongyun'u başarısızlığa uğratması kara ordusunu da Çungçöngdo'ya kadar sürülmesiyle sonuçlandı. Böylece Cosön Ming ordusuyla birleşerek Ciksanda Japon ordusunun kuzeye ilerlemesini engelledi ve denizde de Yi Sunşin 3 eyaletin donanmalarını birleştirerek 12 gemiden oluşan filo ile 300 gemiden oluşan düşman filosunu Myöngnyang Boğazında bozguna uğrattı. Hem karada hem denizde yenilgiye uğrayan Japon ordusu Güney denizine çekilirken Toyotomi ölünce hepsi geri çekildi. Gegyöng'a 1598 Kasım ayında Noryang'da Cosön filosu zayıf durumdaki Japon filosunu büyük bir yenilgiye uğrattı ancak Yi Sunşin bu savaşta kaza kurşununa hedef olarak öldü.⁷²

⁷¹ A.g.e., ss.161,164-165.

⁷² A.g.e., s.165-166.

1.3.2.2.1. Savaşın Etkileri

7 yıl süren savaş hem Cosön ve Japonya hem de Ming'e büyük bir etki yaptı. Japonya toprak bile kazanamayıp Cosön'a karşı kabullenemedikleri bir yenilgiyi tattı. Cosön ve Ming'de az denemeyecek derecede yara aldı. Savaşın başlarında tek yönlü olarak ilerlese de bu savaşın ilk 10 ayına tekabül eder. Savaş uzadıkça yavaş yavaş itme çekme, savunma taarruz gibi karakterler kazandı. Cosön toplumunun genel çabası, bilimsel ve kültürel çaba ve Konfüçyanizme göre büyüyen sadakatin kendisi savaşın zaferle sonuçlanmasındaki itici gücü.

Böylece Cosön toprakları savaş alanına döndü ve Cosön savaşın acısını tam anlamıyla hissetti. Çok sayıda can kaybına uğradı, kıtlık ve hastalıkla karşı karşıya kaldı. Çoğu araz doğru düzgün tarım yapılamaz hale geldi, tarım arazileri ve soy kayıtlarının büyük bölümü yok oldu ve ülke yönetim sisteminde büyük sorunla yaşandı. Savaş bittikten sonra 1604 yılında ayrıntılı toprak araştırmalarına göre Hasamdo bölgesindeki toprak sonuçlarında 290.000 gyöl toprak kullanılamaz durumda çıktı. Savaştan önce 1.000.000 gyöl civarı olduğu tahmin edilen arazilerle kıyaslayınca 3'te birine bile ulaşamıyordu. Ancak 30 yıl sonra 1634 yılındaki araştırma sonuçlarına göre Hansamdo tarım arazileri 890.000 gyöle çıkmıştı. Bunun haricinde Japon ordusunun kundak ve yamaları nedeniyle kültürel değerlerdeki kayıp çok fazlaydı. Birçok kişi Ming'e tutsak olarak götürüldü ve bazıları Japonya'da Nagasaki'deki Portekizli tüccarların ricasıyla Avrupa'ya köle olarak satıldılar.

Diğer yandan Japonya açısından savaş bir tür kültürel gelişim fırsatı oldu. Baskı, resim ve kitapları yağmalayarak Kanghang gibi ünlü âlimleri ve başarılı matbaacı, baskıcıları esir alarak Neo-Konfüçyanizm ve matbaa sanatını hızlıca geliştirmekte kullandılar. Ayrıca Yi Sampyöng, Şim Danggil gibi çömlekçileri götürerek seramik sanatını geliştirdiler.

Savaş bir yandan Hanedanlığın bir yandan da politikanın değişimine sebep oldu. Ming savaşa katılarak büyük darbe aldı. Ming yeni dönemde yeni bir düzen kurup ordusunu silahlandırdı ama bu arada en büyük yükü yükleyen olay Cosön'a asker göndermekti. Ming'in gücünün büyük ölçüde azaldığı bu dönemde Mançurya'da Jurchen (요진족) gücünü arttırıp bir kez daha otoriteyi ele geçirme

fırsatı buldu. Japonya'da Toyotomi'nin ölümünden sonra Tokuga ve İeyası general konumuna geldi. Tokuga ve Hideyoshi'nin destek güçleri Sekigahara savaşında geri çekilip hükümeti ele çevirdi ve Edo'da (şimdiki Tokyo) feodal hükümet kurarak Japon modernleşmesinin temelini attı.

Cosön açısından Japon İstilasının hatırası tarihten silinemeyecek kadar büyük bir kâbus olarak kaldı. Dönemin halkı Japon istilasını "Doğu ülkesinin kuruluşundan beri hiç olmamış büyük savaş" olarak algıladı. Diğer yandan Japon İstilasını konusunda çeşitli görüşler ortaya çıktı. Savaşı inceleyerek sarayı yeniden yapan kullar ve sadık halkı bir araya getirip bunlardan oluşan bir hükümet kurulması oldukça önemliydi. Ancak Kral bundan farklı bir yöntem izlemeyi tercih edecekti.

Öncelikle Kral Sönco (1567-1608)'nin durumunda kendisine yüklenen savaşın sorumluluğundan biraz da olsa kaçınmak için savaşta hizmet eden kullardan oluşan bir hükümeti kabul edemedi. Yi Sunşin, Von Gyun ve Kvon Yul dışında Cosön ordusunda başarı gösteren kimse yokmuş gibi davrandı. Kral Sönco (1567-1608), Ming ordusunun savaşın kazanılmasında en büyük etkiyi gösterdiğini söyledi.

Hükümet bürosuna gerçekten çaba gösteren birçok kul bulunurken sadece bir kaç kişinin hükümete katılmasına karar verilmesinin sorun çıkaracağı şeklinde önerge verildi. Bununla birlikte hükümete seçilen kişilerin sayısı arttı ancak gönüllü birliklerin kabul görmelerine dair bir adım atılmadı.⁷³

1.3.3. Gvanghégun Dönemi

Japon İstilasını sonrası Doğu Asya'da pek çok değişiklik oldu. Bu ortamda Çin'deki değişiklik Hanedanlığın değişmesi gibi büyük bir olaydı. Bu dönemde Cosön'da Kral Sönco (1567-1608)'nin ardından Gvanghégun (1608-1623) tahta çıkan yenileme çalışmalarıyla uğraştı. Harap durumdaki endüstriyi ayağa kaldırdı ve aile kayıtlarını düzenlemek gibi işlerle ülkenin mali durumunu Japon İstilasını öncesi durumuna geri döndürmeyi amaçladı.⁷⁴

⁷³ A.g.e., ss.166-169.

⁷⁴ A.g.e., s. 173.

Gvanghégun (1608-1623) zamanında Japon istilasındaki sadık kişiler ve kadınlar araştırılarak ödüllendirilmeleri uygulamaya konuldu. Neo-Konfüçyanist düzen sağlamlaştımasıyla savaş karışıklığının incelenmesi anlamını taşımasının yanı sıra Japon İstilas zamanında aktif olan Gvanghégun (1608-1623)'un meşruiyetini muhafaza etme anlamı taşıyordu. Gvanghégun (1608-1623) döneminde Bugin politikası Japon İstilas zamanında gönüllü birlikler komutanı olarak hareket etmesini gücünün temeli kabul etti. Böylece Donggugşinsoksamganhengşildo (동국신속삼강행실도)⁷⁵'yu hazırlayarak hükümetteki ya da askeri birliklerdeki gönüllü birlik komutanlarını dâhil etti ve Kadın birliklerine kadınları dahil edip bu kişileri savaşın temel gücü olarak kabul etti.⁷⁶

Cosön kendini toparlamaya çalışırken Ming Hugım'a (sonradan adını Qing (Bkz., Ek 22) olarak değiştirecek) saldırmak için destek kuvvet istedi. Gvanghégun (1608-1623) çeşitli bahanelerle asker göndermekten kaçındı. Asker gönderse de saldırmaktan kaçınıp bekleyip durumu izleme emri verdi. Mecburen Amnok Nehrini geçerek Mançurya'ya ulaşmış general Kang Hongnip'e gizlice şu emri verdi: "Çin tarafının söylediklerini aynen uygulama, kaybetmemenin yolunu bulup ona göre davran." Sonuçta Kang Hongnip, Şimha Savaşı sonrası Hugım'a teslim olarak Cosön askerlerinin gönderilme sebeplerini açıkladı ve Cosön'un tarafsızlığını korumak istediğini söyledi.

Gvanghégun(1608-1623)'un, Hugım ile büyük bir savaşa girmemek için çabalamasının sebebi henüz Çin'de düzenin kurulmamış olmasıydı. Ming henüz gücünü tamamen kaybetmiş değildi ve karşı tarafta Hugım gücü de tam olarak yerine oturmamış olduğundan bir tarafı seçmektense bekleyip durumu izlemekten başka yolu yoktu.

Gvanghégun (1608-1623) Hugım ve Ming arasında yaptığı ip cambazlığı uzun sürmedi. 1623 yılında İnco (Bkz., Ek 23) İsyanıyla Gvanghégun (1608-1623)

⁷⁵ Gvaghegun'un 9. Yılında derlenen Samganhengşildo adlı kitabın devamı. **Büyük Korece Sözlüğü**, s. 964.

⁷⁶ Kwon, Şim, Yöm, Cöng, s. 169.

tahttan indirildi. İncu'yu tahta çıkaran Söin ve Namin üyeleri Gvanghégun (1608-1623) ve Bugin üyelerini Ming'e ihanet etmekle suçlayarak eleştirdiler.⁷⁷

1.3.4. İncu Dönemi

Kral Inco (1623-1649), Gvanghégun (1608-1623)'un politikalarından memnun olmayan Söin ve Namin gücünü arkasına alarak Kral Inco (1623-1649) Bancon adı verilen isyanı başlatarak Gvanghégun (1608-1623)'u tahttan indirdi. Tahta çıktıktan sonra Ming ile aktif dostluk politikası başlattı ve Hugım ile diplomatik ilişkilerin düzenlenmesine karar verdi. Bir yandan Hugım'da Nuruhaçi'nin ardından Cosön'a karşı ödünsüz bir politika izleyen Hongtaici halef olarak tahta çıkınca Hugım ve Cosön çarpışması kaçınılmaz hale geldi.⁷⁸

1.3.4.1. Inco Dönemi Savaşları: Cöngmyohoran ve Byöngcahoran

1.3.4.1.1. Cöngmyohoran (정묘호란)

1624 yılında Yi Gval, İncu isyanına destek vermesine rağmen beklediği davranışı göremeyince memnuniyetsizlik duygusuyla isyana kalkıştı. İsyana bastırıldıktan sonra geriye kalanlar Hugım'a kaçarak İncu'nun haksız bir şekilde tahta çıktığını söylediler. İstila fırsatı gözleyen Hugım Kralı Gvanghégun (1608-1623)'un intikamını alma bahanesiyle 1627 yılının ilk ayında 30.000 kişilik ordu ile harekete geçti. Bu olaya Cöngmyohoran denir. Hugım Pyöngyangdo'daki Iiyju, Cöngju, Şinçön, Gvaksan'ı geçerek Hvanghedo Pyöngsan'a ulaştı. Bu arada her bölgede ordu ve gönüllü birlikler savaşa katıldı. İncu Ganghva adasına kaçarak savaş hazırlıkları yaptı. Hugım asker sayısının az olması ve ikmal noktalarının kapalı olması nedeniyle anlaşma önerdi. Cosön da doğru düzgün bir orduya sahip olmadığı için "Kardeşlik

⁷⁷ A.g.e., ss. 173-174.

⁷⁸ A.g.e., s. 174.

Paktı" anlamını taşıyan anlaşma önerisini kabul etti. Böylece iki ülkenin diplomatik ilişkileri tekrar başladı.⁷⁹

1.3.4.1.2. Byöngcahoran (병자호란)

Çöngmyohoran'dan sonra Hugım Kralı Tecong, Yosö (şimdiki Liáoxī) bölgesi ve İç Moğolistan'ı fethedip Çin Seddi'ni geçerek Pekin çevresine kadar saldırdı. Nihayet 1636 yılında ülkenin adını Qing (청) olarak değiştirdi ve başkenti Şimyang (şimdiki Shenyang)'a taşıdı, diğer yandan kendi kendine imparatorluğunu ilan ederek Cosön'u efendi-kul (Lord-vassal) ilişkisi kurmaya zorladı. Cosön buna önlem alma konusunu tartıştı, ancak diplomatik müzakerelerle bu sorunu çözelim diyen, barışçıl olarak doğru yolu takip etmeyi önerenler ve aktif olarak savaşalım diyen milliyetçiler olarak iki görüş ortaya çıktı. Barışçıl yöntemlerde çoğunlukla İnco İsyanına liderlik eden Yi Gvi ve Çve Myönggil gibi memurlar ısrar ederken, milliyetçi tarafta Kim Sanghön, Co Gyöng ve Cöng On gibi genç memurlar yer aldı.

İki fikir içinde milliyetçilik güç kazandı ve Cosön ve Qing ilişkileri tekrar bozulmaya başladı. Qing Kralı Tejong, Veliaht Prens ve milliyetçilikte ısrarcı olan memurların Qing'e gönderilmesini istedi. Ayrıca bunu kabul etmezlerse ordusunu göndereceği konusunda uyardı. Cosön bu isteği reddedince 1636 yılı Aralık ayında Qing, Moğol ve Çinli askerlerden oluşan 100.000 kişilik ordusuyla harekete geçti. Amnok nehrini geçtikten sonra sadece 5 günde Söul'e ulaşınca Kral ve hükümet memurları aceleyle Namhansan Kalesine kaçtılar. Saraydaki kadınlar ve prensler Kanghva Adasına gönderildiler. İnco yol kapalı olduğu için Kanghva adasına gidemeyince onun yerine Namhansan Kalesini seçti.

Kral İnco (1623-1649) ve savaş taraftarı memurlar Namhansan Kalesinde savaşa girdiler. Ancak o sırada Namhansan Kalesinin durumu çok da iyi değildi. 14.000 asker ve 50 gün yetecek kadar yiyecekleri vardı. Namhansan kalesinin izole durumda olsa da savaş ve barış taraftarları arasında çatışma sürüyordu. Kaledeki askerlerin aileleri katledilince barış karşıtı savaş taraftarlarına karşı büyük bir

⁷⁹ A.g.e., ss. 174-175.

düşmanlık başladı. Şiddetli kış soğukları yüzünden kaledeki müzakere istekleri arttı. Ayrıca Ganghva adasının düşmesiyle Veliaht Prens Sohyön tutsak alınınca müzakere yapma eğilimi görüldü. İncö 45 gündür bulunduğu yerden çıkıp 1637 yılı ocak ayında Samcöndo'ya Qing Kralı Tecong'un yanına giderek Kralın önünde 3 kez eğilerek selam verirken kafasını yere vurarak teslim olma hareketini gerçekleştirdi.

Böylece Cosön Qing ile efendi-kul ilişkisini başlatıp vergi verme sözü verdi, ayrıca Ming ile diplomatik ilişkilerini bitirip Ming'e saldırı durumunda destek kuvvet gönderme sözü verdi. Henüz Ming'i yok etmeyi başaramamış olan Qing'in gözünde arka bahçesinde rahatsızlık veren Cosön'u düzene sokarak en azından arka tarafta güvenliği sağlamış oldu. Sonrasında Qing Veliaht Prens Sohyön, Prens Bongnim ve Kim Sanghön gibi barış yanlılarını, binlerce vatandaşı esir olarak götürdüler. Bunların arasında Pyongyang valisi Hong İkhan, 5. derece memur Yun Cib, O Dalcé Şimyang'a gitse de teslim olmayı reddettikleri için öldürüldüler. Sonrasında bu kişiler 3 âlim olarak adlandırılıp sadakatleri kabul edildi. Byöngcahoran Japon İstilasından farklı olarak kısa sürede sona erdi.⁸⁰

1.3.4.2. İncö Dönemi Veliaht Prens Sohyun'un Öldürülmesi

27 Haziran 1645'te Veliaht Prens Sohyön'un anma töreninde İncö yıllıklarında prensin cenazesine katılan bürokrat Yi Sövan'ın yazısı aşağıdaki gibiydi.

*"Prens ülkesine döneli çok olmadan hastalanıp, hastalığa yakalandıktan bir kaç gün sonra öldü ama bütün vücudu tamamen kararmıştı ve yüzündeki yedi delikten de kan akarak siyaha dönmüş yüzünün yarısını kaplamıştı, yüzü yanındakilerin bile tanıyamayacağı haldeydi tıpkı zehirlenerek ölmüş biri gibiydi."*⁸¹

Bu yıllık kayıtlarına dayanarak Veliaht Prens Sohyön'un ölümünün doktorun teşhis koyduğu sıtma yüzünden değil zehirlenme yüzünden olduğu da söylenebilir.

⁸⁰ Kwon ve diğerleri (et al.), ss. 174-176.

⁸¹ A.g.e., s.182.

Byöngcahoran'dan sonra esir olarak Qing'e götürölüp 8 yıl sağıklı bir şekilde yaşadıktan sonra 34 yaşında olan prens ülkesine döndükten 2 ay sonra öldüğü için böyle düşünölebilir. Bir açıdan Veliaht Prens Sohyön'un Cosön ve Qing arasındaki dış ilişkilerine büyük ölçüde müdahale etmesiyle İnco'nun yanlış anlamasına yol açması ve ikisi arasında ortaya çıkan düşmanlığın ölümünün arasında yatan sebep olduğı düşünölür.

Zehirlendiğı bilinen diğör Krallar gibi Veliaht Prens Sohyön'un da ölümünden sorumlu kişiler kesin olarak bilinmemekle beraber ne yazık ki aslında Byöngcahoran'da Cosön'un kuşatılmasının bittiğı anda başlayan bir olaydı. Ming ile ilgili soyluların dikkatsizliği yüzünden Gvanghégun (1608-1623)'u indiren İnco hükümetinin Qing'e karşı katı bir politikayla baştan sona savaşı tecrübe etti. Savaştan sonra Veliaht Prens Sohyön tarafı kardeşi Prens Bongnim'i de içeren bir kaç memurla birlikte başkent Şimyang'a götürölldü.

Cosön'un bir sonraki kralı olacak olan Veliaht Prens kimliğiyle bulunduğı yabancı ülkede tutsak hayatı yaşamak onlar için büyük bir acıydı. Şimyang Bürosu'nun küçücük alanı bazen insanlarla dolup taşıyordu ancak Qing'den ve kendi Ülkesinden destek alsa da yeterli yiyeceğı sahip değillerdi. Ayrıca pek çok Cosön vatandaşına Qing'de köle gibi davranılmasını izlemekten başka çareleri yoktu. Veliaht Prens Sohyön'un Şimyang günlerinin resmi olarak kaydedildiğı Şimyang Kayıtları'na bakılırsa en zor şeyin Qing ve anavatanı arasındaki isteklere düzenli olarak aracılık etmek olduğı görölür. Qing, Veliaht Prens Sohyön aracılığıyla Cosön'dan askeri ve ekonomik anlamda destek beklerken, Cosön ise vergilerin azaltılması için müdahale etmesini bekliyordu.

Bir yandan da Veliaht Prens Sohyön uzun süren tutsaklık hayatında Qing'in gelişmesini yakından izledi ve Qing ordusuyla birlikte kuzeyde bulunduğı sürece alman rahip Adam Shall ile tanışarak Katolik Hristiyanlık ve batı kültürünü öğrendi. Bu Qing'den intikam alma eğilimi gösteren Cosön divanında asla kabul edilemeyecek bir şeydi ve Kral İnco da Qing ile ilişkilerinde Veliaht Prens Sohyön'un faaliyetlerinden memnun değildi. Tutsak hayatı nedeniyle dış ilişkilerde gerçekçi biri olan Veliaht Prens Sohyön ve Ming'e karşı sadakatini koruyan Cosön'un eğilimin çarpışması kaçınılmazdı.

Veliaht Prens Sohyön'un talihsizliği ölümüyle son bulmadı. Veliaht Prens Sohyön'un ölümünden sonra Veliaht Prens Kang vatan hainliği suçuyla zehirle idam edildi ve kraliyet soy ağacına göre Veliaht Prens Sohyön'dan sonra taht varisi olan büyük oğlu dahil 3 oğlu Cecu Adası'na sürgüne gönderildi. Ardından birinci ve ikinci oğlu çok geçmeden hastalanarak öldü. Üçüncü oğlu hayatta kalsa da onun soyundan gelenler de rahat bir hayat yaşayamadılar. Sonuç olarak taht Veliaht Prens Sohyön'un kardeşi Prens Bongnim'e geçti.⁸²

1.3.5. Sukcong Dönemi Keskin Siyasi Dönüşüm Politikası

Kral Hyocong (1649-1659) ve Kral Hyöncong (1659-1674) zamanında anlaşmazlıklarla sırasıyla ülkenin üst mevkilerini ele geçiren Söin ve Namin, Kral Sukcong (1674-1720) (Bkz., Ek 24) zamanında da çatışmaya devam etti. Kral Sukcong (1674-1720) döneminin siyasetinin özelliği *dönüşüm* adı verilen hızlı bir otorite değişimiydi. Dönüşüm başlayınca ülkenin lideri konumunda olan grup değişti ve muhalif partiye çeşitli misillemeler devam etti. Muhalif parti üyeleri merkez politikada kendilerini gösterdi, hatta ölümü tadanlar da oldu. Anlaşmazlığın boyutları muhalif partinin üyelerini sürgüne gönderecek dereceye ulaşmıştı.

Kral Sukcong (1674-1720) döneminin ilk yarısında Namin üstün olduğu dönemde 1680'de Kyöngşinhvangug (경신환국), 1689'da Kisahvanggug (기사환국), 1694'de Kabsulhvanggug (갑술환국) gibi olayları atlatarak dönem dönem Söin gücü, Namin gücü ve Söin gücü olarak sırayla ön plana çıktı. 1680 yılı Kyöngşinhvangug Namin'in lideri olan Hō Cök'un oğlu ve bazı prenslerin karıştığı komplo olayıyla Namin büyük bir düşüş yaşadı ve Söin gücü ele geçirdi. O dönemde Namin'in imhası sorunuyla ilgili Söin içinde bölünme meydana geldi. Namin'i sert bir şekilde cezalandırmakta ısrarcı olan taraf Song Şiyöl etrafında toplanan Noron grubu ve ılımlı şekilde çözülmeli diyen taraf Nam Guman'ın etrafında toplanan Soron grubuydu. Noron ve Soron'un bölünmesi tek parti yönetiminin kurulması sorunu ile

⁸² A.g.e., ss. 182-183.

ilgiliydi. Ayrıca Song Şiyöl ve Yun Cing arasındaki doğru-yanlış sorunuyla da ilgisi vardı.

1689 yılındaki Kishvanggug Sukcong'un haremî Cang Hibin'in oğlunun en büyük oğul olarak kabul edilmesi sorunu yüzünden patlak veren olaydı. Söin grubu Kraliçe İnhyön'un çocuğu olana dek bekleyelim derken Kral Sukcong (1674-1720) çocuğu büyük oğlu olarak belirleyip Sukvon Cang'ı Hibin⁸³ olarak atadı. O dönemde Sukcong'un davranışının yanlış olduğuna dikkat çeken Song Şiyöl Cecudo'ya sürgün sırasında yolda zehirle öldürüldü. Kabsulhvanggug ile Söin geri çekildi ve Namin gücü ele geçirdi. Böyle zamanlarda dönüşüm siyaseti prens olsun harem olsun kraliyet ailesi sorunu tartışılması konusunda bürokratlar kraliyetin halefiyet yapısına kadar karışmaması aşırıya kaçmıştı.

1694'de meydana gelen Kabsulhvanggug'un ardından Namin'in siyasete geri dönmesi imkânsız hale geldi. Artık merkez siyasette kendini göstermelerinin yolu neredeyse tamamen kapanmıştı. O sırada Kraliçe İnhyön devrik durumdaydı ve Prens'in annesi Cang Hibin kraliçeliğe yükselmişti. Söin grubu Kraliçe Min'i geri getirmek için uğraşsa da Namin grubu karşı çıktı ama Sukcong Söin'le el ele verip Namin'i kovdu. Kabsulhvanggug'un ardından Noron ve Soron hedeflediği gücü ele geçirdi.

Kral Sukcong (1674-1720)'un yaptığı bu *dönüşümlerin* amacı grupların aşırıya kaçan çatışmalarını önlemektir. Kral Sukcong (1674-1720) siyasetin lideri olan grubu aniden değiştirme yöntemiyle temellerini zayıflatıp kraliyet otoritesini gösterdi. Ancak *dönüşüm*, grupların çatışmasını engellemek bir yana çatışmaları şiddetlendirip bir arada var olma temellerini sarsmasıyla sonuçlandı. Elbette kraliyet otoritesini güçlenmesini beklemek de zordu.

Kral Sukcong (1674-1720) döneminin ikinci yarısında gruplar arasındaki çatışmayı kökten çözmek amacıyla Denge Politikası yürürlüğe sokuldu. Gruplar arasında otomatik olarak güç dengesi kuran yapay bir dönüşümle gruplar arasında

⁸³ Haremdeki kadınların statülerini belirleyen ünvanlardır. Kraliçeden sonra en yüksek ünvan *bin*'dir ve erkek çocuk sahibi olan hanımlara verilir. Saraydaki bütün kadınlar kralın kadınıdır. Ancak Kral'ın yatak odasına girenler özel bir statü kazanırlar ve çocuk sahibi olanlar resmi olarak Kral ile evlenerek aileye girer ve derecelerine göre bir ünvan alırlar.

teftiş ilişkisi oluşturmaları durumu daha da zorlaştırdı. Gruplar arası politik olarak hareketli ilişkide kraliyetin lider hakem olarak dengeyi kurması Denge Politikası'nın yöntemi idi. Bak Séçe gruplar arası güç bölünmesini vurgulayarak **황극**, kral merkezli denge politikasını uygulamayı önerdi.⁸⁴

1.3.6. Yöngco ve Jöngco Dönemi Denge Politikası

Kral Yöngco (1724-1776) (Bkz., Ek 25) ve Kral Cöngco (1776-1800) (Bkz., Ek 26) döneminde uygulanan Denge Politikası, Kralın tahta çıkma çabası içerisinde grup politikasının ordu gücünü bastırması durumunu kabul etmeyeceğini söylemesiyle oluşmuştu. Ayrıca artan çatışmalara katlanan Sarim'in kaybı göz önüne alınınca, bürokratlar hoşgörü temelinde anlaşarak kendilerine yer edindiler. Kralın herhangi bir tarafa eğilim göstermeden aşırı korku politikası uygulaması Denge Politikası olarak ifade edildi. Grup değil kralın bizzat politikaya liderlik ettiği sistemi destekledi ve kötü grup kurma eğilimini yok edeceğini söyledi.

Tahta çıkmakta zorluk çeken Kral Yöngco (1724-1776) tahta çıkmadan önce de Denge Politikasını destekledi. Kral Yöngco (1724-1776)'nın Denge Politikası özellikle kendi denge siyasetini uygulayan Denge taraftarları arasında yayıldı ama Noron ve Soron arasında tarafsız memurların temsilcisiydi.

Kral Yöngco (1724-1776), Denge Politikası uygulayarak karışıklığı azalttı ve yetenekli kişileri atamanın yolunu açarak kraliyete büyük güç verdi. Böylece Denge taraftarları tarafından gerçekleştirilen Denge Politikası tek parti gücünün artması sorununu beraberinde getirdi. 1762 yılında Veliaht Prens Sado'nun (Bkz., Ek 27) sandığa kapatılıp ölmesi olayı saray kadınlarıyla akrabaları olan aristokrat gücünün artmasıyla ilgiliydi.

Kral Yöngco (1724-1776)'nın ardından tahta çıkan Kral Cöngco (1776-1800) sadakat ve geleneğin önemli olduğunu söyledi. Bu Kral Yöngco (1724-1776)'nın son dönemlerindeki tek parti gücünü de kapsıyordu. Böylece tahta çıkar çıkmaz Hong İnhan ve Cöng Hukyöm gibileri kovdu, kendisini destekleyen Hong Gutyöng da

⁸⁴ Kwon ve diğerleri (et al.), ss. 199-202.

uzun süre geçmeden görevden alındı. Ve her grupta doğru ve yanlış kesin olarak ayırma fikri etrafında Denge Politikasını sürdürdü.

Kral Cöngco (1776-1800) kraliyet kütüphanesinin (Gyujanggak – 규장각) işlevselliğini arttırarak kral merkezli siyasi grupları eğitmeyi amaçladı. Çogyemunşin (초계문신)⁸⁵ sistemi de aynı amaçla yapılan uygulamalardan biriydi. Ayrıca Cangyongyöng (장용영) denilen yeni bir askeri birlik kurularak saray muhafız birliğini sürdürdü. Bunun dışında Söul'deki 6 pazar yeri hariç şehir merkezindeki pazarda tüccarların elinde tuttuğu özel ticaret haklarını kaldırdı ve 1791'de Şinhengtonggong (신행통공) serbest ticaret kanununu yürürlüğe soktu.

Kral Yöngco (1724-1776) ve Kral Cöngco (1776-1800) döneminde yürütölen Denge Politikası kral merkezli politik sistemi amaçlıyordu. Ve hükümetin tek hedefi olan halkla ilişki içinde bir siyaset gerçekleştirebilme yolunu açan bir yanı da vardı. Kral Cöngco (1776-1800) halka verdiği buyruklarda yer yer Hangıl ile açıklamalara yer vererek basitçe açıkladı. Kral Cöngco (1776-1800) Cosön çiftçilik uygulamalarını gösteren yeni bir çiftçilik kitabı yayınlama emri vererek sıradan insanlara da yaşadıkları bölgenin tarım gelenekleri olsun yeni yöntemler olsun öğretilmesini istedi.

Denge siyasetinin amacı, geleneksel grup siyasetinin kaynağı olan Neo-Konfüçyanizm kraliyetten tamamen ayrılmış değildi. Aksine eskiden beri kraliyet soyu ve Konfüçyanist sistemin ayrılmasına öncölük ederek bürokratların kontrolünde olan Konfüçyanizm alanında kralı olumlu anlamda cezp etmeyi amaçlıyordu. Kral askeri memurları düşünerek sadece gerçek güç sahiplerini değil eğitim tarafını da dengelediğini açıkça gösterdi. Buna göre mutlak kraliyet otoritesini izlerken Neo-Konfüçyanizm temelinde memurlar ve halkı sürükleyen yeni tarz kraliyet gücü amaçlamak Denge Politikasıydı.

Aslında Denge Politikasını yürötmek sadece kralın gücüyle mümkün değildi. Bürokrat olan aristokratların olumlu işbirliği esastı. Kral Yöngco (1724-1776) da

⁸⁵ Alt sınıftan gelen ancak okuma yazma bilenlere de memur olma şansı veren sınav sistemidir. **Büyük Korece Sözlüğü**, s. 3775.

Kral Cöngco (1776-1800) da bu bürokratları işbirliğine itmek için olumlu bir çaba göstermişti. Bu çaba tek başına kral merkezli siyasi güç olan denge partisi inşa etme tarzını ortaya çıkardı ama tek tarafın bürokratlarından başlayarak yeni bir grup kurulması dahası aristokrasinin gücünü engellediği şeklinde eleştiriyile karşılaştı. Her şeyden çok kral merkezli siyasi gücü yerleştirme konusunda başarılıydı ve saray kadınlarının akrabalarının ön plana çıkması kolay oldu. Kral Cöngco (1776-1800)'nun ölümünden sorumlu olarak bu güç politikasıyla ön plana çıkmış saray kadınlarının akrabaları arasında daha çok güce odaklananlara işaret edildi.⁸⁶

⁸⁶ Kwon ve diğerleri (et al.), ss. 202-205.

İKİNCİ BÖLÜM

İTTİHAT VE TERAKKİ FIRKASI

2.1. JÖN TÜRKLERİN ORTAYA ÇIKMASINDA ETKİLİ OLAN ORTAM

Jön Türklerin ortaya çıkışını sorgulamadan önce bu durumu hazırlayan etkenlere göz atmakta fayda vardır. Öncelikle sadece Osmanlı değil bütün Avrupa'yı etkisine alan bir olaydan söz etmek gerekir. 1789 yılında Fransa'da gerçekleşen devrim o döneme dek var olmayan bazı sözcükleri gündeme taşımıştır: Hürriyet ve ulus. Bu kavramlar Osmanlı'ya yaklaşık 100 yıl kadar geç de olsa Avrupa'ya daha yakın olan Balkanlardan giriş yapmıştır. Ancak bunun öncesinde de Osmanlı'yı çöküşe götüren pek çok şey vardır.

Fethettiği topraklarda kalıcı olmasını sağlayan en önemli özelliklerden biri olan Toprak Sistemi'nin bozulmasıyla başlayan ekonomik bozulmalarla Avrupa'nın gerisinde kaldığını fark eden Osmanlı çeşitli ıslahatlarla bu açığı kapatmaya çalışsa da pek başarılı olamamıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda Tanzimat ve Islahat Fermanları ve Meşrutiyet'lere kadar gidecek olan bir süreç yaşanacaktır.

2.1.1. Osmanlı Toprak Düzeni ve Düzenin Bozulması

Osmanlı Devleti (Bkz. Ek 28) topraklarının büyük bir kısmı miridir; yani devletindir.⁸⁷ Osmanlı kanunları mülk edinmeye izin vermezdi. Osmanlı arazi kanununa göre Osmanlı Devleti'nin arazisini 5 gruba ayırırdı. Bunlar; *arazi-i memluke*, *arazi-i miriye*, *arazi-i mevkufe*, *arazi-i metruke* ve *arazi-i mevat*'tır.⁸⁸

Tımar sisteminin kökenlerine bakıldığında “Yakındoğu Türk-İslam devletleri ve Bizans toprak sisteminin bileşkesi”⁸⁹ niteliğinde olduğu söylenebilir. Toprakların büyük bölümünü oluşturan Miri Araziler işletmesi için yüksek

⁸⁷ Halil Cin, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978, s.67.

⁸⁸ A.g.e., s.25.

⁸⁹ H. Veli Aydın, “Tımar Sisteminin Kaldırılması Süreci ve Bazı Değerlendirmeler”, **OTAM**, 2001, s. 66.

derecedeki devlet memurlarına verilirdi. Bu sisteme *Tımar Sistemi* denir. Arazi, tımar olarak verildiği kişinin mülkü değildir. Tımar sahibi araziyi köylüye işletmek üzere alır, mahsulden ve köylüden devletin alacağı vergileri toplar.⁹⁰

Osmanlı Devleti'nde Tımar sisteminin askeri, idari ve ekonomik açıdan 3 önemli fonksiyonu söz konusudur. Birincisi askeridir. Bu sistemle büyük miktarda vergi sipahilere tahsis edilerek, hem vergi toplama yükünü üzerinden atmış hem de büyük bir ordunun oluşmasını sağlamıştır. Bir diğeri idaridir. Devletin büyük sınırlara ulaşması taşrada denetimi sağlamayı zorlaştıran bir durumdur. Ancak tımar sahibi ve yetiştirdiği askerler hem merkezden uzak bölgelerdeki halkın güvenliğini sağlarken bir yandan da devletin otoritesini hissettirmişlerdir. Üçüncü fonksiyon malidir. Dönemin şartlarında vergilerin toplanması ve bu iş için görevlendirilecek memur yetiştirilmesi zordu. Oysa tımar sistemi sayesinde büyük miktarlarda vergi toplanıyor ve güvence altına alınıyordu. Merkezden harcama yapmaya gerek kalmadan bir ordu beslenebiliyordu.⁹¹

Kanuni devrinde zirveye ulaşan Tımar Sistemi, onun ölümünden sonra bozulma belirtileri göstermiştir. Vezir Rüstem Paşa zamanında tımarlar ilk defa iltizama verilmiştir. İltizam usulü, Osmanlı toprak rejimini bozan ve imparatorluğun yıkılmasında büyük rol oynayan sebeplerden biri olmuştur. Mültezimler sadece fazla vergi toplamayı istedikleri için köylü bundan zarar görmüştür. Beylerbeyi, tımarları ehline değil, en çok rüşvet veren kimselere vermiş ve saray, hediye yarışına giren kişilerle dolup taşmıştır. Rüşvetle vezirleri ve beylerbeylerini avuçlarının içine alan dirlik sahipleri, tımarlarının vergilerini iltizama vermişler ve mültezimlerden aldıkları paralarla zevk-i sefaya dalmışlar; mültezimler de köylüyü sıkıştırarak zor duruma düşürmüşlerdir. Çabuk ve yeterli gelir temin etme ihtiyacı, dirlik sistemini sarsmış ve tımarlar önceleri ehil kimselere verilirken, kısa sürede gelir getirmesi amacıyla en yüksek fiyatı veren mültezimlere devredilmeye başlanmıştır.⁹²

Toprak sisteminin bozulmasının nedenleri incelenirken dış etkenler göz ardı edilmemelidir. Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'da yaşanan ekonomik

⁹⁰ Cin, s. 86.

⁹¹ Leyla Aksu Kılıç, "Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Tımar ve Zeamet Ruznamçe Defterleri" **Studies of the Ottoman Domain**, Cilt: 7, sayı: 12, Şubat 2017, ss. 107-108.

⁹² Cin, ss.107-108.

değişimler Osmanlı'yı da etkilemiştir. Amerika'dan akan gümüş ve hızlı nüfus artışı beraberinde Avrupa'da yetersiz üretim ve ithalat ihtiyacı sorununu getirmiştir. İhracatın yasaklanmış olmasına rağmen artış göstermesi Osmanlı'da bir enflasyon ve fiyat artışına neden olmuştur. İhracat yapılması Osmanlı'nın dağıtım sistemini bozmuş ve sistem bir çözülme sürecine girmiştir. Bu değişimler Avrupa'da Feodal sistemin sonunu getirirken, Osmanlı'da da Tımar sisteminin bozulmasına neden olmuştur.⁹³

Bu bozulmalar ülke ekonomisini sarsarak ülkeyi hızla çöküşe götürürken Tımar Sistemi'nin ortadan kaldırılması da aciliyet kazanmıştır. Tımar Sistemi ilk defa 1703 tarihinde Girit adasında ortadan kaldırılmış ve burada maaşlı memurluk düzenine geçilmiştir. Ülkenin diğer yerlerindeki tımarlar ise, 1812 tarihinden itibaren verilmemeye başlanmıştır. Tımar Sistemi, Gülhane Hattı Hümayunu ile tamamen ortadan kaldırılmıştır.⁹⁴

Miri arazi rejimi, uzun müddet Osmanlı Devleti'nin kuvvet unsurlarından biri olmuş, tarımsal üretim artmış, toprağı olan köylü refah içinde yaşamış, toprak ağalarına ve beylere kul olmamıştır. Ana üretim vasıtası olan toprağın devamlı ve verimli olarak işletilmesi, çiftçinin toprak sahibi olması ve bu toprakların parçalanarak belli ellerde toplanması ve bir toprak feodalitesi teşekkülünün önlenmesi arzusu, bu toplumcu yaklaşımın ürünüdür. XVI. asrın yarısından başlayan bozulmanın önü alınamamış, zaman zaman başvurulmuş ıslahat tedbirleri yetersiz kalmıştır. Miri toprak rejimi bozuldukça, iç meseleler çoğalmış, devlet zayıflamış, otorite buhranı baş göstermiş, iktisadi ve sosyal anarşi başlamış; devlet zayıflayıp askeri ve siyasi yenilgiler birbirini takip edince, toprak rejimi bozulmuştur.

Toprak düzenindeki bozulma, tımar sahiplerinin devlete karşı olan görevlerini yapmamaları ve reaya baskı yapıp onları iktisaden sömürmeleriyle başlamış ve miri arazinin, özel mülk araziye dönüşümü istikametinde gelişmiştir. Tımar sahipleri, tımarların maliki gibi hareket etmeye başlamışlardır. Köylü, bir kredi teşkilatının olmayışı ve devlet kontrolünün zayıflayıp yok olması yüzünden, fırsatçı sermayedarlardan borç para almak zorunda kalmış ve çeşitli sebeplerle borcunu

⁹³ Aydın, s. 70.

⁹⁴ Cin, s. 110.

ödeyemediği için, toprağını kaybetmek durumu ile karşılaşmıştır. Hazinesinin sıkışık zamanlarında, bir kısım arazi mülk olarak satılmıştır.⁹⁵

2.1.2. Tanzimat Fermanı

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı devletinde başta ekonomik olmak üzere pek çok alanda bozulmalar başlamıştır. Avrupa'daki ilerlemeler karşısında geride kalan Osmanlı Devleti aradaki açığı kapatabilmek adına pek çok ıslahat gerçekleştirse de başarılı olamamıştır. Bu reform çalışmalarından biri belki de en önemlisi 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'dır.

Reşid Paşa tarafından yazılan Tanzimat Fermanı, 26 Şaban 1255 (3 Kasım 1839) yılında Gülhane Köşkü'nün önünde okunarak ilan edilmiştir. (Bkz. Ek 29) Okunduğu yer nedeniyle bir diğer adı da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'dur.⁹⁶

“Gülhane Hatt-ı Hümayunu devletin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi'de yayınlandığı gibi, bir hafta sonra her eyalet valisine ve sancak memurlarına ayrı ayrı bir ferman halinde gönderildi, vergi ve asker maddesi hakkında ileride gönderilecek emirlerin beklenmesi, bunun dışında Hat'taki bütün esasların, derhal uygulanmaya başlaması bildirildi. Gülhane Hattı'nın, öncelikle Sancak merkezlerinde şehrin büyük meydanında bütün ileri gelenlere halk önünde büyük bir merasimle okunması ve sonra kazalara ve kasabalara birer birer gönderilip halka güzelce anlatılarak açıklanması istendi.”⁹⁷

Ferman metninde halka ırk ve din ayrımı yapılmadan sağlanacak can ve mal emniyeti, iltizam usulünün lağvedilerek herkesin gelirine uygun vergi tayini, askere almada, o zamana kadar yapılan uygulamanın kaldırıldığı, yerine, her bölgeden hizmete alınanlar tarafından belirlenen bir süre verilerek icrası, açık yargılama yapılmadan kimsenin hakkının ihlal edilmemesi gibi esaslar yer alır.

⁹⁵ A.g.e., 544-545.

⁹⁶ Ahmet Cevat Eren, **Tanzimat Fermanı ve Dönemi**, Derin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 36.

⁹⁷ Halil İncılık, “Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncılık-Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, (Sosyal Tepkiler), s.127.

Müslim ve gayrimüslim bütün Osmanlı vatandaşlarının, mal, can, ırz ve namusunun kanunların teminatı altında bulunduğu, vezirden çobana kadar herkesin kanun nazarında eşit muameleye tabi olduğu anlatılıyor, kanuni bir hüküm verilmedikçe ve padişahın fermanı olmadıkça hiçbir kimsenin idam cezasına çarptırılmayacağı bunun aksine hareket edeceklerin hangi mevkiye olursa olsun cezalandırılacağı ve ancak bu suretle zulmün ortadan kaldırılacağına işaret ediliyordu.⁹⁸

Reformları her zümre kendi bakımından yorumlamaya girişti. Müslüman ahali umumiyetle gayrimüslimlere verilen müsaadelerden hoşlanmadı. C. Hamlin'e göre;

“Hatt’ın ilanı memlekette büyük bir hayret ve şaşkınlıkla karşılandı. Eski kafalı Müslümanlar, Hatt-ı lanetle anıyorlardı. Şeri’atın çiğnendiğini, Müslümanların gâvurlarla aynı seviyeye indirildiğini iddia ediyordu. Hristiyan tebaa ise Hatt’a yeni bir çağın başlangıcı gözüyle baktılar. Hatt’ın ilanı, İngiliz siyasetinin bir zaferi idi. Hatt’ın gerçek değerini, halk arasında yarattığı etkide aramalıdır... Bu esaslar bütün imparatorluğa yayıldı. Gülhane Hattı, hükümetin asıl gayesi ve kanuna göre erişilecek maksatlar hakkında halka yapılmış ilk hitap idi... Gülhane Hattı reayaya, hakları için mücadele etmek cesaretini verdi ve kanun önünde insanların eşit olduğu fikrini ortaya koydu... Ulemanın sivil sahada otoritesini azalttı... Ve artık geri dönülmesi imkânsız bir cereyan meydana getirdi.”⁹⁹

Pek çok alanda gelişmeye yönelik reformlar getiren Tanzimat tarım alanında da pek çok yeniliğe imza atmıştır. “İlk önce tarımsal gelişme politikasının yürütücüsü olarak giderek kadroları genişleyen ve etkinliği artan bir tarımsal bürokrasi mekanizması kurulmuştur. Bu kadronun hazırlandığı ve uygulandığı tarımsal gelişme politikasının temel amaçları tarımsal üretimin arttırılması ve

⁹⁸ Eren, ss.38-41.

⁹⁹ C. Hamlin, **Among the Turks**, New York, 1878'den aktaran İnalcık (Sosyal Tepkiler), s.127-128.

çeşitlendirilmesi, özellikle pazara dönük tarımsal ürünlerin üretiminin teşvik edilerek dış ticaret dengesinin sağlanması, tarımsal üretim araç ve metotlarının modernleştirilmesi idi.

Modern tarımsal metotların yaygınlaştırılması amacıyla bir tarım okulu kurulmuştur. Ekonomik gelişmeyi engelleyen problemlerin tespit edilerek çözülmesi için merkezi ve mahalli düzeyde program ve araştırma çalışmaları yapılmıştır. Tarım politikasının bir aracı olarak çeşitli teşvik edici ve düzenleyici tedbirler uygulamaya konmuştur.”¹⁰⁰

Gülhane Hatt-ı, “gelenekçi kalıplar altında Şeri’ata ve gelenekçi devlet anlayışına saygı göstermekle beraber, kanun ve devlet telakkisinde ve idare prensiplerinde modern kavramlar getirmekte, belirli pratik gayelerle idareyi yeni baştan düzenleme amacını gütmekte idi. Sonraları bu prensipler, tamamıyla gelişerek modern Türk tarihinin ana gelişme istikametleri halini almıştır. Türkiye’de anayasa rejimi, laikleşme akımları gibi devrimci akımlar kaynak bakımından hiç şüphesiz Gülhane Hatt-ı’na bağlanabilir.”¹⁰¹

2.2. JÖN TÜRKLER VE SİYASİ FİKİRLERİ

Jön Türk terimi, Fransızca *Jeune* ve *Turquie* kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Genç Türk anlamına gelir. 19. Yüzyılın başlarında başlayan Batılılaşma faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkmış bir muhalefet hareketi ve gençlik oluşumu olarak tanımlanabilir.¹⁰² Avrupa’da Jön Türk hareketi denilince anlaşılan hem I. Meşrutiyet hem de II. Meşrutiyet için çalışan kadro anlaşılrsa da Türkiye’de

¹⁰⁰ Tefik Güran, “Tanzimat Döneminde Tarım Politikası” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncık-Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, ss. 520-521.

¹⁰¹ Halil İncık, “Tanzimat Nedir?” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncık-Mehmet Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, (Tanzimat), s. 20.

¹⁰² Necmettin Alkan, **Mutlakiyetten Meşrutiyete II. Abdülhamit ve Jön Türkler**, Selis Kitaplar, İstanbul, 2009, ss. 102-103.

sadece 1889'dan sonraki kadro Jön Türk olarak adlandırılır, önceki dönem Yeni Osmanlılar olarak adlandırılır.¹⁰³

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti, Abdülhamit İstibdadına karşı çıkan tek örgüt değildir. Öncesinde kurulan ve İttihat ve Terakki'nin de pek çok açıdan yararlandığı Yeni Osmanlılar, Osmanlı'da bir meclis kurarak siyasi iktidarın paylaşılmasını ve bir kuvvetler ayrılığını amaçlamışlardır. Ancak 1877'de Abdülaziz tarafından dağıtılmışlardı.¹⁰⁴

Mithat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi ve daha sonra *Ali Suavi* ve *Mizancı Murad* gibi isimlerle başlayan muhalif hareketler sonraki Jön Türk kuşaklarının eylemlerinde etkili oldu. 1865'te *Namık Kemal* ve beş arkadaşının kurduğu *İttifak-ı Vatan Cemiyeti*, İtalyan *Carbonari* hareketinden esinlenen ilk gizli cemiyetti. *Tasvir-i Efkâr, İbret, Muhbir, Mizan* gibi yayınlar okuma yazma bilen halkın düşüncesine hitap eden ilk propaganda faaliyetiydi.¹⁰⁵

II. Abdülhamit'in tahta çıkarmasıyla *Yeni Osmanlılar* kısa bir ümide kapılmışlardı. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Şinasi'nin de bulunduğu bir komisyon, *Kanun-i Esasi* taslağını hazırladı. Ancak Abdülhamit, 1877'de Rusya ile yapılan savaşı bahane ederek bu ilk anayasayı rafa kaldırdı ve 30 yıl sürecek bir istibdat dönemi başlattı.¹⁰⁶

“Genç muhalifler, Fransız Devrimi'nin yıkıcı ve yeniden kurucu sloganlarını, kadim Osmanlı mülkünün bekasına göre uyarlamak gibi paradoksal bir zihniyet ve gaye peşinde idiler. Macar kökenli Türkiyatçı A. Vambery'nin Jön Türkler için yaptığı değerlendirme, bu paradoksu yeteri kadar açık tavsif ediyor:

‘...Saatlerce kendileriyle görüştüm. Ecdatları için besledikleri hayranlık ve hürmet, hükümdara karşı duydukları hürmete muadil idi. Vakıa ihtilalcı idiler, fakat ‘sadık’ ihtilalcı. O saf

¹⁰³ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İmge Yayınları, Ankara, 2011, (Jön Türkler), s.

26.

¹⁰⁴ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 33-34.

¹⁰⁵ Ahmet Özcan, “Büyük Çöküşe Direnen İrade: Jön Türkler”, *Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008,, ss. 83-84.

¹⁰⁶ A.g.e., 83-84.

Almanlara benziyorlardı ki memleketlerinde cumhuriyetin tesisini isterler, lakin başında bir Grandük bulunmak şartıyla...’’¹⁰⁷

Jön Türkler her ne kadar Abdülhamit istibdadına karşı mücadele ettilerse de karşı oldukları şey hiçbir zaman saltanat olmadı. Rejim değişikliğine gitmeyi düşünmek yerine var olanı reformlarla iyileştirme yoluna gitmeyi seçtiler. “Sosyalizm, cumhuriyet, ulus, ulusal pazar gibi rüzgârların estiği Paris kafe ve salonlarından, Jön Türklerin kulakları sadece hasta adamı tedaviye yarayacak vatan, anayasa, meclis ve hürriyet seslerini algılıyordu.”¹⁰⁸

“Yeni Osmanlılar, içinde büyüdükleri kadim devletin gücünü iyi tanıyor ve ona denk bir güç sahibi olmanın yollarını arıyorlardı. Bu anlamda, *himayecilik*, Jön Türkler için bir tür kuvvet çarpanı olarak bilinçli şekilde tercih ediliyordu.”¹⁰⁹

Bu dönemde Osmanlı’da Hürriyetçi akımlardan söz ederken Yeni Osmanlılar dışında birkaç isimle daha karşılaşırız. Scalieri Komiteleri, Georgiades, Selim Faris ve Halil Ganem bunlardan bazılarıdır.

Scalieri İstanbul’daki Prodos Locası’nın üstatlarındandı. Scalieri Komitesinin önemli üyelerinden Ali Şefkati Bey hem Namık Kemal’in bir arkadaşıydı hem de Avrupa’da ilk Jön Türk yayınlarını çıkaracaktı. Ali Şevkati Bey’in çıkardığı İstikbal dergisin daha sonra İttihat ve Terakki ile doğrudan bağlantı kuracaktı. Bu durumda Masonlukla ilgili bağlantıların ilk kez Scalieri ile kurulduğunu söyleyebiliriz.¹¹⁰

Georgiades, Namık Kemal gibi Avrupa’ya kaçarak faaliyetlerini orada sürdüren aydınlardan biridir. Osmanlı boyunduruğundan kurtulma çabaları üzerine yazılar yazmıştır. Ayrıca Abdülhamit’in Genç Osmanlıları yok etmeyi başaramadığını bu ruhun hala var olduğunu söylemiştir ki, kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kurulması da bunun göstergesi olmuştur.¹¹¹

¹⁰⁷ Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, Cilt 2, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985’den aktaran Özcan, ss.84-85.

¹⁰⁸ Özcan, s.85.

¹⁰⁹ A.g.e., s. 84.

¹¹⁰ Mardin, s.35.

¹¹¹ A.g.e., ss. 38-39.

Selim Faris de yurt dışında faaliyet gösteren aydınlardan biridir. Londra’da *Hürriyet* adlı bir gazete çıkarmıştır. Gazetesinde saygılı bir dille 1876 Anayasasının yürürlüğe konmasını talep eden yazılar yazar. İttihat ve Terakki ile işbirliği yapmamasıyla bilinen Jön Türklerden biridir.¹¹²

Halil Ganem, Jön Türklerle Yeni Osmanlıları birbirine bağlayan son kişi olmasıyla dikkat çeker. Birinci meclisin dağılmasıyla Fransa’ya kaçmış ve gazeteciliğe başlamıştır. Düzeni değiştirmek isteyen bir demokrat olarak karşımıza çıkar.¹¹³

2.2.1. Mizancı Murat

Murat Bey (Bkz. EK 30) 1853 yılında Dağıstan’da Haraki kasabasında doğmuştu. Öğrenimini Sivastopol’da bir Rus Lisesi’nde almıştı. Ailesi ilmiye sınıfındandı ve Osmanlı himayesine sığınan bir gruba mensuptu. Rus işgalinden sonra İstanbul’a gitme düşüncesi olmasına rağmen Rusların yumuşak politikası nedeniyle gitmedi. Murat öğrenim için Rusya’ya gitmek istese de asıl amacı İstanbul’a gitmekti. Şubat 1873’te İstanbul’a vardı. Maliye Vekili Şirvanizade Rüştü Paşa’nın yanında iş buldu. Rüştü Paşa’nın yanında çalışmaya başlamasının ertesi günü Paşa Sadrazamlığa tayin edildi. Murat Bey’i de Hariciye Matbuat Kalemî’ne tayin ettirdi. Rüştü Paşa bir yıl sonra padişahı tahttan indirme girişimi iddiaları nedeniyle görevden alınarak Suriye’ye gönderildi. Murat Bey’e onunla birlikte Suriye’ye gitti.¹¹⁴

Devlet memuru olarak görev yaptığı kısa süre Murat Bey’de içinde devlet mekanizmasının çürüdüğü izlenimi uyanmıştı. 1878 yılında Mülkiye hocalığına atandı ve devlet memuru yetiştirme görevini büyük önem vererek yaptı. Mülkiye’de Murat Bey’in verdiği ders tarihti. Osmanlı aydınları için tarih kuru bir olaylar silsilesi olmaktan çıkmıştı. Avrupa tarihini, dolaylı olarak Hürriyetin doğuşunu hazırlamış olan bir gelişme olarak ele alıyordu. Bu durum Osmanlı aydını için yeni

¹¹² A.g.e., ss. 41-42.

¹¹³ A.g.e., ss. 43-44.

¹¹⁴ A.g.e., ss. 83-84; Akşin (Jön Türkler), s. 46.

bir bakış açısidir ve Osmanlı içinde şimdiye dek yaşananların geleceği inşa edebilecek olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Murat Bey'in bir diğer önemli özelliği de gazeteciliğiydi. 1886'da çıkarmaya başladığı haftalık gazete Mizan ile ilgi çekmeye başlamıştı. Basına ağır sansürlerin uygulandığı bir dönemde hükümeti eleştiren yazılarıyla Mizan gazetesi Genç Aydınlar için umut ışığı olmuştu. Murat Bey bir yandan Padişah'ı aşırı derecede överken diğer yandan devlet adamlığı konusundaki eksikleri nedeniyle eleştiriyordu. Padişaha övgüler yağdırıp eleştirilerini daha çok hükümete yönlendirse de 1890'da gazete kapatıldı.¹¹⁵

Murat Bey'in özellikle Avrupa'ya gittikten sonra daha özgür bir ortamda çalışması beklenirken çekingen tavır göstermesi Jön Türkler tarafından eleştirildi. Paris'teki Jön Türklerin Cemiyet'in başına geçmesi önerisini bile kabul etmekten çekinmiş, ancak ısrarlar sonucu kabul etmeye razı olmuştu. Bu sırada Ahmet Rıza ile anlaşmazlıklar da yaşadı. Ahmet Rıza'nın İslami değerleri önemsememesi ve bunu açıklamaktan da çekinmemesi Murat ile ayrıldıkları temel noktaydı. Ahmet Rıza'nın sert kişiliği bir süre İttihat ve Terakki'den uzaklaştırılmasına bile neden olmuştu. Zamanla Cemiyet'te muhalefet artınca İstanbul'a döndü ve Padişah'ın hizmetine girdi. 1908 Hürriyetin ilanına kadar sessiz bir hayat sürdü. İhtilaldan sonra Mizan'ı tekrar çıkarsa muhalefette yer aldı ve 31 Mart olayından sonra sürgüne gönderildi.¹¹⁶

2.2.2. Ahmet Rıza Bey

Ahmet Rıza Bey (Bkz. Ek 31) 1859'da Boğaziçi'nde Vaniköy'de doğdu. Babası Ali Bey, Ahmet Rıza'nın çocukluğundan Konya'ya sürülmüştü. Annesinin Avustralyalı olması Batı'ya ilgi duymasında etkili olurken babasını Konya'da ziyaret etmesi ise Anadolu köylüsüne ilgisinin uyanmasında etkili olmuştu. Bu durum onu Fransa'da ziraat okumaya yönlendirdi. Eğitimini tamamlayınca Türkiye'ye geri döndü. Ancak sermaye ve yetersiz teknoloji nedeniyle ziraat işi yapmasının imkânsız olduğu sonucuna vararak eğitim alanında çalışmaya karar verdi. Önce Bursa İdadi-i

¹¹⁵ Mardin, ss. 84-87; Akşin (Jön Türkler), ss. 46-47.

¹¹⁶ Mardin, ss. 82, 107, 113; Akşin (Jön Türkler), s. 48.

Mülki Müdürlüğü'ne daha sonra da Bursa Maarif Müdürlüğü'ne tayin edildi. 1889'da Fransız İhtilalı'nın 100. Yıldönümü sergisinde görev alarak Fransa'ya gitti ve orada kalmak için istifa etti. Bu dönemde pozitivistlerin etkisi altındaydı ve Fransız Pozitivistlerin başında bulunan Pierre Lafitte'in derslerine devam etmeye başladı.¹¹⁷

Pozitivizmin Ahmet Rıza Bey'e çekici gelme nedenleri arasında Hristiyanlıkla ilgisi olmamasını ve akıl ve bilimi ön plana çıkarması olduğunu söyleyebiliriz. Akşin'e göre *"Osmanlı Devleti nesnel ve ussal esaslar yerine resmen ve fiilen bir padişahın lütfuyla, keyifle yönetiliyordu. Akılcı ve bilimci bir düşünce akımı bu yüzden de Ahmet Rıza'ya çok ferahlatıcı gelmiş olmalıdır."* Ayrıca Osmanlı'nın dağılabileceği korkusu ve bunu önleyebilecek tek gücün Padişah olduğu düşüncesi, ihtilalcı bir yapıya sahip olmayan Pozitivizmi cazip kılan özelliklerden biriydi.¹¹⁸

Ahmet Rıza Bey'in Meşveret gazetesi 1895 Aralık ayında çıkmaya başlamıştı. 1908'e kadar çıkmaya devam etse de gittikçe daha uzun aralıklarla yayınlanmaya başlamıştı. Ahmet Rıza Bey'in soğukkanlı duruşu ve daha laik düşünce tarzı komiteyle arasında anlaşmazlıklar yaşanmasına neden olmuştu. Türkiye'ye döndükten sonra özellikle Cenevre'deki Jön Türklerle arası daha da açılmaya başlamıştı. Bu gibi sebeplerle stratejisini değiştirerek daha kısa vadeli propagandalara ve Makedonya'daki subayları harekete geçirecek faaliyetlere yönelmişti.

1908 İhtilalı'ndan sonra Ahmet Rıza Bey Ayan Reisi oldu. Bu görevde pek de kendini gösterememiş olması komitacılığa uygun bir yapıda olmadığına göstergesidir. Diğer İttihatçılar halkın güvenini kazanmak için ödünler verirken, Ahmet Rıza Bey kendi kişiliğinden ödün vermemesi nedeniyle eleştiri aldı.¹¹⁹

¹¹⁷ Mardin, ss. 178-179; Akşin (Jön Türkler), 2011, s. 42.

¹¹⁸ Akşin (Jön Türkler), ss. 43-44.

¹¹⁹ Mardin, s. 181-184.

2.2.3. Abdullah Cevdet

Abdullah Cevdet (Bkz. Ek 32) 1869 yılında, Kürt bir ailede dünyaya geldi. Ancak daha sonraları Abdülhamit'e karşı Kürt muhalefeti yapanlara katılmayıp, Türkçeyi milli bir kültür yaratacak araç olarak kabul etmiştir. Osmanlı vatanperveri olarak kendini Türk sayıyordu. 1889'da Askeri Tıbbiye'ye girerek İttihat ve Terakki'nin kurulmasında rol oynamıştı. O andan itibaren en önemli sorunlardan birinin modern fikirleri ve terakki fikrinin Müslüman ruhuna nasıl sokulacağı olduğunu düşünüyordu.

Abdullah Cevdet, gençliğinde son derece dindardı ve dini hislerin ilham verdiği şiirler yazmıştı ancak o zamanlarda da insanın evrendeki yeri ve tabiat içindeki konumuyla yakında ilgileniyordu. Özellikle İbrahim Temo'dan aldığı maddiyat ve maneviyat ile ilgili Materialisme et Spiritualisme adlı kitap yeni ufuklar açmış ve dünya görüşünde değişikliklere yol açmıştı.¹²⁰

Öğrenimi sırasında yönetimi aşağılayan şiirler yazdığı için tutuklandı. Mezun olduktan sonra tekrar tutuklanarak Fizan'a sürüldü. Fizan'da doktorluk yaparak kazandığı parayla sürgün yerinden kaçtı. İstanbul'a döndüğünde bir süre sessiz kaldı ve Fizan'daki arkadaşlarının iade edilmelerini bekledi. Ancak herhangi bir gelişme olmayınca bir ay sonra Cenevre Jön Türkleri ile birlikte *Osmanlı* gazetesini çıkarma kararı aldılar. 1899'a kadar *Osmanlı*'da yazıları çıktı. Bunun yanında *İstikbal*, *Meşveret*, *Kanun-ı Esasi* ve İbrahim Temo'nun çıkardığı *Sada-yı Millet*'te de yazıları çıktı.

1899'da birtakım mali güçlükler nedeniyle Abdullah Cevdet hükümetten gelen bir memuriyet teklifini kabul etmiş ve Viyana Sefaret Tabibi olarak atanmıştı. Padişahın teklifini kabul etmiş olmak onu rahatsız etse de 3 yıl Viyana'da kaldı. 1903'te Viyana Sefiri ile aralarında çıkan sorunlar nedeniyle sınır dışı edildi. Aslında yeni bir dergi çıkarmak için hazırlık yapıyordu ve Sefirle aralarında sorun çıkmasının nedeni de bu olmuştu. Sefir muhalefet etmeye hazırlandığını düşünmüştü ancak Cevdet Bey'in amacı daha çok kültüre önem veren faaliyetlerde bulunmaktı.

¹²⁰ A.g.e., ss.227-228.

Türklerin kültürel seviyesini yukarıya çekebilmek için Batı Klasikleri ve Batı akımlarının yayınlanacağı bir dergi yayınlamak istemişti.

1904'te Cenevre'de bir matbaa kurarak *İçtiha*d'ı çıkarmaya başladı. *İçtiha*d Batı fikirlerini Türk okuyucuya tanıtmayı amaçlıyordu ve Jön Türklerin diğer yayınlarının yüzeyselliğinden şikâyet ediyordu. Siyasete daha derin temeller arıyordu. Jön Türkler İslam ve Türkçülüğün arasında bir sentez yapmaya çalışırken o bunlarla alay ettiği için tepki çekiyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra Latin harfleriyle basılan *İçtiha*d'ı ölümüne dek çıkarmaya devam etmiştir.¹²¹

2.2.4. Prens Sabahattin

Prens Sabahattin'in (Bkz. Ek 33) 1878'de İstanbul'da doğduğu sanılmaktadır. Babası Halil Rıfat Paşa'nın oğlu Damat Mahmut Celaleddin Paşa, annesi ise Padişah Abdülmecit'in kızı ve II. Abdülhamit'in kız kardeşi Seniha Sultan'dır. Aslında bir "Prens" değildir ancak hanedanla olan bağlantısı nedeniyle bu şekilde adlandırıldığı düşünülmektedir.¹²² Prens Sabahattin 1899 yılında babası ve kardeşiyle birlikte ülkeden ayrılarak Paris'teki Jön Türk muhalefetine katılır. Saltanat mensubu birinin katılımı harekete canlılık kazandırmıştır. Prens Sabahattin Osmanlı vatandaşlığı kavramı üzerinde birleşmeyi öngörmüştür. İttihat ve Terakki'den farklı olarak merkeziyetçilik değil, Âdem-i Merkeziyetçilik taraftarı olmuştur.¹²³

Prens Sabahattin'e göre Abdülhamit istibdadı toplumsal yapının bir sonucudur ve bu yapı değiştirilmediği sürece yeni bir istibdat olmayacağı garanti edilemez. Bu nedenle Anglosakson geleneği benimsenmeli yönetimde adem-i merkeziyet uygulanıp bireysel bazda ise liberalizme yönelme olmalıdır.¹²⁴

¹²¹ A.g.e., ss. 228-232.

¹²² Ali Erkul, "İhmale Uğramış Bir Osmanlı Sosyologu Prens Sabahattin", *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt 3, sayı 33, Ankara, 2014, s. 282.

¹²³ Veli Denizhan Kalkan, "Hürriyete Giden Yolun Kısa Tarihi", *Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008,, ss. 25-26.

¹²⁴ Aksin (Jön Türkler), s. 67.

Prens Sabahattin Osmanlı'da Liberalizm ve Âdem-i Merkeziyetçiliğin temsilcisi olmuştur. Şerif Mardin'e göre "Prens Sabahattin'in fikirlerini meydana getiren unsurlar;

- Bir insan ideali
- Bu insan idealini gerçekleştirecek bir eğitim teorisi
- Bu insan idealine uygun bir toplum tasavvuru
- Mevcut toplumların yapısını tahlil etmeye yarayacak bir toplum tahlil yöntemi."

Prens Sabahattin, Haeckel, Le Play, Demolins Büchner gibi Batılı sosyologlardan etkilenmiştir. Demolinse göre toplum özelliklerini birey gibi daha küçük birimlerden alır. Le Paly de toplumun mekanizmalarını anlamak için birey ve aile gibi küçük yapıları incelemek gerektiğini söyler. Bu düşünürlerden beslenen Sabahattin Bey, toplumun ilerlemesi için bireye önem vermeyen merkeziyetçi yapının kaldırılıp yerine Âdem-i Merkeziyetçi bir yapının getirilmesinden yanaydı. Çünkü merkezi yapı bireyin gelişimini engelliyor ve her şeyi toplumdan bekler hale gelmesine neden oluyordu. Bu tip toplumlarda memurların çok olması iktidarı kuvvetlendiriyordu. Bu nedenle Prens Sabahattin memuriyete karşı savaş açmıştı. Çoğunluğunu memurlardan oluşan İttihat ve Terakki ile anlaşamama nedenlerinden biri de bu durumdu.¹²⁵

Sabahattin Bey, Jön Türklerle ilk olarak Abdülhamit yüzünden Paris'e kaçtığında karşılaşmıştı. İstibdada karşı yöntem belirlemek için 1902'de Paris'te toplanan bir kongrede kesin kopuş yaşandı ve iki gruba ayrıldılar. Merkezci akım tarafının liderliğini Ahmet Rıza Bey üstlenirken, Âdem-i Merkezci akımın önderi Sabahattin Bey oldu.¹²⁶

Sabahattin Bey'e göre toplumlar sosyolojik açıdan iki sınıfa ayrılırlar; özgürlük ve refahlarını kamuda arayan toplumcular ve refahlarını bireyselliğin gelişmesinde arayan bireyciler.¹²⁷ Toplumun gelişmesi bireysel yeteneği gelişmiş

¹²⁵ Mardin, ss. 294-297.

¹²⁶ Bayram Bayraktar, "Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi Gereken Bir Düşünür: Prens Sabahattin Bey", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, sayı 29, c. 18, Ankara, 2005, s.53.

¹²⁷ A.g.e., s. 52.

kişilerin oranına bağlıdır. Bireylerin teker teker girişimci ve bağımsız bir özellik kazanması toplumun bütün kuruluşlarını değiştirir.¹²⁸

Sabahattin Bey'in en büyük hatası bu gözlemlerini uygulamada acele etmiş olmasıdır. Fenn-i İctimayı (Sosyal Bilimler) bir siyasi teori olarak sunmak zorunda kaldı. Karşılığında Jön Türklerden memleketin Fenn-i İctima ile yönetilemeyeceği eleştirisini aldı. Kendisi de bu durumun farkına vararak daha sonraları programından bunu çıkaracaktı. Sabahattin Bey devlet adamı olarak iki kuvvet arasında kalmıştı. Bir tarafta gelişmekte olan bir milliyetçiliğin temsilcisi olan Bahaeddin Şakir Bey, diğer tarafta ise güvenmesine rağmen ayrılıkçı eğilimler gösteren Arap, Arnavut ve Kürt muhalefet hareketleri vardı.¹²⁹

Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde fikirleri fazla ilgi görmemiş olsa da, II. Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasi kültürünün gelişmesinin de etkisiyle ilgi görmeye başladı.¹³⁰

Jön Türklerin ortak bir profili vardır. Müslüman erkeklerden oluşmaktadırlar, neredeyse hepsi 1875-1885 yılları arasında doğmuştur ve eğitilmiş ailelerden gelmektedirler. Çoğunluğunun kökenleri Balkanlar'dan Ege'den ya da İstanbul'dan gelmektedir. Pek çok farklı etnik kökenden oluşur. Hepsinde bulunan ortak özellikler ise Avrupa tarzı eğitim veren bir kurumda eğitim görmüş olmaları ve devlet hizmetinde meslek sahibi olmalarıdır. Hristiyan burjuvazinin gelişmesine tanık olarak büyümüşler ve Avrupa tarzı kafeler, restoranlar, parklar, spor kulüpleri vb. sosyal alanların bulunduğu hayatın kısmen içinde bulunmaları kendi yaşadıkları hayatın eksikliklerini fark etmelerini sağlamıştır.

Hristiyan burjuvazisi Jön Türkler için modernlik modeli olmuştur. Her ne kadar İTC iktidarının büyük bölümünü savaşlarla geçirdiği için modernleşme çalışmalarına ağırlık verememiş olsa da, savaştan sonra bu mirası devralarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran kadro modernleşme çalışmalarında Batı Tarzı yeniliklere büyük yer vermiştir. Anadolu'nun bütün şehirlerinde parklar, kafeler, tiyatrolar

¹²⁸ A.g.e., s. 58.

¹²⁹ Mardin, ss. 300-303.

¹³⁰ Bayraktar, s. 52.

yapılmıştır. Ankara’da Balkanlardan alınmış, çevresinde villaların olduğu dik caddelere, bir şehir kulübüne, bir operaya ve hipodroma sahiptir.

İttihatçı liderler Avrupa tarzı kıyafetler giymiş, eşlerine de peçe yerine ince kumaştan batı tarzı kıyafetler giydirmişlerdir. Yüksek topuklu ayakkabılar giyip, salon dansları öğrendiler. Batı tarzı okullarda okuyup yabancı dil öğrenmek onlara yeni bir dünyanın kapısını açmıştı. Batı gazeteleri ve dergileri okuyarak hayatlarına yeniden şekil verdiler.¹³¹

2.3. I. MEŞRUTİYET, KANUN-İ ESASİ VE İSTİBDAT DÖNEMİ

2.3.1. Meşrutiyet’in İlanı ve Meclis-i Mebusan

Abdülaziz’in iktidarı sırasında yaşanan yolsuzluklar ve dış politikada Rusya işe yakınlaşma politikalarından rahatsız olan bazı kişiler Abdülaziz’i tahttan indirmek istiyorlardı. Tam da bu sırada mecliste yapılan değişikliklerle Abdülaziz’e karşı olanlar önemli görevlere gelmişlerdi. Böylece 30 Mayıs 1876’da Abdülaziz tahttan indirildi ve yerine V. Murat geçti. Başlangıçta Meşrutiyete geçmeye istekli görünen vekiller fikir değiştirip Padişahın da istemediğini ileri sürmeye başladılar. Meşrutiyet ümitleri yok olurken V. Murat’ın gittikçe artan akli dengesizlikleri ve Meşrutiyet’e karşı en büyük muhalefeti yapan Hüseyin Avni Paşa’nın öldürülmesi durumu tersine çevirmişti. Mithat Paşa Abdülhamit’le görüşerek Meşrutiyet’i kabul etmesi şartıyla kendisine saltanat önerdi. Abdülhamit kabul edince Murat tahttan indirildi ve II. Abdülhamit 31 Ağustos 1876’da tahta geçti.

Balkanlardaki sorunlar yüzünden yaşadığı dış baskılar Meşrutiyet’e geçişteki en büyük etkendi. Özellikle Rusya’nın savaş hazırlıkları yapıyor olması anayasa kurulunun toplanmasını sağlamıştı. Mithat Paşa, Ziya Paşa ve Namık Kemal’in Fransız ve Belçika anayasalarından esinlenerek hazırladıkları tasarı görüşülmeye başlanmıştı. 18 Aralık 1876’da Mithat Paşa Sadrazam oldu. Bu sırada İstanbul’da

¹³¹ Erik J. Zürcher, **Osmanlı İmparatorluğu’ndan Atatürk Türkiye’sine Bir Ulusun İnşası: Jön Türk Mirası**, Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2015, ss. 171-177.

Balkanlar konusunda görüşmelerin yapılacağı uluslar arası bir konferans yapılacaktı. Konferansı geçersiz kılmak için açılışta Kanun-i Esasi ilan edildi.¹³² “Tanzimat gibi I. Meşrutiyet de büyük ölçüde dış konjonktürün zorlamasıyla tepeden inme geldi (ve gitti).”¹³³

Meşrutiyet ilan edildikten sonra meclis sadece iki dönem çalışabildi. 19 Mart-28 Haziran 1877 arasında birinci dönem, ikincisi ise 13 Aralık 1877-14 Şubat 1878 arasında ise ikinci dönem meclisleri toplandı. Bu ilk meclis oldukça renkli bir yapıya sahipti. Pek çok etnik ve dini kökenden vekil vardı. İlk seçimde 68 Müslüman, 48 gayrimüslim olmak üzere 116 vekil seçilmişti. İkinci mecliste ise 59 Müslüman, 47 gayrimüslim olmak üzere 106 vekil seçilmişti.¹³⁴

İki meclisten oluşan bir parlamento modeli benimsenmiştir. Bu meclislerden biri *Meclis-i Mebusan*, diğeri ise *Meclis-i Ayan*’dır. Bu iki meclisten kurulan parlamentoya *Meclis-i Umumi* adı verilmiştir.¹³⁵

Meclis-i Mebusan üyeleri iki dereceli seçimle belirlenir. Her 1000 Osmanlı erkeği bir vekil seçer. Seçimler gizli oy ile yapılır. Seçim süresi 4 yıldır ve seçimler yenilenebilir. Meclis görüşmeleri açık olarak yapılır gerektiğinde kapalı görüşme de yapılabilir.¹³⁶ “Seçilme şartları şöyledir;

- İyi halli olmak
- 25 yaşından küçük olmamak
- Devletin resmi dili Türkçeyi bilmek
- Seçildiği ilin ahalisinden olmak
- Ağır hapis cezasına çaptırılmış olmamak
- Türkiye’de az çok emlak sahibi olmak”¹³⁷

¹³² Sina Akşin, “Birinci Meşrutiyet Meclis-i Mebusan”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 25, Sayı. 1, Ankara, 1970, (Meclis-i Mebusan), ss. 19-20.

¹³³ Sina Akşin ve diğerleri (et al.), *100. Yılında Türk Devrimi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 15.

¹³⁴ A.g.e., ss. 21-22.

¹³⁵ Müzehher Yamaç, “İlk Anayasa (1876 Kanun-İ Esasisi)”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, 2014,s. 61.

¹³⁶ A.g.e., s. 62.

¹³⁷ Akşin (Meclis-i Mebusan), s. 21.

gereken fertlerin hukuki ve siyasi durumları hakkındaki unsurlara sahip olmasına rağmen ne yazık ki bunları uygulama fırsatı bulamamıştır. Bu anayasa daha çok Padişahın yetkilerini yazılı hale getirmiştir.¹⁴³

2.3.3. İstibdat Dönemi

2 Şubat 1878’de Meclis’te Padişah’tan gelen bir ferman okundu. Fermana göre bazı sebeplerle meclisin çalışmalarına ara veriliyordu. 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sırasında meclis görevlerini tam olarak yerine getirememişti. Ara verme gerekçesi ise barış söyleşmelerinin meclisin kalan toplantı süresinden uzun süreceğiydi. Oysa meclisin açık kalacağı süreyi uzatmak Padişaha bağlı olduğuna göre bu gerekçenin bir bahaneden ibaret olduğu söylenebilir.¹⁴⁴ Abdülhamit, 1878’de kapattığı meclisi 1881 yılına dek tekrar açma düşüncesindeydi. Buna örnek olarak başvekillik kurumunun devam etmesini, 1880’e kadar Meclis-i Ayan atamalarının devam etmesini ve Kanun-i Esasi üzerinde çalışması için bir komisyon kurulmasını gösterebiliriz.¹⁴⁵

Meclisi feshettikten sonra Abdülhamit’in yaptığı ilk şey etrafında güven vermeyen herkesi uzak yerlerdeki görevlere atayarak İstanbul’dan uzaklaştırmak olmuştur. Özellikle Meşrutiyete destek olmalarıyla bilinen, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi Genç Osmanlıları uzaklaştırmıştır. Ayrıca güvendiği kişilerden oluşan bir grubu etrafında toplayarak kendi ekibini kurmuştur.¹⁴⁶

“1880’lere gelindiğinde Abdülhamit iktidardaki geçiş sürecini tamamlamış, iç ve dış politikadaki ilkelerini belirlemiştir. Bunlar;

- Muhafazakârlık
- Mutlakiyet (Otokrasi)
- Merkeziyetçilik
- İttihad-ı İslâm

¹⁴³ Yamaç, s. 59.

¹⁴⁴ Akşin (Meclis-i Mebusan), ss. 33-34.

¹⁴⁵ Gökhan Çetinsaya, “II. Abdülhamid’in İç Politikası: Bir Dönemlendirme Denemesi”, **Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies**, XLVII, 2016, ss. 353-409, s. 358.

¹⁴⁶ A.g.e., ss. 358, 371.

- Reform
- Statüko”¹⁴⁷

Bu tarihten itibaren meclisi tekrar açma düşüncesinden vazgeçmiş ve bu İstibdat Dönemi 1908 İhtilalı’na kadar 30 yıl sürmüştür.

1890’larda ilk muhalefet hareketleri görülmeye başlamıştır. Ermeni Olayları’nın da etkisiyle her kesimden katılım alan muhalefet hareketleri büyümeye başlamış ve bu durum Abdülhamit’in daha otoriter ve baskıcı bir tavır takınmasına neden olmuştur. Bütün bu iç muhalefet ve dış baskılar yeni bir sorunu gündeme getirmiştir. Devletin parçalanması sorununa cevap aranmış ve cevap meşrutiyet ve parlamento olmuştur. İkinci bir Jön Türk dalgasıyla Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye ve Hukuk Mektebi öğrencileri arasında örgütlenmeler başlamıştır. Baskılardan dolayı Ahmet Rıza Bey gibi aydınlar yurt dışına kaçmak zorunda kalmış ve gittikleri yerlerde örgütlenmişlerdir.¹⁴⁸

1897 Yunan Savaşı’nda kazandığı zaferle Abdülhamit rejiminin sağlamlığını kanıtlayarak hem Ermeni olaylarının son bulmasını sağlamış hem de Jön Türk Muhalefetini bastırmıştır.¹⁴⁹ Bundan sonra 1902’ye kadar Jön Türkler yer altına çekilecek ve sadece yurt dışında faaliyet göstereceklerdir.

1900’lü yılların başlarında Abdülhamit yönetimi tamamen saraya taşıyarak Bab-ı Ali’yi saf dışı bırakmıştır.¹⁵⁰ Baskı öyle bir boyuta ulaşmıştı ki, sansür nedeniyle gazeteler özgür yayın yapamaz hale gelmişti. Sadece Abdülhamit taraftarı yazıların yayınlanmasına izin veriliyordu. Ayrıca Jurnal adı verilen bir ispiyon mekanizması çok yaygındı. Jurnal vermek sadakat göstergesi haline gelmişti. Kimsenin kimseye güvenmediği bir toplum haline gelmişlerdi. Bir de Hafiyeler vardı ki, bunlar da şüpheli kişileri takip ederek muhalif hareketleri ortaya çıkarıyorlardı. Bunların yanında özel mahkemeler, keyfi sürgünler vb uygulamalarla ülke çapında bir terör havası estiriyordu.¹⁵¹ Muhalefet tamamen sindirilmiş durumdaydı.

¹⁴⁷ A.g.e., s. 373.

¹⁴⁸ A.g.e., ss. 388, 390-391.

¹⁴⁹ A.g.e., s. 392.

¹⁵⁰ A.g.e., s. 393.

¹⁵¹ Kalkan, s. 17; Akşin (Jön Türkler), ss. 27-28.

Muhalliflerin büyük kısmı sürgüne gönderilmiş, İstanbul'da kalan kısım ise sindirilmiş durumdaydı.

Ancak bu sürgünler Birinci kuşak Jön Türkleri tamamen engelleyememiştir. Yurt dışına kaçarak yayın yapmaya devam eden Aydınların yazıları kaçak yollarla ülkeye girerek ikinci kuşak Jön Türkleri etkisi altına almıştı. İstibdat baskısını arttırdıkça temelleri atılmış olan bu özgürlükçü düşünceler daha da yayılarak gençleri etkisi altına almaya devam ediyordu. Bu düşünceler Tıbbiye öğrencilerini daha sonra İttihat ve Terakki olarak adlandırılacak olan cemiyetin temellerini atmaya itecektir.¹⁵²

Bu dönemde bir yandan iç isyanlar ve sınır sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da İngiliz tehdidiyle uğraşmıştır.¹⁵³ “Baskının yoğunluğu, merkezdeki sorunların bir noktaya kadar gölgelenmesini ya da ortaya çıkışlarının geciktirilmesini sağlayabiliyordu. Ama özellikle merkezden uzak yerlerde, sınır bölgelerinde, etnik ve dinsel çeşitliliğin fazla olduğu yörelerde devletin duruma hâkim olması gözle görülebilir düzeyde güçleşmişti. Ülke yabancı müdahalesine açık durumdaydı.”¹⁵⁴ Gelişmekte olan Türk burjuvazisinin, pek çok imtiyaza sahip olan yabancı kapitalistlere karşı duydukları rahatsızlık hükümete karşı öfkeye dönüşerek isyanların çıkmasına neden olmuştu. Anadolu'nun uzak köşelerine sürülen Jön Türkler de bu ayaklanmalarda rol almıştır. Ermeniler de bu ayaklanmalar da Müslüman'lara destek olmuşlardır.¹⁵⁵

“Anarşi Makedonya'yı, Arnavutluk'u, Doğu Anadolu'yu ve Yemen'i kasıp kavuruyor; ne var ki devlet çarkları öylesine kokuşmuş ki, devlet görevlileri olup bitenleri ancak çok iyimser bir tonla dile getiriyorlardı... En büyüğünden en küçüğüne kadar bütün devlet görevlileri ülkelerinin çöküşe doğru gittiğini çok iyi biliyorlar, ama hiçbir şey yapmayacaklarını hissettikleri için, tek düşünceleri çöküş

¹⁵² A.g.e., s. 19-21.

¹⁵³ A.g.e., s. 397.

¹⁵⁴ Kalkan, s. 16.

¹⁵⁵ A.g.e., s.30.

gününde kendi bağımsızlıklarını sağlamak için ellerinden geldiğince çok para biriktirmek.”¹⁵⁶

Balkanlardaki durum artık Osmanlı’dan umudun kesildiğini ve kendi kendilerine ayakta kalma çabası içine girdiklerinin göstergesidir. Çoğunlukla kökenleri Balkanlardan gelen Jön Türkler Makedonya’nın vatandan ayrılacağı düşüncesiyle yeniden harekete geçirmiştir. Ülkenin bütünlüğünü koruyabilmek için gereken şeyin anayasal düzen ve Meşrutiyet olduğu düşüncesiyle yeniden örgütlenmişlerdi.¹⁵⁷

1905 Rus ve 1906 İran Devrimleri Jön Türk hareketini de etkilemiştir. Çar’ı dize getirerek meşrutî monarşiye geçen Rusya, aynı şekilde devrimle meşrutiyete geçen İran Osmanlı aydınlarını ve gençleri etkileyerek devrim fikrini akıllarına sokmuştur. Padişah ülkedeki bütün olumsuzlukların sebebi olarak görülmeye başlamıştır. Padişaha yapılan bir suikast girişimi, aslında Padişahın ve istibdadın yok edilemez olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu durum beraberinde bir hareketliliği getirmiştir. Muhalefet bir araya gelerek istibdadı yok etmenin yollarını aramaya başlamıştır.¹⁵⁸

İstibdada yönelik asıl darbe Makedonya’dan gelmiştir. Karışıklıklar yüzünden zorluk çeken ordu bir yandan da maaşların düzgün ödenmemesi yüzünden zorluk çekmeye başlamıştır. İttihat ve Terakki içinde örgütlenen Makedonya’daki subayların rolü daha da artacak¹⁵⁹ ve 23 Temmuz 1908’de Manastır’da Hürriyet ilan edilecektir. Abdülhamit ise isyanı bastıramayınca durumu kabul ederek 24 Temmuz 1908’de Hürriyeti ilan etmek zorunda kalacaktır.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Paul de Regla, **Hafiyeler Ülkesi Türkiye: Sultan Murad V ve Abdülhamid II**, Çeviren: Teoman Tunçdoğan, Bileşim yayıncılık, İstanbul, 2005’den aktaran Kalkan, s. 16.

¹⁵⁷ Çetinsaya, ss. 399-401.

¹⁵⁸ Kalkan, ss. 28-32.

¹⁵⁹ A.g.e., ss. 38-39.

¹⁶⁰ Tunaya, (Siyasal Partiler 3) s. 53.

2.4. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ VE II. MEŞRUTİYET

2.4.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kuruluşu

İttihat ve Terakki Cemiyet'i ilk olarak 1889 yılında İstanbul'da birkaç Askeri Tıbbiye öğrencisi tarafından *İttihad-ı Osmani* adıyla kurulmuştur. İlk kurucuları arasında Ohrili İbrahim Temo, (Bkz. Ek 34) Arapkırlı Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükuti, Kafkasyalı Mehmet Reşit, Bakülü Hüseyinzade Ali bulunur.¹⁶¹ İbrahim Temo'ya göre Cemiyet'in kuruluşu şöyle gelişmiştir;

“Sarayburnu'nda şimdi İmarat-ı Askeriye'ye tahsis olunan Gülhane Mektebi adını alan eski Mektebi Tıbbiye-İ Askeriye'de bir teneffüs saati esnasında o vakitlerde mevcut olan Hilali Ahmer (Kızılay) barakaları karşısındaki ağaçlar altında elimde kitap dolaşırken, İshak Sükuti yanıma sokuldu, yeni bir şeyler olup olmadığını sordu. Vatanın bugünkü durumu ve idare tarzıyla yok olup gideceğini hepimiz biliyoruz. Bu hususta her vakit ve hemen her serbest saatlerimizde konuşup duruyoruz ama çare bulamıyoruz. Artık harekete geçmek lazımdır.

- Ne gibi bir faaliyete?

- Bir cemiyet halinde çalışmakla.

Evvla sen bir, Mehmet Reşid'i göstererek bu da iki olduk üç. İşte bir cemiyet başladı demektir. Bu sırada Abdullah Cevdet gelince alın size bir de dördüncü dedim.

Bağın ortasında ve birazda çukurca bir yerdeki incir ağacının altına serilen hasır ve çuvallar üzerine yerleştik. Bu, cemiyetin ilk toplantısıydı ve şu kişilerden mürekkep idi: O zamanki adliye yüksek memurlarından Hersekli Ali Ruşdi, gazete

¹⁶¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt 1, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, (Siyasal Partiler 1) s. 19.

muhabirlerinden İzmirli Ali Şefik, tıbbiyeli Asaf Derviş (Paşa) (müderris ve mamoş), Muharrem Girid (Şam Tıp Fakültesi Maullimi), Dr. Abdullah Cevdet, İshak Sükuti, Şerafettin Mağmumi, Çerkes Mehmet Reşid, ben ve isimlerini hatırlamadığım daha üç kişi."¹⁶²

Bu ilk kurulan Cemiyet'in amacı hürriyet ya da Meşrutiyeti yeniden getirmekten çok İmparatorluğun parçalanmasını engelleme amacı gütmüştür.¹⁶³ Cemiyet ülke içinde ve dışında şubeler kurarak yayılmaya yoğunlaşmıştır. Başlangıçta Paris grubu ile anlaşma sağlanamamıştır. Padişahın tahttan indirilmesi konusunda fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bu düşünce Abdülhamit'e ulaşınca grup dağıtılmış sürgünler başlamıştır. Ülke içindeki çalışmalar zorluklarla karşılaşınca açığı yurt dışındaki örgütlenmeler kapatmıştır. Paris şubesi merkez konumundadır ve Ahmet Rıza Bey önderliğinde Meşveret ile öğrenciler üzerinde etkili olmuştur. Aynı şekilde Cenevre'de Mizan ve Osmanlı, Kahire'de ise Kanun-i Esasi ve Hak gazeteleri hürriyetçi yayınlar yapmaya devam etmişlerdir.

Abdülhamit bir bütün olamayan ve sürekli anlaşmazlıklar yaşayan Jön Türkleri ayırmak için çeşitli yollar denemiştir. Mizancı Murat'ı ikna etmeyi başarmış ve İstanbul'a dönmesini sağlamıştır. Prens Sabahattin'in Paris'e gitmesi ortama biraz hareketlilik kazandırsa da 1902 kongresinden sonra yaşanan ayrılıkla ortaya iki cemiyet çıkmıştır. Prens Sabahattin Teşebbüs-ü Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni kurmuştur.¹⁶⁴

Eylül 1906'ya gelindiğinde Selanik'te 3. Ordu subaylarının çoğunluğunu oluşturduğu 10 kişi Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kurmuştur. Bu 10 Kişi arasından Talat, İsmail Canpolat ve Rahmi Beyler Heyet-i Aliye olarak seçildiler. Bu üyeler aşağıdaki gibidir;

Bursalı Tahir Bey (Yarbay)

Naki Bey (Binbaşı)

¹⁶² Dr. İbrahim Temo, **İttihat ve Terakki**, Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul, 1987, ss. 13-14, 16.

¹⁶³ Mardin, s. 77.

¹⁶⁴ Tunaya, (Siyasal Partiler 1), ss. 20-21.

Edip Servet Bey (Erkan-ı Harp Yüzbaşı)

Kazım Nami Bey (Yüzbaşı ve Müşiriyet Yaveri)

Ömer Naci Bey (Yüzbaşı)

İsmail Canbolat Bey (Yüzbaşı)

Hakkı Bey (Yüzbaşı)

Mehmet Talat Bey (Posta ve Telgraf İdaresi Başkâtibi)

Rahmi Bey

Mithat Şükrü Bey

Cemiyetin arkasındaki itici güç rolünü Posta Başkâtibi Talat Bey üstlenerek 1906'dan itibaren hızlı bir büyüme ve yayılma gerçekleştirmiş ve gizli bir ihtilalcı güç haline gelmiştir. Paris grubu cemiyete kayıtsız kalmamış Selanik'e bir temsilci göndererek birleşme anlaşması yapmıştır. Böylece Cemiyet Terakki ve İttihat adını almıştır.¹⁶⁵

Gizli bir biçimde İhtilalcı çalışmalarına devam eden Cemiyet'in kopma noktası Reval Görüşmeleriyle olmuştur. Reval Görüşmeleri, Cemiyet içinde Balkanlar'ın işgal edileceği ve devletin parçalanacağı izlenimi bırakmış ve bunu engellemek isteyen Cemiyet üyeleri 23 Temmuz 1908 tarihinde Manastır'da hürriyeti ilan etmişlerdir.¹⁶⁶ Meşrutiyet'in ilanından sonra Cemiyet İttihat ve Terakki adını almıştır.¹⁶⁷

İttihatçılar, XIX. yy'ın sonlarındaki reformların ortaya çıkardığı yeni bir sosyal sınıfın özlemini dile getirmişlerdi. Aslında “kendine güvensiz olan bu sınıf, meslek sahibi kişilerden oluşuyordu. Öğretmenler, avukatlar, gazeteciler, doktorlar,

¹⁶⁵ Tunaya, (Siyasal Partiler 1), ss. 21-22; Zürcher, s. 115; Kalkan, ss. 37-38; Akşin (Jön Türkler), s. 87.

¹⁶⁶ Tunaya, (Siyasal Partiler 1) s. 23;

¹⁶⁷ Kazım Karabekir, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2009, s. 79.

küçük rütbeli subaylar, küçük memurlar ve kentlerde buhran içindeki zanaatkârlar ile tüccarlar.”¹⁶⁸

2.4.2. II. Meşrutiyet’in İlanı

Makedonya’daki karışıklıklar ve Balkanlarda kaynayan Milliyetçilik kazanı İTC üyelerinin gözlerini açmıştır. Bir yandan vatanın parçalanması korkusu, diğer yandan İstibdat baskısı İTC’yi bir şeyler yapmaya itmiştir. Ancak asıl itici güç Makedonya sorununun görüşüleceği Reval görüşmeleri olmuştur. İTC yönetimi Ağustos ayında harekete geçme planları yaparken Reval görüşmeleri planlanan tarihten önce harekete geçmelerine neden olmuştur.

Manastır’daki hareketlenmeler hafiyelerin dikkatini çekmiştir. Her an İstanbul tarafından baskına uğrama tehlikesi de işin içine girince İTC hem kendisini hem de ülke bütünlüğünü korumak adına isyanı başlatır.¹⁶⁹ “Resneli Niyazi Bey, Eyüp Sabri Bey, Selahattin Bey, Hasan Tosun Bey ve Enver Bey gibi genç subaylar hürriyet isteğiyle birer birer dağlara çıkarlar.”¹⁷⁰ Abdülhamit isyanı bastırmak için Manastır’a asker gönderse de başarısız olur. İzmir’den gönderilen ordu İTC’ye karşı savaşmayı reddederek onların tarafına geçer. Bir yandan da saraya Kanun-i Esasi’nin yeniden yürürlüğe girmesini isteyen telgraflar yağmaktadır. Manastır’da Abdülhamit’in onayı beklenmeden 23 Temmuz 1908’de Meşrutiyet ilan edilir. Oldubittiyle karşı karşıya kalan Abdülhamit durumu kabullenmek zorunda kalır ve 24 Temmuz 1908’de Meşrutiyet’i ilan ederek Kanun-i Esasi’yi yeniden yürürlüğe sokar.¹⁷¹ Abdülhamit’in tam zamanında yaptığı, Kanun-i Esasi’yi yürürlüğe koymak ve dürüst kişileri nazır yapmak gibi tavizler devrimi varlık nedeninden yoksun bıraktığı gibi tahta kalma süresini de uzatmıştır. İTC Padişahı tahtta bırakıp onun belirlediği kadroyla devleti yöneterek devrimi devlete karşı değil devletle birlikte sürdürmeye çalışmıştır.¹⁷²

¹⁶⁸ Feroz Ahmad, **İttihatçilikten Kemalizme**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2016, s. 13.

¹⁶⁹ Kalkan, ss. 40-42.

¹⁷⁰ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991’den aktaran Kalkan, s. 42.

¹⁷¹ Kalkan, ss. 43-44.

¹⁷² Ahmad, s. 12.

Hürriyet bütün ülkede sevinç ve ümit rüzgârları estirir. Özellikler Balkanlarda büyük kutlamalar yapılır. Hareketin başladığı yer olan Selanik *Kabe-i Hürriyet* olarak anılırken, İTC ise *Cemiyet-i Mukaddes* olarak anılmaya başlar.¹⁷³ “Meşrutiyetin duygusal tanımlaması şudur: ‘... Yetimlerimizin gözyaşlarını dindirecek, kimsenin hakkını kimseye kaptırmayacak, bizi insan gibi yaşatacak meşru meşveret usulüdür ve bu isteklerimizi tüm halinde sağlayacak Kanun-i Esasi’dir.”¹⁷⁴ Diğer yandan İstanbul’da büyük bir şaşkınlık hâkimdir. Bir gün önce Kanun-i Esasi’den bahsetmek bile suç sayılırken bir anda Meşrutiyet ilan edilmişti. Manastır’da hürriyetin zorla alındığına dair nutuklar atılırken, Abdülhamit 30 yıllık istibdadını kendi elleriyle yıkacağına dair sözler vererek İTC yanlısı olduğunu söylüyordu.¹⁷⁵

Her tarafta bir barış havası hâkim olsa da bu uzun sürmeyecektir. İstibdat döneminin zorluklarını hatırlayan halk eylemler yapar gösteriler düzenler. Hapishanelerdeki suçlular salınır. Jurnalcilik ve hafiyelik benzeri istibdat uygulamaları kaldırılır.¹⁷⁶

İTC Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte gizlilikten çıkar ve İstanbul’a gelir. İlk seçimlerde mecliste çoğunluğu sağlamış olmasına rağmen hükümeti kurma işini daha tecrübeli olduğunu Kamil Paşa’ya bırakarak daha çok denetim mekanizması görevi yapmıştır. Bunun en büyük nedeni ihtilalin aceleye gelmiş olmasıdır. Hazırlıksız yakalanan İTC hükümet kurma ve yönetim işini devralmak için yeterli altyapı ve kadroya sahip değildi. Sultanı uzaklaştıracak güce sahip değillerdi.¹⁷⁷ Diğer yandan Meşrutiyet’i getirmeleri hoş karşılsansa bile, İTC’nin yönetime geçmesi beklenmemiştir. Liberaller İTC’nin yönetimden çekilerek devleti yönetme işini bilenlere bırakmasını beklemişlerdir. Ancak İTC’nin planı devleti yönetmek değil, yönetenleri denetlemektir.¹⁷⁸ Bu yöntemi tercih etme nedenleri her ne kadar yönetim kabiliyetine sahip kadro yetersizliğinden kaynaklansa da gizli bir yapılanmaya sahip

¹⁷³ A.g.e., ss. 44-45.

¹⁷⁴ Tunaya, Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 50.

¹⁷⁵ Tunaya, Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 52-53.

¹⁷⁶ Kalkan, s. 46.

¹⁷⁷ A.g.e., ss. 46-47; Zürcher, s. 115.

¹⁷⁸ Ahmad, s. 15.

olmaları güçlü görünmelerine neden olarak uzun süre pozisyonlarını korumalarına büyük katkı sağladı.¹⁷⁹

Cemiyetin bu şekilde geri planda kalması bazı eleştiriler almasına da neden olmuştu. Bu eleştirilere en iyi örnek Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey'in anılarında yer alan şu sözlerdir;

“İnkılâbı İTC yaptı, hâlbuki memleketi başkaları idare ediyor. Niçin devlet idaresini elinize almıyorsunuz? Hükümetten şikâyet edilecek olursa, ‘ben ne yapayım cemiyet öyle istiyor’ diyor. Cemiyet ise meydana çıkmıyor, mesuliyetinden korkuyor gibi görünüyor.”¹⁸⁰

Meşrutiyet'in ilanından 13 gün sonra Sait Paşa istifa edince Abdülhamit Kamil Paşa'yı Sadrazam olarak görevlendirmişti. Bu nedenle ilk seçimler de onun döneminde yapılmış oldu. İTC Kamil Paşa'nın tecrübeli bir bürokrat olduğunu düşündüğü için kabine kurma işini ona bırakmıştı ancak bir süre sonra bu fikirleri değişecekti. Kamil Paşa kabinesinde iki tane İttihatçı Nazıra yer vermiş olmasına rağmen İTC ile araları açılmıştı. Aralarında çıkan ilk anlaşmazlık ise Kamil Paşa'nın Meclisin açılışında Abdülhamit'in yemin etmesini önlemiş olmasıdır. 1876'daki Meclisin açılışında yemin etmiş olduğundan gerek olmadığını söylemiş ve İttihatçılar için affedilemez olan şu sözleri dile getirmişti,¹⁸¹

“Canım siz ne oluyorsunuz, bu Meşrutiyeti Padişahımız Efendimiz lütfettiler.”¹⁸²

Abdülhamit'in tutumu nedeniyle başlangıçta halk Meşrutiyet'in Padişahın bir lütfu olduğunu düşünse de zamanla İTC tarafından zorla alındığının farkına varmışlardır. Kısa sürede bütün ülkeye yayılan Hürriyet sevinci de çok uzun sürmemiştir. Kısa süre sonra muhalefet hareketleri başlayacaktır. Bunlardan en etkili

¹⁷⁹ Özcan, s. 88.

¹⁸⁰ Abdulhamit Kırmızı, “Meşrutiyette İstibdat Kadroları: 1908 İhtilali'nin Bürokraside Tasfiye ve İkame Kabiliyeti”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 336.

¹⁸¹ Tunaya, Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 67-68.

¹⁸² Hüseyin Cahit Yalçın, “On Yılın Hikâyesi”, **YEDİGÜN**, Sayı 133'ten aktaran Tunaya, Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 68.

olanı ise Prens Sabahattin'in öncülük ettiği Ahrar Fırkasıdır.¹⁸³ Meşrutiyetten sonra uzun süre hiçbir yasa çıkarılmamış ve hiçbir değişiklik yapılmamış olsa da, ulema kendisini tehdit altında hissetmiştir. Jön Türkler ve ahrar arasındaki uyumsuzluklar da bu güvensizlik atmosferinin oluşmasında etkili olmuştur.¹⁸⁴

“İTC'nin yönetim kadrosu gizli kalmaya devam etmiştir. Sadece mecliste bir varlığa sahip olan İttihat ve Terakki Fırkası'nı kurmuşlardır.”¹⁸⁵ Bu Cemiyet-Fırka ikilemi uzunca bir süre İTC Kongrelerini meşgul eden bir gündem olacaktır.

2.4.3. 31 Mart Olayı ve Sultan Reşat Dönemi

31 Mart Olayı, İttihat ve Terakki'ye karşı yapılan en büyük muhalefet harekettir. Nakşibendi Şeyhi Derviş Vahdeti¹⁸⁶'nin gazetesi olan Volkan'ın etrafında toplanan aşırı dinci bir grup 5 Nisan'da İttihad-ı Muhammedi adında bir örgüt kurdu.¹⁸⁷ İttihad-i Muhammedi, Ortodoks İslam'ın savunucusu olarak ortaya çıkan bir örgüttü ve modernleşmeye karşı çıkarak şeriatın uygulanması gerektiğini savunuyordu. Bu grup dini Cemiyet'e karşı siyasal bir araç olarak kullanıyordu. Dinci unsurları bir araya toplayarak güç kazanmayı hedefliyordu. Kuruluşundan iki gün sonra Cemiyet karşıtı Hasan Fehmi'nin suikasta uğraması olayların patlak vermesine neden oldu. Sukastin sorumlularının yakalanamaması tepkilere sebep oldu ve örgüt cinayetten İTC'yi sorumlu tutarak¹⁸⁸ 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909)'de Sultanahmet Meydanı'nda toplanarak büyük bir isyan çıkardılar. Ciddi bir direnişle karşılaşmadan 24 saat içinde Meclisi denetim altına almaları ve Ahmet Rıza Bey ve Cahit Bey sandıkları iki kişiyi öldürmesi büyük bir dehşet havasına neden olmuştu. O

¹⁸³ Zürcher, s. 116; Kalkan, s. 50.

¹⁸⁴ Zürcher, s. 123.

¹⁸⁵ A.g.e., s. 160.

¹⁸⁶“Derviş Vahdedi Kıbrıslı bir hafızdı. Üstünkörü edindiği İslami bilgilerle Nakşibendi tarikatına girmişti. 2 aylığına İstanbul'a geldiğinde gözü açıldı ve geriye dönüp İngilizce öğrenerek memurluk yapmaya başladı. Çeşitli görevlerden sonra Diyarbakır'a sürüldü ve bir süre orada çalıştı. Hürriyetin ilanından sonra Kıbrıs'a dönerek mallarını sattı ve İstanbul'a geldi. *İttihat ve Terakki Cemiyeti*'ne girmeye çalıştıysa da bir sonuç alamadı. 11 Aralık 1908 yılında *Volkan* gazetesini çıkarmaya başladı. Bir süre sonra *İttihadı Muhammedi* adı altında bir grup cemiyetin geliştirilmesini ve volkanın cemiyetin organı olmasını teklif ettiler ancak bu kişilere güvenmediğinden bir süre sonra kendisi bir *İttihadı Muhammedi Cemiyeti* kurdu. Cemiyet kısa sürede gelişti.” Akşin (Jön Türkler), ss. 171-173.

¹⁸⁷ Zürcher, s. 117.

¹⁸⁸ Ahmad, s. 21.

sırada iktidarda olan Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi geri çekilmiş, yerine Tevfik Paşa sadarete geçmişti.¹⁸⁹

Akşin'e göre olay her ne kadar “‘Şeriat isteriz’ parolasıyla yola çıkılmış bir ayaklanma gibi görünse de, muhalefetin İTC’ye karşı kalkıştığı, fakat kötü düzenlendiği için ne olduğu pek belirmemiş, başarıya ulaşmamış bir askeri hükümet darbesidir.”¹⁹⁰ Olay 11 gün sürmüştür. Bu süre içinde İstanbul’da hâkim güç alaylılar olmuştur. Mektepli askerler olaya hiçbir şekilde karışmamış, bu nedenle alaylılar tarafından düşman olarak görülmüşlerdir. Diğer yandan Selanik’te mitingler düzenlenmiş, saraya telgraflar çekilmiş ve aceleyle toplanan Hareket Ordusu Mahmut Şevket Paşa komutasında İstanbul’a gelerek 24 Nisan 1909 hareketi bastırmıştır. Hareket ordusunda ayrıca geleceğin yöneticileri olacak olan Mustafa Kemal, Rauf, Ali Fethi, İsmet Bey’ler de bulunuyordu. Ordunun bu müdahalesi siyasi olmaktan çok askeri bir hareketti. Sıradan askerlerin de olaylara karışmış olması yüksek rütbeli komutanları harekete geçmeye zorunlu kılmıştı. Ordu İTC adına değil, askeri düzeni saplamak ve başkentte kanun ve nizamı kurmak için harekete geçmişti.¹⁹¹

Olay bastırıldıktan sonra divanı harplerde yargılanan suçlular idam edilerek idam sehpalarında halka sergilenmiştir. Derviş Vahdeti de bunlardan biri olmuştur.¹⁹² İTC olayı bir irtica hareketi olarak nitelendirdi. Doğrudan Abdülhamit ve İttihad-ı Muhammedi’yi suçladı. Abdülhamit olayları açık bir şekilde hiç desteklememiş ya da liderlik etmeye çalışmamıştı. Hareket ordusu şehre girdiğinde de hoşnutlukla karşılanmış ve saray birliklerine direnmemelerini emretmişti. İsyanla bağlantısı olduğunu reddetmişti.¹⁹³

Ancak bütün bunlar İTC’nin Abdülhamit’i suçlu bulmasına engel olamamış ve olaylar Abdülhamit’in tahttan indirilmesiyle sonuçlanmıştı. Olayla ilgisi olduğu düşüldüğünden II. Meşrutiyet’in ilanında 9 ay sonra tahttan indirilmiştir. Tahttan indirilme kararı alındıktan sonra Abdülhamit’in tahtta kaldığı süre içinde yaptıkları

¹⁸⁹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 492.

¹⁹⁰ Akşin (Jön Türkler), s. 185.

¹⁹¹ Ahmad, s. 26.

¹⁹² Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 492-493.

¹⁹³ Ahmad, s. 124.

araştırılmaya başlanmıştır. Gelirleri araştırılmış ve büyük bir bölümüne el koyulmuştur. Kendisine sadece kıyafet gibi eşyalar verilerek Selanik'te bir köşkte sürgün hayatına mahkûm edilmiştir. El konulan para ve mücevheratla borçları ödenmiş ve bir kısmı da askeri giderler için Donanma Cemiyeti'ne verilmiştir.¹⁹⁴

Abdülhamit'ten sonra tahta V. Mehmet Reşat geçmiştir. 65 yaşında tahta Geçen Sultan Reşad Meşrutiyet döneminin en uzun tahtta kalan Padişahı olmuş ve İttihatçılarla genel olarak iyi ilişkiler kurmuştur. Reşat'la iyi ilişkiler sonucu İTC bakanları ve Meclisi kontrolü altına almayı başarmış, yürütme görevine sahip olan Padişahın yetkilerini büyük oranda sınırlandırmıştı. Bu dönemde Reşat daha çok etnik unsurları bir arada tutma işini görmüş ve bu anlamda İTC tarafından kullanılmıştı.¹⁹⁵

2.4.4. Hürriyet ve İtilaf Fırkası

İTC'ye karşı ilk muhalefet hareketleri 1908'de başladı ve hızla büyüdü. Başlangıçta küçük muhalif gruplardan oluşan zararsız bu hareketler, Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin de etkisiyle¹⁹⁶ 1911 yılına gelindiğinde daha da büyüyerek bir muhalefet partisinin kurulmasıyla sonuçlandı. Bu parti 21 Kasım 1911'de kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası (HİF)'dir.¹⁹⁷ Bu partinin mensupları arasındaki tek ortak nokta İttihat ve Terakki Cemiyeti karşıtlığıdır.¹⁹⁸

Fırkanın kurucusu Miralay Sadık Bey'dir. Üyeler arasında “Rıza Nur, Lütfi Fikri Bey, Gümülcineli İsmail Bey, Şükrü el-A selî Bey, Dukakinzade (Hasan) Basri (Gül Tekin) Bey, (Muhammet) Hamdi (Yazır) Efendi, Mahir Sait (Pekmen) Bey, Rıza Tevfik (Bölükbaşı) Bey, (İsmail) Sıdkı (Erboy) Bey, (Hüseyin) Siret (Özsever) Bey, (İsmail) Kemal Midhat (Fenmen) Bey ve Mithat Sami”¹⁹⁹ gibi isimler yer alır. Araplar, Arnavutlar ve Ermeniler destek verirken, Rumlar, Bulgarlar ve Yahudiler

¹⁹⁴ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 192-193.

¹⁹⁵ Tunaya, (Siyasal Partiler 1), s. 25.

¹⁹⁶ Kalkan, s. 50.

¹⁹⁷ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 208.

¹⁹⁸ Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, **Muhalefetin iflası: Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, hazırlayan: Ahmet Eryüksel, nehir yayınları, İstanbul, 1991'den aktaran Kalkan, s.50.

¹⁹⁹ Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2012, s. 56.

ilgi göstermemişlerdir. Osmanlı Demokrat Fırkası, Ahali Fırkası ve Mutedil Hürriyetperveran Fırkası gibi diğer siyasi kuruluşlar da HİF'e katılmışlardır.²⁰⁰

Parti programını Ahmet Reşit Bey hazırlamıştır. Programa göre; Osmanlı birliğinin sağlanabilmesi için azınlıklara haklar verilmelidir. Bu doğrultuda HİF'in seçtiği yol merkezîyetçi olan İTF'nin karşısında Adem-i Merkezîyetçilik olmuştur. İttihad-ı Anasır'ı hedeflese de İTF'den farklı olarak Türklük ve İslamiyeti ön plana çıkarak bir İttihad-ı Anasırı amaçlamaz. Azınlıklardan destek almasının sebeplerinden biri de budur.²⁰¹

1911 Aralık ayında yapılan bir ara seçimde HİF'nin aday gösterdiği adayın 1 oyla kazanması İTC'de büyük bir şok etkisi yaratmıştır. Bu ağır bir yenilgi olarak görülmüş ve İttihatçılar arasında istifalar başlamıştır. Meclisteki çoğunluğu kaybetmeye başladığını anlayan İTC Kanun-i Esasi'de değişiklik yapmayı başaramayınca meclisi feshedeceklerdir.²⁰²

1912 seçimlerinde HİF'in genel iddiası iktidara gelmeleri durumunda daha iyisini yapacakları olmuştur. Seçim propagandaların daha çok İTF'nin açık bıraktığı sosyal tabakalara yönelmişti. İTF'yi dinsizlikle suçlayan çevrelere İslam üzerinden propaganda yaparken, bir yandan da İTF'nin hitap etme ihtiyacı duymadığı köylülere ve kasaba ve şehir halkına hitap etmeye çalışmıştır.²⁰³

1912'de Kamil Paşa hükümetinin kurulması HİF'in yeniden umutlanmasına sebep olsa da Kamil Paşa'dan umdukları yakınlığı göremeyince bir hükümet darbesi yapma kararı alınmış, ancak HİF harekete geçmeden önce İTF Bab-ı Ali Baskını ile yönetime el koyunca bu planları gerçekleştirme şansları da kalmamıştır.²⁰⁴

1913 yılına dek İTC ve HİF arasındaki düşmanlık büyümüş ve her yöntem mubah kabul edilerek suikastlara kadar giden çatışmalar yaşanmıştır.²⁰⁵ Bu olaylarla İttihatçı ve İtilafçı kelimeleri literatürde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

²⁰⁰ A.g.e., ss. 58-61.

²⁰¹ A.g.e., ss. 64-65.

²⁰² Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 209.

²⁰³ Birinci, ss. 140,156.

²⁰⁴ A.g.e., ss. 209-210.

²⁰⁵ Kalkan, s. 51.

2.4.5. Sopalı Seçimler ve Bab-ı Ali Baskını

Trablusgarp Savaşı ve Balkanlar'da isyanlar sürerken, Meşrutiyet'in ikinci seçimi yapılmıştır. "dayaklı-sopalı" seçimler adı da verilen bu seçimde İttihat ve Terakki Meclis'te büyük bir çoğunluk sağlamış ve iktidarı eline almıştır. Ancak 2 buçuk ay sonra Meclis feshedilmiştir. Bu seçim azınlıkları da bölmüştür. Ermenilerin bir kısmı İttihat, bir kısmı İtilaf yanlısıyken, Yahudiler İttihatçılara, diğer azınlıklar da İtilafçılara oy vermişlerdir.²⁰⁶

1912'de Sait Paşa'ya hükümeti kurma görevi verilir ancak Halaskar Zabitân eylemi yüzünden 24 saat bile geçmeden Sait Paşa görevinden istifa eder. Bu arada Balkan savaşı patlak verir ve Kâmil Paşa İttihatçılara karşı sert önlemler alarak hükümeti kurar. Kâmil Paşa İttihatçıların merkezlerini aramış, bazılarını tutuklamış ve bazılarının yurt dışına kaçmasına sebep olmuştur. İttihatçı gazeteler kapatılmıştır. Bu şekilde köşeye sıkıştırılan İttihat ve Terakki muhalefet yapamayacağını anlayınca fiili olarak harekete geçmeyi planlamıştır.

Bu arada Bulgarlar Edirne'yi işgal etmişlerdi. Kâmil Paşa Şûra-yı Saltanat toplantısı yaparak savaşı bitirmeye ve Edirne'yi teslim etmeye karar vermişti. Ertesi gün bu notayı Meclis'te okuyacağı sırada İttihatçılar Bab-ı Ali binasına baskın yapmışlardır. Baskını yapanlar arasında Enver Paşa, Yüzbaşı Yakup Cemil, Mümtaz, Mustafa Necip, Hilmi ve Sapançalı Hakkı Beyler, Talat Bey ve Midhat Şükrü Bey vardı. Baskın 23 Ocak 1913 yılında gerçekleşmiş ve ilk 5-10 dakika içinde 5 ölü verilmiştir. Kâmil Paşa istifaya zorlanır ve yerine Mahmut Şevket Paşa Sadrazamlığa atanır.²⁰⁷

Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra muhalefet sinmiş olsa da karşı hareket yapmaktan vazgeçmiş değildi. Bir grup İtilafçı kanlı bir intikam peşindeyken, Prens Sabahattin grubu kabineyi miting ve bildiri yoluyla düşürmeyi amaçlıyordu. İttihatçıların da bu durumdan haberi vardı. Pek çok önlem alınmış bazı İtilafçılar tutuklanmıştır. Ancak bu Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenlenmesini önleyememiştir. 12 Haziran 1913'te İtilafçı bir grup Bab-ı Ali baskınına tepki olarak bir komplo kurarak Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmüştür. Komplo'da pek çok kişinin

²⁰⁶ A.g.e., ss. 209-210.

²⁰⁷ A.g.e., ss. 510-515.

adı geçse de bu iddialar hiçbir zaman kanıtlanamamıştır. Bu olaydaki tek amaç Paşa'nın öldürülmesi değildir. Karşıt bir baskınla hükümet ele geçirilecek ve İTF'nin önde gelen isimleri öldürülecektir ancak bu açıdan başarısız bir girişim olmuştur. Olay sonrasında şüpheli görülen kişiler kaçmışlardır. Prens Sabahattin de bu isimler arasındadır. Bu olay da Divan-ı Harp'in kurulması, idamlar ve sürgünlerle sonuçlanmıştır.²⁰⁸

2.4.6. I. Dünya Savaşı'nda İttihat ve Terakki Cemiyeti

1913'de Tek Parti iktidarı kurmuş olan İttihat ve Terakki Birinci Dünya Savaşı sonuna dek bu durumunu korumuştur. Bu nedenle de savaşın sonucundan tamamen sorumlu tutulmuştur. Savaşla ilgili her şey tamamen İttihat ve Terakki'nin sorumluluğu altında gelişmiştir.²⁰⁹ İttihatçılara göre Osmanlı devleti sözde bağımsızdı. Kapitülasyonlar yüzünden vesayet altındaydı. Bu sebeple I. Dünya Savaşı İttihatçılar için Kurtuluş Savaşı anlamına geliyordu.²¹⁰ Ancak bu bütün İttihatçıların savaşa girmekten yana olduğu anlamına gelmez. Enver Bey savaşa girme taraftarıyken, Cavit Bey tarafsızlıktan yanadır.²¹¹

Birinci Dünya Savaşı sanayilerine kaynak ve ürünlerine pazar arayan büyük devletler arasında çıkmıştır. Osmanlı Devleti bu yarışa girecek kadar güçlü ve gelişmiş durumda değildir. İttihatçılar savaşa kimin tarafında girecekleri konusunda bir arayışa girmişlerdir. İngiltere, Fransa hatta Rusya ile bile ittifak kurma çabaları sonuçsuz kalmış, sonunda Almanya ile gizli bir anlaşma imzalamışlardır. Osmanlı Devleti bu ittifaklarda karşı taraftan çok şey bekliyordu. Maddi ve Askeri kaynak yardımı yanında kapitülasyonların kaldırılması gibi şartlar da koşmuşlardı.²¹² Diğer ülkelerle ittifak çabalarının başarısız olmasındaki en büyük etken bu beklentiler olsa gerek. Diğer yandan Almanya, Osmanlı'nın bu beklentilerini karşılayarak Rusya

²⁰⁸ A.g.e., ss. 516-519.

²⁰⁹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 592.

²¹⁰ Zafer Toprak, **İttihat-Terakki ve Cihan Harbi: Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik (1914-1918)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2016, s. 34.

²¹¹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 592.

²¹² A.g.e., ss. 593-594.

karşısında korunma garantisi vermiş ve bir anlaşma imzalamıştır. Savaş başladıktan bir gün sonra 1 Ağustos 1914’de imzalanan bu anlaşmaya göre;

- *Rusya, Avusturya ile savaşa girer, Almanya, Avusturya-Macaristan’ın yardımına gitmek zorunda kalırsa, o zaman Osmanlı Devleti Savaşa katılacaktır. (Madde 2)*
- *Osmanlı Devleti tehdit altında kalırsa, Almanya, Osmanlı Devleti’ni silahla savunacaktır. (Madde 4)*
- *İttifak 31 Aralık 1918 tarihine kadar sürecektir. Her iki taraftan biri fesih kararı almadıkça, antlaşma yeniden 5 yıllık bir süre daha yürürlükte kalacaktır. (Madde 6)*
- *Anlaşma gizli kalacak ve kamuoyuna açıklanması iki taraf arasındaki bir anlaşmaya bağlı olacaktır.*

Almanya’nın Osmanlı’dan beklentisi cephelerde askeri yardım yapması ve Cihad çağrısında bulunarak İslam dünyasını harekete geçirmesiydi.²¹³ Savaş süresince Osmanlı Devleti sürekli İslam Dünyasına yönelik yayınlar yapmıştı. Almanya, Osmanlı Halifesinin İslam dünyası üzerinde büyük bir etkisi olduğunu düşünse de bu doğru değildir. İngiltere ve Fransa sömürgesi altındaki İslam Dünyası daha çok İtilaf güçlerinin etkisi altında kalacaktır ve bu yanlış hesap Almanya’ya pahalıya patlayacaktır.²¹⁴

Osmanlı’nın Almanya’nın yanında savaşa girmeyi kabul etmesinin en büyük nedeni Enver Paşa’nın Almanya’nın kazanacağına olan sonsuz güveni ve Enver-Talat-Cemal Paşaların savaşa girmeyi kolaylaştırmak için ellerinden geleni yapmalarıydı. Almanya ile anlaşmanın yapıldığı gün Meclis 5 aylık bir tatile girmişti. Bu arada kararlar Meclis’ten çok İttihatçı bir grup tarafından alınmaya başlanmıştı. 1918 yılında savaşın yenilgi ile sonuçlanmasına dek Mebusan Meclisi bu konudaki sessizliğini korumuştur. 1917 yılına dek her yıl meclis açılışlarında savaşın ne kadar

²¹³ ;A.g.e., ss. 594-595.

²¹⁴ A.g.e., s. 599.

iyi gittiğine, nasıl başarılar kazandıklarına dair açıklamalar yaparlarken 1917'deki açılışta artık zaferlerden bahsedilmez olmuştu. Özellikler Enver Bey'in Rus Ordusuna karşı büyük bir zafer kazandıkları açıklamasını yaptığı Sarıkamış olayı dikkate değerdir. Mebusan'dan savaşa neden girildiği ancak 1918 yılında tartışılabilmişti.²¹⁵

Diğer yandan Ayan Meclisi en başından beri savaşa girmeye karşı çıkmış ve İttihat ve Terakki karşısında muhalif bir duruş sergilemiştir. Özellikle Ahmet Rıza Bey tek başına güçlü bir muhalefet sergilemiştir. Ahmet Rıza Bey, Mecliste yapılan başarı hikâyelerine karşı gerçekleri dile getirmiş ve savaşa girişin meclisin onayına sunulmaması konusunu gündemde tutmuştur. Ayrıca bütçe açıkları üzerinde durmuş, İttihatçıları pek çok konuda sorgulamıştır. Jön Türklük geçmişinden de yararlanarak İttihatçılara karşı savaş açmıştır.²¹⁶

Birinci Dünya Savaşında pek çok cephede savaşılmış olmasına rağmen diğerlerine göre daha fazla önem arz eden iki cephe vardır: Kafkas ve Çanakkale Cepheleeri.

2.4.6.1. Kafkas Cephesi

Doğu Cephesi olarak da adlandırılan Kafkas Cephesi kuzeyden güneye yaklaşık 1000 kilometrelik sarp kayalık ve dağlarla kaplı, ulaşımın yetersiz olduğu bir alanı kapsar. İttihatçıların Turancılık ideolojisini gerçekleştirmesi açısından da önem taşıdığından Tunaya'ya göre ideolojik bir cephe olarak da tanımlanabilir.²¹⁷

Enver Paşa'nın emri ve Hafız Hakkı Paşa gibi komutanların desteğiyle girilen savaşın amacı Rus ordusunun etrafını çevirmektir. Ancak 66.000 askerin ölümüyle sonuçlanan savaş büyük bir felakete dönüşmüştü. Soğuk, açlık, ulaşımsızlık ve tifüs 66.000 askerin Allahuekber Dağları'nda donarak ölmesine sebep olmuştu. Bu durum İttihatçılar için büyük bir darbe oldu. Ağır eleştirilere neden olmuştu. On binlerce askerin ölümünün sorumluluğu İttihatçılara aitti. Ancak Enver Paşa, Mecliste Rusları

²¹⁵ A.g.e., ss. 601-605.

²¹⁶ A.g.e., ss. 606-610.

²¹⁷ A.g.e., s. 617.

tehlikesiz hale getirdiklerini söyleyebilecek kadar iyimser davranmıştır. Bu yenilgiyle Turancı ideolojisi hayalleri de sona ermiştir.²¹⁸

2.4.6.2. Çanakkale Cephesi

Çanakkale Cephesi birçok yönden önemli bir cephe olmuştur. Büyük bir zafer kazanılmış olması, savaşın birkaç yıl daha uzamasına neden olması ve geleceğin lideri Mustafa Kemal'in bu savaşla adını duyurmuş olması bunlardan bazılarıdır.

İngiltere Rusya'ya yardım ulaştırmanın tek yolunun boğazları geçmek olduğunu bildiğinden Osmanlı'ya Çanakkale'den saldırma kararı almıştır. Ayrıca Boğazların geçilmesi savaşı kısaltacak ve Süveyş bölgesinin de yolunu açacaktı. Çanakkale Savaşı deniz ve karadan olmak üzere iki aşamada gerçekleşmiştir. 18 Mart'ta Fransız-İngiliz Donanması bozguna uğrayınca, karadan saldırma kararı almışlardır. 8 ay süren kara savaşı itilaf kuvvetlerinden 200.000, Türk kuvvetlerinden 56.000 askerin kaybıyla sonuçlanmıştır. Bu cephe İttihatçıların zaferiyle sonuçlanmıştır. Mustafa Kemal cephedeki başarısıyla adından söz ettirmiştir.²¹⁹

Savaş sırasında Osmanlı düzenini çökerten cephedeki gelişmelerden çok cephe gerisinde savaş ekonomisi olmuştu. Bütün dış bağlantılar kesilip ülke kendi kaynaklarıyla yetinmek zorunda kalmıştı. Ekonomi tamamen devletin kontrolüne girdi. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için zaman zaman el koyma yöntemine de başvuruldu. Kaynaklar savaş için kullanılırken halkın yaşam standartları sürekli düştü.²²⁰

1918 yılına gelindiğinde kazanacağına emin oldukları Almanya savaşta yenik düşmüştü. O zamana dek sorgulanmayan savaşa girme nedenleri sorgulanmaya ve İttihat ve Terakki'nin yanlışları ortaya çıkarılmaya başlamıştı. Bir an Amerika'nın Wilson Prensipleri'nden medet umsalar da Mondros Mütarekesi bu umutlara son vermiştir.²²¹

²¹⁸ A.g.e., ss. 617-618.

²¹⁹ A.g.e., ss. 618-619.

²²⁰ Toprak, s. 35.

²²¹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 629-630.

İttihat ve Terakki bundan sonra son kongresini toplamış ve kendisini feshederek yeni bir parti olarak devam etmeye karar vermiştir. Teceddüd Fırkası adını alarak 1919'da yapılan son Mebusan Meclisi seçimlerine bu fırka ile girmiştir.²²²

2.4.7. Hürriyetin İşçi ve Köylüye Etkileri

Hürriyetin gelmesi her alanda pek çok yeniliğe yol açarken işçilerin dünyasında durum farklı gelişir. Başlarda özellikle Makedonya'daki işçi grevlerine destek veren İTC Hürriyet sonrasında aynı şekilde davranmaz. Bunun en önemli nedeni yabancı siyasi aktörlerin sıkıştırması uluslar arası faktörlerdir. *İzmir'deki işçi grevlerinde yabancılardan görülmesi Cemiyet'i rahatsız eder.*²²³ Bu nedenle işçi hareketlerine baskı uygulanır. İttihat ve Terakki'ni hürriyeti şekilsel ve yüzeysel kalmıştır.²²⁴

Köylüler içinde durum işçilerden çok farklı değildir. Her ne kadar amaç köylüleri ağalar ve eşraftan korumak konusunda fikir birliği olsa da uygulamada böyle olmamıştır. İTC hiçbir zaman toprak ağalarının sosyal, ekonomik ve siyasi egemenliğine son verecek bir girişimde bulunmamıştır.²²⁵ Ahmet Şerif'in Hürriyet'le ilgili soru sorduğu köylünün cevabı durumu açık bir şekilde yansıtmaktadır;

“Hürriyet, şimdiye kadar bizim işittiğimiz bir laf değildi. Fakat bize söylenen sözlerden, bazı işlerden anlıyoruz ki, bu iyi bir şeydir... Artık her şeyin düzeleceğini, vergilerin doğruluk ve kolaylıkla toplanacağını; köydeki kanlı, katil ve hırsızların terbiye edilebileceğini; askere giden çocuklarımızın senelerce aç, çıplak bekletilmeyerek vaktinde tezkerelerinin verileceğini; memurların keyiflerince iş göremeyeceklerini ve her şeyin

²²² Ahmet Mehmetefendioğlu, “İttihat ve Terakki Kongreleri (1908-1918)”, **Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 126.

²²³ Yavuz Selim Karakışla, “Osmanlı sanayi işçisi sınıfının doğuşu (1839-1923)”, **Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler (1839-1950)**, Derleyenler: Donald Quataert-Erik Jan Zürcher, Çeviren: Cahide Ekiz, iletişim yayınları, İstanbul, 1998'dan aktaran Kalkan, s. 53.

²²⁴ Kalkan, s. 53.

²²⁵ Ahmad, ss. 77-78.

değişeceğini zannetmiştik. Fakat hala bir şey olmadı. Evvelce bazı işler daha düzgün gitmekte iken, bugün bütün bütün karıştı. Devlet dairesine gitsek amir, memur belli değil... Hükümet hala bizim dertlerimize bakmıyor... Bir tarlanın üç-beş kişi elinde tapu senetleri vardır, sürdüğümüz tarlaların bizim olduğundan şüpheliyiz. Bu yüzden her gün kavgalar oluyor, bazen ölüm olayları meydana geliyor. Devlet dairesine, mahkemeye gidiyoruz, dert anlatamıyoruz. Onlar yalnız, zamanı gelince vergi toplamayı düşünüyor... Bütün sene çalışır, her sene vergilerimizi veririz, zaten vermezsek de kazanımızı, yorganımızı bile satarak zorla alırlar. Böyle iken yine borçtan kurtulamayız. Birkaç senedir, köyde ekecek tohumluk bulamayanlar çoktur. Başka hiçbir taraftan yardım olmadığından ister istemez ağalardan bir kile tohumluğu, 100-120 kuruşa yahut üç kileye karşılık alır ekeriz. Artık o ağalar başımıza bela kesilir, köylüyü, hep edepsizlerden olan adamlarına dövdürür, hapse attırır, bazen devlet aracılığıyla korkutur da veremeyenlerden alacağını öyle alır. Gerçi bu sene Ziraat Bankası borç veriyor ama bize faydası olmuyor. Bu para, köyümüze girmeden bitiyor.”²²⁶

Köylünün durumu normalde bile böyleyken savaşla birlikte daha da zorlaşmaya başlamıştı. Elindeki her şeyi vergi olarak vermek zorunda kalan köylüden savaş nedeniyle daha fazla verginin toplanması durumu daha da vahim hale getirmişti. Ayrıca Pazar için yapılan üretim de köylünün üstündeki baskıyı arttırmıştı. Köylünün bu duruma verdiği tepki ise eşkıyalıktı. Köylünün gitgide devlete yabancılaşması tehlike oluşturmaya başlamıştı. İTC bu konu üzerinde eğilmeye başladı. Halka Doğu Cemiyeti, köylünün eğitimine yönelik çalışmalar yapacaktı. İTC için geç kalınmış bu çabalar daha sonra Kemalist harekette yansımaları bulmuştur.²²⁷

²²⁶ Ahmet Şerif, **Anadolu’da Tarım**, Kavram Yayınları, İstanbul, 1977’den aktaran Ahmad, s. 76-77.

²²⁷ Ahmad, ss. 99-101.

2.5. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NİN YAPISI

Cemiyetin merkezi İstanbul'dadır. Bir başkan ve 4 üyeden oluşan İstanbul Meclis-i İdaresi örgütün yönetici kadrosudur ve diğer üyeler bu beş kişinin altında 5 kola ayrılarak yönetilir. Üyeler kendisini örgüte alan kişi, onun bir üstü ve kendisinin örgüte alacağı kişi olmak üzere 3 üye tanır. Üyelere kol numarası ve sıra numarası verilir. Emirler ve haberler bu sıralamaya göre yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya şeklinde iletilir.²²⁸

Cemiyet çalışmalarında gizliliğe büyük ölçüde önem verir. Üyelerin diğer üyeleri tanımadıkları bir yapı söz konusudur.²²⁹ Cemiyet'e üye olmak için adaylar bir törene katılırlar. Mithat Şükrü Bey'e göre bu tören şu şekilde gerçekleşir;

“Cemiyete üye olacak kimseler yalnız kendilerini teklif eden rehber ve iki arkadaşı tanıyacaktı. Bunların dışında kimse ile tanışıklıkları olmayacağı gibi cemiyetin diğer üyeleri hakkında bilgi istemek hakları da yoktu... Üye olabilmenin şartları arasında kısa bir tören yapılması da kararlaştırıldı. Şöyle ki yeni üye adayı gözleri bağlı olarak rehberin beraberinde yemin odasına sokulacak, gözleri açıldığı zaman şu manzara ile karşılaşacaktı: odanın ortasında üzeri çuha kaplı geniş bir masa, bu masanın bir köşesinde bir Kur'an-ı Kerim ve yanında bir tabanca, aday giriş yeminini²³⁰ Kur'an'a el basarak yapacaktı. Yeni üye sözünde durmaz, cemiyetin sırlarını açığa vuracak olursa beynine masada gördüğü tabanca ile bir kurşun sıkılacaktı.”

²²⁸ Akşin (Jön Türkler), ss. 38-39.

²²⁹ Kalkan, s. 33.

²³⁰ “Cemiyete esrarını ve mensubininden bittesadüf öğrendiklerinden hiçbirinin ismini en şedit işkencelere duçar olsa da fâş etmeyeceğine ve Devlet-i Osmaniye'nin ahkâmı dairesinde hakkı hâkimiyeti ekber evlada intikal etmek üzere Âl-i Osman uhdesinde kalması ve umum efrad-ı Osmaniye'nin bilâ tefriki cins ve mezhep naili saadet ve hürriyet olması için ilâ nihayetülömr çalışacağına ve duçarı felaket olan efradı Cemiyete ve ailelerine muavenet eyleyeceğine ve Cemiyetin mukarreratını tamamiyle ifa edeceğine ve şayet ihaneti tebeyyün ederse cezayı idama razı olduğuna dair, din, vicdan ve namusuna ve Cenabıhakkın ism-i azametini...” Akşin (Jön Türkler), s. 89.

Bu yapılanmanın en önemli nedeni ifşa olma gibi durumlarda Cemiyet'in göreceği zararı en aza indirmektir. Kuralları ihlal edenlere karşı tolerans gösterilmemiş, katı bir tutum sergilenmiştir.²³¹

Ayrıca Cemiyet örgütlü çalışmanın önemini kavramış ve bu yönde kendilerini geliştirmeye çabalamıştır. Ulaşmak istedikleri şey için bütün yolları kullanmaktan çekinmeyerek, gerektiğinde Mason Localarına girerek güvenlik ihtiyaçları için bu locaları kullanmışlardır. Diğer yandan ordu ve Makedonya'daki Melami Tarikatı da bu araçlar arasında yer alır.²³²

2.5.1. Yapısal Sorunları

2.5.1.1. Cemiyet-Fırka İkilemi

İttihat ve Terakki'nin en önemli sorunlarından biri Cemiyet-Fırka ikilemidir. Cemiyet, 1906-1908 yıllarında yer altında örgütlenen gizli bir yapıdır. Siyasal bir parti değildir ve böyle bir hedefi de yoktur. İhtilala kadar yapısıyla ilgili bir sorun yokken, 1908 ihtilalından sonra seçimin kazanılması ve Mebusan'dan da katılımlar olması bu topluluğun tanımlanmasında bazı sorunları ortaya çıkarmıştı.

İttihatçılar için bu durum çözümü olmayan bir sorun haline gelmişti. Cemiyet daha ağır basıyordu çünkü bir alt yapıydı. Fırka ise Cemiyet'in doğurduğu çocuktur. Bir de geçiciydi. Seçimler Cemiyet'i değiştirmezken Fırka'yı değiştiriyordu. Fırka bir üst yapı konumundaydı. Fırka'nın değişken yapısı önemli sorunların Cemiyet tarafından çözülmesini gerektiriyordu. Kongreler Cemiyet adına gizli düzenleniyor ve Merkez-i Umumi üyeleri gizli tutuluyordu. Bu durum eleştirilerin temel nedeniydi.²³³ Fırka, Cemiyetin yanında ikinci sınıf durumuna düşüyordu. Akşin'e göre Fırka, Cemiyetin aleti gibiydi. Fırka'nın siyasetle, Cemiyetin de diğer konularla

²³¹ Mithat Şükrü Bleda, **İmparatorluğun Çöküşü**, hazırlayan: Turgut Bleda, remzi kitabevi yayınları, İstanbul, 1979'dan aktaran Kalkan, s. 34.

²³² Kalkan, s. 35.

²³³ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 252-253.

ilgileneceği konusu da gerçeğe pek uygun sayılmazdı. Cemiyet siyasi yetkilere de sahipti. Fırka ve Cemiyet Nizamnameleri arasında da büyük farklar yoktu.²³⁴

1909'a gelindiğinde bu ikilemin ortadan kaldırılması adına Cemiyet ve Fırka birbirinden ayrıldı. Artık ayrı Nizamnameleri vardı. Fırka, Cemiyet'in parlamentodaki temsilcisi olarak tanımlanmıştı. Fırka'nın finansal ve yönetim kadrosu tamamen Cemiyet'ten ayrılmış. Yeni bir iç tüzük ve siyasi program hazırlanmıştır. Cemiyet ise demokratik bir yapıya bürünmüş, en küçük birimi olarak kulüpler belirlenmiştir. Kulüplere katılmak için İttihatçı olma zorunluluğu kaldırılarak, sancak ve kazalara kurulmuştur. Kulüpler Heyet-i Merkeziyelere, bunlar da Merkez-i Umumi'ye bağlıdır. En yüksek organ Merkez-i Umumi'dir. Umumi Kongreler Merkez-i Umumi üyelerini seçer. İlk olarak 1909 Kongresinde gizlilik kaldırılmış ve üyelerin isimleri açıklanmıştır. Açıklığa kavuşmasıyla Cemiyet'e girişlerdeki yemin törenleri de kaldırılmıştır. Cemiyet artık aktif siyasetten çekilmiş ve bundan sonra Fırka ile iletişimin sağlanması Merkez-i Umumi'ye bırakılmıştır.²³⁵

1913'e gelindiğinde ise Cemiyet kendisini bir siyasi parti olarak ilan etmiştir. Artık İttihat ve Terakki büyük bir kitle partisi haline gelmiştir. Merkez örgütlenmesi yine ikilidir. Cemiyet daha çok bir dernek niteliğindeyken, Fırka Mebusan ve Ayan'daki üyelerden oluşur. İkisini birleştiren kurum ise Meclis-i Umumi'dir. Meclis-i Umumi'de hem Cemiyet'i hem de Fırka'yı temsil eden doğan üyeler bulunur. Bu üyelerin tümünü Umumi Kongre seçer.²³⁶

2.5.1.2. İç Bölünmeler

Bunca çekişmenin ve karşıt fikirlerin olduğu bir yapılanma olan İttihat ve Terakki'de elbette kopmalar ve bölünmeler olmuştur. Sağ uçta Hizb-i Cedit grubu yer alırken, sol uçta Hizb-i Terakki grubu yer almaktadır.

²³⁴ Akşin (Jön Türkler), s. 223.

²³⁵ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 253-254.

²³⁶ A.g.e., ss. 255-256.

2.5.1.2.1. Hizb-i Cedit

1911 yılında Miralay Sadık Bey ve Abdülaziz Mecdi Efendi liderliğinde kurulan muhalif grup Hizb-i Cedit, partisinin siyasi tutumunu eleştirerek 10 maddelik bir bildiri yayınlamıştır. Buna göre;

- 1) *Mebuslar imtiyaz ve başka çıkarlar peşinde koşmamalıdır,*
- 2) *Mebuslukla devlet memurluğu ayrılmalıdır,*
- 3) *Mebusların nazır olabilmesi için Fırkaca gizli oyla ve tam sayının 2/3 çoğunluğu ile saptanması kabul edilmelidir,*
- 4) *Kanunlara uyulmalı ve nazırların sorumluluğuna dikkat edilmelidir.*
- 5) *İttihad-i Anasır'a çalışılmalı, ticaret, ziraat, sanayi ve maarif ihtiyaç oranında ilerletilmelidir,*
- 6) *Dinsel ve milli ahlak ve gelenekler muhafaza edilmekle beraber, Batı'nın medeni ilerilikleri Osmanlı Ülkesi'nde geliştirilmelidir,*
- 7) *Anayasa'ya uygun olarak, Osmanlı gelenekleri sürdürülmeli ve saklı tutulmalıdır.,*
- 8) *Memurlar tayin ve azilleri bakımından ciddi bir statüye bağlanmalıdır,*
- 9) *Kanun-i Esasi'de hilafet ve saltanatla ilgili hakları güçlendirmek, bu amaçla yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasındaki ilişkilerde değişiklik yapılmalıdır,*
- 10) *Gizli ve özel amaçlarla kurulmuş olan derneklerin eylemleri yasaklanmalıdır.*²³⁷

Bu grup İttihat ve Terakki'nin sağ kanadını oluştuyordu. Bu ayrılık ideolojik bir anlam taşıyordu ve İttihatçılar iki yönden eleştiriyorlardı. Biri İttihatçılar fazla Batıcı bulmalarıydı, diğeri ise İslamcı yönünü zayıf bulmalarıydı. Ancak grubun arzuladığı gibi bir Osmanlı yaratmanın zorluğu da ortadadır.

²³⁷ **Tanin**, 10 Nisan 1327; **İkdam**, 20 Nisan 1327'den aktaran Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 270-271.

İttihat ve Terakki grubu bastırıp olayı örtbas etmiş olsa da İTC’de açılan büyük çatlak hiçbir zaman kapanmamıştır. Bu durum Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın kurulmasına da ön ayak olmuştur.²³⁸

2.5.1.2.2. Hizb-i Terakki

Hizb-i Cedit’in oluşuman tepki olarak kurulmuş olan bu sol uç hakkında fazla bilgi yoktur. İttihat ve Terakki’nin 1909 programından birkaç değişiklik yaparak kabul etmişlerdir. Daha sonra Yeni bir parti kurulacağı haberi gelmiş ve bir gazete kurucular olan şu 7 ismi yayınlamıştır. Cami Bey, Ferit Bey, Mustafa Arif Bey, Mahir Sait Bey, Rıza Tevfik Bey, Kasım Zeynel Efendi, Dr. Rıza Nur Bey.

Ancak bu isimlerin tümü muhalefete mensup isimlerdir ve bu grubun İttihat ve Terakki’nin içinde oluştuğunu söylemek zorlama olur. Bu nedenle bu haberin söylenti olduğu sanılmaktadır. Tunaya’ya göre Hizb-i Terakki, İttihat ve Terakki içinde patlayan ve sonra da kaybolan daha zayıf bir girişimden ibarettir.²³⁹

2.5.2. İdeolojik Akımlar

İmparatorluklar çağının sona erdiği ve ulus devletler çağının başladığı bir dönemde Osmanlı’nın bütünlüğünü koruyabilmek için pek çok yol denemişti. Başlangıçta Osmanlıcılık ve İslamcılık, bunlar tutmayınca, Turancılık ve en sonunda milliyetçilik ideolojileri denenmiştir. Bunların yanında dışarıdan gelen ve etkisini gösteren Masonluk ve Sosyalizm de vardır.

2.5.2.1. Osmanlıcılık ve İslamcılık

Osmanlıcılık, Fransız devriminden sonra ulusalcılık akımının etkisinde kalan Balkan ülkelerini devlete bağlamak ve isyanları engellemek adına ortaya atılan bir

²³⁸ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 272-274.

²³⁹ A.g.e., ss. 274-275.

ideolojik akım olmuştur. 1911 yılında Dâhiliye Nazırı olan Halil Bey, Vatan-i Umumi modelini keşfetmiştir;

*“Hükümetin dâhili siyasetinde takip ettiği gaye dâhili siyasetin esası bütün Osmanlıların siyasal birliğidir. Bu birlik siyasetinin gayesi bütün Osmanlıların Osmanlı vatanının her tarafını kendi vatanı umumisi ve yine aynı umumi aşk ve muhabbetle Osmanlı devletini de kendi devleti tanımasıdır.”*²⁴⁰

“Vatan-ı Umumi bir anlamda İttihad-ı Anasır (Unsurlar Birliği) niteliği taşıyordu. Bu bakımdan İttihat ve Terakki’nin resmi ideolojisi olmuş ve Milliyetçiliği yasaklamıştı. İttihatçılar için vatan-ı umumi ideolojik bağlayıcılığa sahipti.” Halil Bey bu düşünceleri savunurken diğer yandan İttihatçılar milliyetçi politikalarını başlatmışlardı bile. Osmanlılık İttihat ve Terakki için her an kopabilecek olan bir birliği sürdürmek amacıyla pek de içten olmayan bir ideoloji olmuştur.²⁴¹

Diğer yandan Ziya Bey, Osmanlı’da bir milliyetçilik tabanı inşa ediyordu. Ona göre;

“Devleti Osmaniye içinde çeşitli milliyetler var... Bilakis her milletin milliyetini tasdik ediyor ve Osmanlı devletinin de kuvvetlenmesini temin ediyor. Çünkü Osmanlı devleti ancak karşılıklı hürmet esasına müstenit bir İttihad-ı anasıra istinat edebilir yoksa hepimiz Osmanlıyız, milliyetimiz yoktur demekle İttihad-ı anasır olamaz.”

Osmanlı ülkesinde tüm milletler kendi kimliklerini ve varlıklarını devlet olma girişimlerini öne sürmekte serbest iken sadece Türkler bunun dışında kalıyorlardı. Çünkü hâkimiyet-i siyasiye doktrinine bağlı kalarak kendilerini hâkim ulus konumuna getirerek düzeni korumak istiyorlardı. Ancak bu çabalar ne Balkan uluslarını ne de Arapları memnun etmemiştir.²⁴² Balkan Savaşlarıyla, Balkan

²⁴⁰ MMZC (Meclis-i Mebusan Zabıt Caridesi) D.1, Si.3, 101, içt.’den aktaran Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 373.

²⁴¹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 374-475.

²⁴² A.g.e., ss. 376- 377.

uluslarının kendi devletlerini kurmaya başlamaları Osmanlıcılık ideolojisinin de sonunu getirmiştir.

İTC'nin resmi ideolojisi Türkçülük ve Batıcılık olsa bile İslamcılık referansını da hiçbir zaman reddetmemiştir.²⁴³ İTC'nin milliyetçi kimliğinin yanında İslamcı kimliği de vardır. İslamcı kimlik daha çok politikanın gereği olarak görülmüş ve zoraki bir takılma söz konusudur. Osmanlı gibi teokratik bir saltanatın İslamcılıktan ayrı düşünülmesi imkânsız olacağından İTC tepki çekmemek için, İslamcı akımı benimsemek zorunda kalmıştır. Meşrutiyetin, İslam ile çelişmediğini göstermek için de bir İlmiye Şubesi açarak Meşrutiyetin İslami olduğu düşüncesi yayılmıştır. Ancak ilmiyenin siyasileşerek, muhalefet kanadına geçmesi İslamcı politikanın da birliğini bozmuştur. Bu durum 31 Mart Olayı gibi İttihatçılara karşı irtica girişimlerine neden olmuş ve İTC'nin kendi içinde bile eleştiri almasına neden olmuştur. 1913'ten sonra iktidarı tamamen ele alan İTC kendince yeni bir İslamcılık yorumu geliştirmiştir.²⁴⁴

“Batıcı ve modernist olarak isimlendirilen yenilikçi İslamcılar karşısında, muhafazakâr İslamcılar vardı. Modernistler tamamen İslam'ı reddetmemekte, Kur'an'a dayanmaya çalışmakta, tarihi tecrübelerden de yararlanarak Batı ile İslamî gelenek arasında sentez kurmaya çalışıyordu. Çünkü gelişmekte olan bir kültür vardı ve bütün dünyayı etkilemekteydi. Bundan İslam dünyasının etkilenmemesi beklenemezdi. Muhafazakârlar ise, İslamî değerlere sarılarak Batıcılığı tamamen reddetmekteydiler.”²⁴⁵

İttihatçıların İslamcılığa yönelmesinin sebeplerinden biri de Osmanlıcılık fikrinin başarısız olmasıdır. Osmanlı ulusu yaratma düşüncesi başarısız olunca İslami düşünceler etrafında toplanan bir grup oluşmuştur. İttihatçılar içinde de yer alan bu grup İslam'ın birleştiriciliği fikrini savunmuşlardır.²⁴⁶

İslamcılık ideolojisi I. Dünya Savaşı'nda Arapların İngiltere tarafında yer almasıyla son bulmuştur.

²⁴³ Hülya Küçük Sevil, **İttihat ve Terakki Döneminde İslamcılık Hareketi (1908-1914)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 37.

²⁴⁴ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 377-379.

²⁴⁵ Küçük Sevil, s. 37.

²⁴⁶ A.g.e., s. 42

2.5.2.2. Turancılık

Ziya Gökalp, Osmanlı Türklerinin görevinin Büyük bir Türk Devleti kurmak olduğunu söylemiştir. Özellikle kumandanlar arasında benimsenmiş olan bu ideoloji Enver Paşa tarafından da başarısız bir girişimle denenmiştir. Büyük Türk bölgesinin kurulmasının amaçlandığı Turan bölgesi Karadeniz’den Çin’e kadar uzanan Türkçe konuşan Müslüman toplumlardan oluşan irili ufaklı devletlerden oluşmaktaydı. Orta Asya’nın büyük bir bölümünü kapsayan bu bölge Türklerin Ana yurdu olarak tanımlanmıştır. Turan’ı kurmak yeni bir dünya kurmak olarak algılanmıştır. Bu dünyanın temel taşı miller olacaktır.²⁴⁷

Ancak İttihatçılar Kafkasya’nın coğrafi ve sosyolojik özellikler açısından buna uygun olmadığını anlayamamışlardır. Kafkasya Türkçü kimliğe bürünemeyecek kadar çeşitli uluslara ev sahipliği yapan bir bölgedir. Makedonya’da olduğu gibi bu çok uluslu yapı birlik sağlanmasını engelleyecektir. İttihatçılar için Turan yeni bir Vatan-ı Umumi olacaktı. Ancak etnik, milli ve çoğulcu bir yapıya sahip olması gerekiyordu. Kafkasya bu özelliklere sahip değildi.²⁴⁸

2.5.2.3. Milliyetçilik ve Türkçülük

Osmanlı Devleti’nde milli bir ideoloji kurmada en sona Türkler kalmıştı. Balkanlarda, Arap topraklarında, Anadolu’da ulusalcı örgütlenmeler ve isyanlar devam ederken²⁴⁹, Türklerin de uluslaşma zamanları gelmişti. Balkan Savaşıyla Osmanlıcılık düşüncesi de anlamını yitirmiş durumdayken artık İTC içinde Türkçülük fikri yükselmeye başladı. Milliyetçilik İttihatçılık Türkçülük adını almıştır.²⁵⁰

Ülkedeki milliyetçilik akımları arasında büyük bir çatışma söz konusudur ve bunlar arasında Jön Türklerin zoraki Türkleştirme çalışmaları yüzünden eleştirilerin hedefi olan akım Türkçülük olmuştur. Bu durum en çok da Arapların tepkisini

²⁴⁷ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 389.

²⁴⁸ A.g.e., s. 390.

²⁴⁹ Yaşar Semiz, “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 35, Konya, 2014, s. 229.

²⁵⁰ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 380.

çekmiştir ve Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizler tarafından kışkırtılmalarını kolaylaştırmıştır. Basında da Türkçülük büyük oranda yer almıştır. Milli iktisat, milli coğrafya, milli tarih, milli edebiyat, milli müzecilik vb kurumların kuruluşları her fırsatta yayınlarda belirtilmektedir.²⁵¹

Türkleştirme politikasında Ziya Gökalp'ın yöntemleri kullanıldı. İlk olarak yapılması gereken, diğer toplumları millet yapan unsurların Türklere de kazandırılması olmalıdır. O zamana dek milli şuurdan yoksun olan Türk halkına ulus olma düşüncesini kazandırarak millet haline gelmesi sağlanmalıdır. Türkler de milli bir hayat kurma hakkına sahiplerdir.²⁵² Balkanlarda Osmanlı'ya bağlı kalan son ulus Arnavutların da ayrılması İttihatçıları daha radikal Türkçülüğe itmiştir.²⁵³ O zamana dek tarih İslam Tarihinden ibaretken, Asya kökenine de önem verilmeye başlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle İTC siyasi etkisini kaybetti ve bu Türkçülük mirası yeni Türk Devleti'ni kuran kadroya miras kaldı.²⁵⁴ İttihatçıların başlattığı ancak savaş gibi nedenlerle tam anlamıyla uygulayamadığı milli politikalar Cumhuriyet döneminde başarıyla uygulandı.

2.5.2.4. Masonluk ve Sosyalizm

II. Meşrutiyet öncesinde Abdülhamit istibdadının baskısı altında, İttihatçılar özgür ve baskılardan uzak bir şekilde rahatça siyasi çalışmalar yürütebilecekleri Mason Localarına katılmayı tercih etmişlerdir. Gizlilik ve güvenlik açısından mükemmel bir yapıya sahip olan Mason Localarıyla bütünleşen İttihatçıların, Meşrutiyet hazırlıkları yapmaları için en uygun yerler olmuşlardır. Bu dönemde Rumeli'de 9 Loca vardır ve hepsi de yabancı bağlantılıdır. İttihat ve Terakki daha çok Selanik'teki Makedonya-Risorta ve Veritas Localarıyla iç içedir. Bu localara kabul edilen üyeler arasından seçilenler Cemiyet'e de alınmıştır.

²⁵¹ A.g.e., s. 381.

²⁵² A.g.e., ss. 385-386.

²⁵³ Semiz, s. 232.

²⁵⁴ A.g.e., s. 240.

Mason localarının İttihatçıları desteklemesi Türkleri de destekledikleri anlamına gelmez. Mason localarının yabancı bağlantıları vardır ve zaman zaman Müslümanlara karşı uygulamalar yaptıkları da görülmüştür. İçinde hem Hristiyan hem de Müslüman üyeler bulundurmaları hem siyasal hem de türdeş olmayan bir nitelik kazanmalarını sağlamıştır. İttihatçılar Locaların özgür ortamından yararlansalar da çalışmalarında rahat oldukları da söylenemez.²⁵⁵ Locaların İttihat ve Terakki'nin faaliyetlerindeki rolünü daha iyi anlamak adına Manyasizade'nin sözlerine dikkat etmek gerekir;

“Farmasonluğun, özellikle İtalyan farmasonluğunun moral desteğine sahip olduğumuz bir gerçektir. Selanik'te birçok loca vardır: Makedonya Rizorta ve Labor e Lux, İtalyan Büyük Doğusuna; Veritas, Fransız Büyük Doğusuna; Perseverenza, İspanyol, Filipos ise Yunan Büyük Doğusuna bağlıdırlar. Bu sonuncunun amacı tamamen ulusaldır. Gerçeği isterseniz sadece ilk ikisi bize tam olarak yardım etmiştir. Bizim için sığınak teşkil ettiler. Orada mason olarak toplanıyorduk, zira içimizden birçoğu masonluğa girmiştir, ama gerçekte örgütlenmek için toplanıyorduk. Ayrıca, üyelerimizden büyük kısmını bu localara almamız, masonların üye yazımında çok dikkatli araştırma yapmalarından dolayı bize elek görevini üstlenerek hizmet etmelerindendi. İstanbul'da localardaki gizli çalışmalarımız konusunda pek muğlâk nitelikli şüpheler doğmuştur. Oraya polis sokmaya çalıştılar ama başarısız kaldılar. Esasen localar İtalyan Büyük Doğusuna başvurmuşlardı, gerektiği takdirde İtalyan elçiliğini harekete geçirmek vaadini almıştık. Farmasonluğun bizim için çok yararlı olan yardımı işte bu noktada gerçekleşmiştir.”²⁵⁶

²⁵⁵ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 394-395.

²⁵⁶ Le Temps, 20.08.1908'den aktaran; Orhan Koloğlu, **İttihatçılar ve Masonlar**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 59-60.

Localar Abdülhamit hafiyelerine yakalanmadan örgütlenmenin iyi bir yolunu bulmuş olmanın yanında üye alımında da locaların güvenlik soruşturması gibi uygulamalarından yararlanıyorlardı. Ayrıca soruşturma sonucunda kabul edilmeme durumunda cemiyetle ilgili bir sorun söz konusu olmaması tepkilerin locaya yönelik olması Cemiyet açısından olumlu bir durumdu.²⁵⁷

Mason localarıyla olan bu bağlantılar pek çok komplo teorisinin de gelişmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle 1909'dan sonra 1908 İhtilalından rahatsız olan kesimler tepkilerini bu teorilerle ifade etmişlerdir.²⁵⁸ Özellikle Lowther ve Fitzmaurice'in teorileri İTC muhalifleri tarafından benimsenmiş ve her şeyin Yahudiler ve Masonların İslam toplumunu ortadan kaldırmak için giriştikleri bir komplo olarak gösterilmeye çalışılmıştır.²⁵⁹ Ancak localar ve Cemiyet yapılanmasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Öncelikle Masonluk evrenselliği ön plana çıkarırken, Cemiyet'in vatanseverliği ön plandadır. Cemiyet yeminden dönme konusunda da ceza ve önlemler almıştır. Masonlukta locadan ayrılma konusunda bu derece katı yaptırımlar söz konusu değildir. Başka bir konu ise Mason localarında üyelerin birbirini tanımasına izin verilir. Ancak Cemiyet her üye sadece kendisini tavsiye eden kişiyi tanır ve üyelere numara verilir. Bir diğer farklı nokta ise amaç konusundadır. Masonluğun amacı barış ve dostluk için dayanışma kurmaktır, Cemiyet'te ise savaş ve ölüm için dayanışma söz konusudur.²⁶⁰

Meşrutiyet'in ilanı Osmanlı'da sosyalizmin gelişmesinin nedeni olarak görülür. Jön Türklerin, Fransız Devrimi'nin eşit haklar, yurttaş özgürlükleri gibi kavramları Türkiye'ye getirdikleri ve bunun da sosyalizmin önünü açtığı söylenir.²⁶¹

²⁵⁷ Koloğlu, s. 60.

²⁵⁸ Haluk Hepkon, "Jön Türkler ve Komplo Teorileri", **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 567.

²⁵⁹ Feroz Admad, "The Special Relationship The Committee of Union and Progress and the Jewish Political Elite, 1908-1918", *Jews, Turks, Ottoman A Shared History Fifteenth Through Twentieth Century*, der. Avigdor Levy, Syracuse University Press, Syracuse, New York, 2002'den aktaran Hepkon, s. 568.

²⁶⁰ Koloğlu, ss. 63-64.

²⁶¹ Anahide Ter Minassian, "1876-1923 Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketin Doğuşunda ve Gelişmesinde Ermeni Topluluğunun Rolü" *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923): Türkiye'de Sosyalizmin Oluşmasında ve Gelişmesinde Etnik ve Dinsel Toplulukların (Makedon, Yahudi, Rum, Bulgar ve Ermeni Anasır'ın) Rolü*, Derleyenler: Mete-Tunçay-Erik Jan Zürcher, çeviren: Mete Tunçay, iletişim yayınları, İstanbul, 2004'den aktaram Kalkan, s. 48.

Meşrutiyet'in getirdiği serbest hava işçi hareketlerinin artmasına, kadın sorununun gündeme taşınmasına yol açmıştır.²⁶²

İttihatçılar sosyalist olmasalar da sosyalizme de düşman olmamışlardır. Ancak sosyalistler muhalefet tarafında yer almışlardır. Meşrutiyet döneminde mecliste sosyalizm sözcüğü ilk olarak sendika ve grev gibi konuların görüşülmesi sırasında ortaya atılmıştır. Bundan sonra da 1913 yılına kadar İTC parlamentodaki sosyalist mebuslar, parlamento dışındaki sosyalist eylemler ve Osmanlı Sosyalist Fırkası ve ülke dışındaki sosyalist örgütlenmeler olmak üzere sosyalizm ile çeşitli diyaloglar kurmuşlardır. Sosyalizmin ülke içinde uygulanamayacak bir sistem olduğunu düşünseler de sosyalistler üzerinde baskı da kurmamışlardır.

Ancak 1917 yılından sonra sosyalizm ciddi bir sorun olarak görülmeye başlanmış, sosyalist parti üyeleri tutuklanmış, sosyalist kulüpler kapatılmış, işçi eylemleri, grevler, sendikalar yasaklanmıştır. 1917 İhtilalı'nın patlak vermesi sosyalizme karşı korkuyu daha da arttırmıştır.²⁶³

2.5.3. İttihat ve Terakki'nin Ekonomi ve Tarım Politikaları

Meşrutiyet ile birlikte İttihat ve Terakki'nin devraldığı Osmanlı ekonomisi pek de iç açıcı durumda değildi. Kapitülasyonlar, Duyun-u Umumiye, dış borçlar, reji, ticaret anlaşmaları Osmanlı'nın kalkınmasına engel teşkil etmekteydi.²⁶⁴

Kapitülasyonlardan rahatsızlık duyan İttihat ve Terakki I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kapitülasyonlardan kurtulmak istemiştir. 1914'de Mebusan'ın açılışında Padişah kapitülasyonların kaldırıldığını ilan etmiştir. Bir diğer sorun olan dış borçlanmaya karşı herhangi bir girişimde bulunulmadığı gibi aksine borç alma bir başarı sayılmıştır. Osmanlı Bankası ve Duyun-u Umumiye Meşrutiyet'in ilanında etkilenmeden işlevlerine devam etmişlerdir. Osmanlı Bankası borç verme, arama ve bankacılık işlemleri yapan bir kuruluştur. Duyun-u Umumiye ise mali işleri yapan ve vergi toplayan bir kurumdur. Yabancı devletler tarafından Osmanlı içine

²⁶² Kalkan, s. 48.

²⁶³ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 396-397.

²⁶⁴ A.g.e., s. 417.

yerleştirilmiş bir kurumdur ve İTC'nin üzerinde herhangi bir etkisi olamamıştır. Aynı şekilde imtiyazlar ve reji de Osmanlı ekonomik hayatını etkileyen uygulamalar arasındadır.²⁶⁵

Yabancı şirketlerin Osmanlı İmparatorluğuna gelme nedenleri toplumsal ve çokuluslu yapının geriletici faktörlerini harekete geçirerek para kazanmaktı. Ülkenin kalkınmasını engelleme ve ilerlemeyi durdurmayı amaçlamışlardı. Borç verenler verdikleri paranın ülkeyi kalkındıracak yatırımlara gitmelerini değil, kendi çıkarlarına uygun yerlere harcanmasını sağlamışlardı.

İttihatçılar her ne kadar kalkınmayı hedefleyen çalışmalar yapmak istemiş olsalar da başarılı oldukları söylenemez. Milli iktisat çalışmaları yapılmış, Teşvik-i Sanayi kanunu mecliste görüşülmüş ancak yabancı imtiyazlar bunların uygulanmasına müsaade etmemişlerdir. Ekonomik açıdan zaten zor bir durumdayken savaştan yenik çıkılması ekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir. İktidara geçtiği ekonomik koşulları iyileştirme yönünde yaptığı çalışmaların etkisiz kalması üzerine yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁶⁶

Meşrutiyet'in birinci yılındaki zorluklar, karşı karşıya oldukları muhalefet ve ülkenin çeşitli bölgelerinde süren isyanlar İttihatçıların reformlar konusunda dikkatli davranmasına neden oldu. Tarım politikaları da bu doğrultuda katı bir hal aldı. Tanzimat politikasını benimsemeye karar vererek toprak ağalarının egemenliğini güçlendiren uygulamalara gittiler.

Diğer yandan modern tarım yöntemleri getirilerek üretim teşvik edildi. Tarım okulları açılarak halkın çiftçilik konusunda eğitilmesi amaçlandı. Ekonomik gelişmelerin önünde duran engeller kaldırılmaya çalışıldı ve bu bağlamda tarıma ve üretime büyük önem verildi. Toprak alım satım işleri kolaylaştırılmaya çalışıldı. Köylüyü ekonomik olarak rahatlatmak adına hazinenin el verdiği ölçüde aşar vergisinin düşürülmesi, çiftlik hayvanlarından alınan vergilerin düşürülmesi, toprak kiralama gibi uygulamaların düzene konulması gibi konular görüşülse de Birinci

²⁶⁵ A.g.e., ss. 419-426

²⁶⁶ A.g.e., ss. 443-445.

Dünya Savaşı'nın başlamasıyla hiçbirisi uygulanamadı. Savaşın başlaması köylünün durumunu tamamen değiştirmişti.²⁶⁷

Savaş döneminde bile üretimi arttırma girişimleri son bulmamış bazı bölgelerde başarılı bile olmuştur. Tarımsal ürünlerde yeni bir fiyat politikası geliştirmiş, ürünlere yüksek fiyat ödeyerek üretimi teşvik etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca tohumluk dağıtarak köylünün ekonomik refahını korumayı da öncelik haline getirmişti. Vergilerin kaldırılması gerektiğinin farkında olsa da savaş nedeniyle köylüden özveri bekliyordu. Tamamen köylünün lehine uygulamalar yapamasa da yapabildiği ölçüde köylüyü rahatlatmak için bazı önlemler almaktan da geri kalmıyorlardı. Bunlardan biri de aşarın iltizamdan ayrılarak emaneten idaresi kararıydı. Savaş yıllarının kısıtlı imkânları pazarda Anadolu ürününe olan talebi arttırmıştı. Eskiden dışarıya çıkan para Anadolu'ya yönelmişti.²⁶⁸

2.5.4. Teşkilat-ı Mahsusa

Özel örgüt anlamına gelen Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki tarihinde önemli bir yere sahiptir.²⁶⁹ Ne zaman ya da nasıl kurulduğu hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmamakla birlikte Miralay Rasim Bey tarafından bu ismin verildiği²⁷⁰ ve Enver Paşa ve Süleyman Askeri tarafında kurulan bir örgütün büyümesiyle meydana geldiği bilinmektedir.²⁷¹ Meşrutiyet'ten sonra ilk kez 1911-1912 Trablusgarp Savaşı'nda ortaya çıktığı saptanmıştır. Kuruluşu hakkında pek çok farklı iddia olsa da resmi bir daire olduğu konusunda herkes hemfikiridir.²⁷² Doğrudan Sadrazama ve Harbiye nazırına bilgi vererek bağımsız çalışmıştır. Üyeleri arasında doktor, mühendis, gazeteci ve subaylar yer almıştır. Bu kişiler hem üye toplama hem de

²⁶⁷ Ahmad, ss. 83-84.

²⁶⁸ Toprak, ss. 128, 130-131.

²⁶⁹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 339.

²⁷⁰ Ergün Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1990; Gönül Güneş, "Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt. XXIX, Sayı 85, Ankara, 2013, ss. 101-130, s. 114'ten aktarılmıştır.

²⁷¹ Güneş, s. 114.

²⁷² Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 339-341.

eğitim kadrolarında yer almışlardır. Küçük birlikler halinde çalışmışlar, düzenli ordunun kayıplar verdiği zamanlarda yararlı olmuşlardır.²⁷³

Teşkilat'ı Mahsusa'nın merkezi İstanbul'da bulunur ve merkezde 4 şubeye sahiptir ve her şubenin başında bir subay bulunur. Rumeli Masasının başında Arif Bey; Kafkasya masasının başında Yüzbaşı Rıza Bey; Afrika Trablusgarp masasının başında Hüseyin Tosun ve Ali Başhamba Beyler; Vilayat-ı Şarkiyye masasının başında Dr. Bahattin Şakir Beyler yer bulunur. Daha çok sınır bölgelerinde gönüllü birlikler toplayarak gerilla savaşı yöntemiyle çalışmışlardır. Gönüllü birlikler toplanarak düzenli orduya sevk ediliyorlardı.²⁷⁴

Teşkilatın amaçları, ordunun işini kolaylaştırmak, bilgi toplamak, gerilla hareketleriyle düşmanı içten çöktürmektir. İslamcılık ve Türkçülük ideolojilerine dayanmaktaydı. İttihat ve Terakki ile bağlantısı olduğu İttihatçılar tarafından reddedilmiştir. Doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir faaliyet kaydı da bulunmamaktadır.²⁷⁵

2.6. İTTİHAT VE TERAKKİ KONGRELER

1908-1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti 9 kongre topladı. 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1916, 1917, 1918 yıllarında kongreler toplanmış. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle 1913-1916 yılları arasında toplantı yapılmamıştır. 1913'e kadar toplantılar Selanik'te yapılırken, Selanik kaybedildikten sonra kongreler İstanbul'da toplanmaya başlanmıştır. Son kongre olan 1918 Kongresi ile İttihat ve Terakki Fırkası kendisini feshederek Teceddüt Fırkası olarak siyasal yaşamına devam etmiştir.²⁷⁶

²⁷³ Güneş, ss. 113-114.

²⁷⁴ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 342-343.

²⁷⁵ A.g.e., s. 344-346.

²⁷⁶ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 283; Toprak, s. 33.

2.6.1. 1908 Kongresi

İttihat ve Terakki'nin ilk kongresi Selanik'te büyük bir gizlilik içinde toplandı. Kongre kararları 13 maddelik bir belgeyle yayınlanmış ve 24 maddelik bir siyasal program kabul edilmiştir.²⁷⁷ Kongre kararlarına göre;

- *Abdülhamit, Kanun-ı Esasi'ye bağlı kaldığı sürece korunacaktır,*
- *İttihat ve Terakki üyeleri memleketin ilerlemesini sağlayacak aktif elemanlardır,*
- *Meclisi-i Mebusan'daki üyeler fırka adı altında çalışacaklardır,*
- *Ordu ile ilişkiler bir talimatname ile düzenlenecektir.*²⁷⁸

Siyasi programda ise daha çok Kanun-i Esasi'de yapılması gereken değişiklikler üzerinde durulmuştur. Servet şartı olmaksızın her 20 yaşındaki erkeğe seçme hakkının tanınması, Abdülhamit'in tanımadığı kamu hürriyetlerinin kabulü, mebusların kanun teklif etme hakkı gibi konular görüşülmüştür. Eşitlik, kanun önünde genelleştirilmiş, gayrimüslimlerinde askere alınmaları kararlaştırılmıştır. Okullar üzerinde devlet denetimi kabul edilerek, özel okulların kayıt altında açılmalarına izin verilmesi kararlaştırılmıştır. Ordunun siyasal hayat içindeki yeri üzerinde durulsa da çözüm getirilememiştir. Aynı şekilde Cemiyet-Fırka ikilemi üzerinde durulsa da çözüme bağlanamamıştır.²⁷⁹

2.6.2. 1909 Kongresi

İkinci kongre Selanik'te 31 Mart Olayı sonrasında İTC'nin iktidara iyice yerleştiği bir ortamda toplanmıştır. Bu toplantının ana gündemini Cemiyet-Fırka ikilemi ve Cemiyet-ordu ilişkileri oluşturmuştur.²⁸⁰

²⁷⁷ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 284; Mehmetefendioğlu, s. 107.

²⁷⁸ Tunaya, Mehmetefendioğlu, s. 284.

²⁷⁹ A.g.e., s. 285.

²⁸⁰ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 286; Mehmetefendioğlu, s. 108.

Kongrede Cemiyet ve Fırka için ayrı tüzükler kabul edilmiştir. Cemiyet ve Fırka ikilemi çözülmüş, Fırka, Cemiyet'in meclis'teki grubu olarak tanımlanmıştır. Fırka siyasi işlerle uğraşırken, Cemiyet sosyal ve kültürel işlerle ilgilenecekti.²⁸¹

Cemiyet ilk kez gizlilikten çıkarılmış ve Kongrede seçilen Merkez-i Umumi üyelerinin isimleri açıklanmıştır. Böylece ismi açıklanan ilk İTC yöneticileri Dr. Nazım, Ömer Naci ve İhsan Namık Beyler olmuştur.²⁸²

Kongre gündemlerinden biri Cemiyet-Fırka ikilemi çözüme kavuşturulsa da Cemiyet-Ordu ilişkisi sorununa çözüm getirilememiştir. Beklentilerin aksine kongrede sosyoekonomik konulara ya da iç ve dış sorunlara değinilmemiştir.²⁸³

2.6.3. 1910 Kongresi

Ekim ayında toplanan kongre sakın geçmiştir. Cemiyet tüzüğünde küçük değişiklikler yapılmıştır. Kongrenin gündemini Cemiyet-Fırka İlişkisi ve Maarif oluşturmuştur. Az da olsa sosyal sorunlara da değinilmiştir. Fırka ile halk arasındaki ilişkiyi kurma görevini Cemiyet üstlenmiştir. Cemiyet ve Fırka birbirlerini tamamlayan unsurlar oldukları, sadece çalışma alanlarının farklı olduğu belirtilmiştir. Merkezi umumi üye sayısı yediye çıkarılmıştır ve isimleri açıklanmıştır. Kongre beyannamesinde *Millet-i Osmaniye* sözünün geçmesi kongrenin ilgi çekici noktalarından biridir.²⁸⁴

2.6.4. 1911 Kongresi

Eylül 1911'de Selanik'te gizli olarak toplanmıştır. Daha önce çözülememiş sorunların yanında, Hizb-i Cedit gibi iç krizler gündemini oluşturur. Balkanlar ve Trablusgarp'taki olaylar nedeniyle gergin bir hava hâkimdir.

²⁸¹ Mehmetefendioğlu, s. 109.

²⁸² Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 286; Mehmetefendioğlu, s. 109.

²⁸³ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 286; Mehmetefendioğlu, ss. 109, 111.

²⁸⁴ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 286-287; Mehmetefendioğlu, s. 113.

Kongrede hiziylere son verildiği açıklanmış ve Hizb-i Cedit'e katılan kişiler İTC'den ihraç edilmiştir.²⁸⁵ Siyasal programın değıştirilmesi konusunda öneriler tartışılmış. İlk kez siyasal programda yer alan konular söz konusudur. Bunlardan bazıları kapitülasyonların kaldırılması, vergi reformu, toprak mülkiyeti konusunun köylüye zarar vermeyecek şekilde ayarlanması, zirai ve eğitim alanında yenilikler vb konular görüşülmüştür. Böylece ilk kez kapitülasyonlar sorunu ve Sosyoekonomik sorunlar kongrenin gündemini oluşturarak İTC açıkça tarafını göstermiştir. Her ne kadar temel sorunlara değinilmiş olsa da çözüm üretilememiş ve çabalar yetersiz kalmıştır.²⁸⁶

Merkezi Umumi üyelerinin sayısı 12'ye çıkarılmıştır. Bunlar; Hacı Adil Bey, Dr. Nazım Bey, Ziya Bey, Hayri Bey, Mithat Şükrü Bey, Eyüp Sabri Bey, Ömer Naci, Ahmet Nesimi, Hüseyinzade Ali Bey, Ali Fethi Bey, Halil Bey ve Talat Beylerdir. Umumi Kongreye parlamentodan katılacak üye sayısı grubun onda biri oranına çıkarılmıştır. Bu da Cemiyet ve Fırka ilişkisinin geliştirilmesi amacıyla yapılmıştır. Cemiyet ve Fırka bütünleşme yolunda ilerlemektedir.²⁸⁷

2.6.5. 1912 Kongresi

1912 Kongresi İstanbul'da toplanan ilk ve açık kongredir. İttihat ve Terakki'deki bölünmelerin kesinleştiği ve İttihat ve Terakki'nin iktidardan muhalefete geçtiği bir ortamda toplanmıştır. Kongreye bir önceki kongrede alınan karar gereğince parlamento üyelerinin yüzde onunun getirilmesi gerekirken Ayan ve Mebusan üyelerinin tamamı getirilmiştir. İlk tartışmalar da bu yüzden yaşanmıştır.

Merkez-i Umumi adına çalışma raporu okunmuştur. Raporda iki sorun üzerinde durulmuştur. Selanik'ten İstanbul'a nakledilmiş olan Merkez-i Umumi'nin durumu ve yeni seçimlere katılıp katılmayacağıdır.

²⁸⁵ Mehmetefendioğlu, ss. 115-1XVI.

²⁸⁶ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 288-289.

²⁸⁷ A.g.e., s. 289; Mehmetefendioğlu, s. 116..

Kongre devam ederken Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinde destek bulan eski muhalifler ve hükümetin baskısı altında kalmıştır. İttihatçı gazeteciler tutuklanmış, Tanin kapatılmıştır.²⁸⁸

1912 Kongresinde seçilen Merkez-i Umumi üyeleri; Said Halim Paşa, Eyüp Sabri, Bahattin Şakir, Ziya Gökalp, Dr. Rasuhi Bey, Emrullah Efendi, Küçük Talat, Rıza Bey, Kara Kemal, Mithat Şükrü ve Dr. Nazım Beylerdir.²⁸⁹

Kongre’de pek soruna çözüm getirilirken ideolojik sorunlara değinilmemiştir. Seçimlere katılma kararı için oylama yapılmış, İttihat ve Terakki’nin gizli olmayan bir siyasal fırka olduğu açıklanmıştır. Trablusgarp’taki Osmanlı hâkimiyetinden vazgeçilmeme kararı alınmıştır.²⁹⁰

2.6.6. 1913 Kongresi

1913 Kongresi İTC kongreleri arasında en önemlisi olmuştur. Bunun nedeni İttihat ve Terakki’nin Bab-ı Ali Baskını ile iktidarı ele geçirip tek parti iktidarını kurduğu dönemde toplanmış olmasıdır. Muhalefet artık yoktur, Balkanlar tamamen kaybedilmiş durumdadır. (Bkz. Ek 35) Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ilk kez bu kongrede kendisini bir siyasi fırka olarak ilan etmiştir.²⁹¹ Cemiyet-Fırka ikileminin ortadan kalkmasıyla İttihat ve Terakki’de Batı tarzı siyasi partilere dönüşüm süreci başladı.²⁹²

Programda ilk olarak vatan ve iktisadi milli gibi kavramlar kullanılmıştır. Siyasi programda ekonomiye büyük bir yer ayrılmıştır. Adaletli vergi reformu önerilip, Teşvik-i Sanayi Kanunu uygulamaya konması programda yer almıştır. İdari alanda da Âdem-i Merkeziyetçiliği reddettiğini açıkça belli eden, merkeziyetçi kararlar alınmıştır.²⁹³

²⁸⁸ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 289-291.

²⁸⁹ Mehmetefendioğlu, s. 117.

²⁹⁰ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 291-192.

²⁹¹ A.g.e., ss. 292-293; Mehmetefendioğlu, s. 118.

²⁹² Zafer Toprak, "70. Yıldönümünde İttihat ve Terakki’nin 1916 Kongresi", **Tarih ve Toplum**, Eylül 1986’dan aktaran Mehmetefendioğlu, s. 19.

²⁹³ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 293-294.

Merkez-i Umumi'ye Eyüp Sabri, Doktor Nazım, Bahattin Şakir, Ziya Gökalp, Doktor Rasuhi, Emrullah Efendi, Küçük Talat (Muşkara), Rıza ve Kara Kemal seçildi. Genel başkan Sait Halim Paşa bir süre sonra görevini dahiliye nazırı Talat Paşa'ya devretti.²⁹⁴

2.6.7. 1916 Kongresi

1913 Kongresinden sonra Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle 1916'ya kadar kongre toplanamamıştır. Savaş ortasında toplanan bu kongre İttihat ve Terakki'nin kamuoyuna hesap verme ihtiyacına dayanır. Artık İttihat ve Terakki iktidarda tek başınadır bu nedenle kongrede okunan parti raporu da aslında bir hükümet raporu niteliğinde olmuştur.

Kongrede 1916 yılına dek yaşanan gelişmeler incelenmiştir. Bu süreç içinde Balkan savaşları kaybedilmiş, İngiltere, Osmanlı'ya karşı Rusya ile birleşirken, Osmanlı Almanya ile birlik olmuştur. Almanya ile olan dostluk sayesinde kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Kongrede savaşa giriş nedenlerine de değinilmiştir. Bu dönemde İttihat ve Terakki Osmanlı ve Liberal olmaktan çıkıp, Türkçü ve devletçi hale gelmiştir.

Kongre'de İttihat ve Terakki'nin daha merkeziyetçi görünebilmesi için Reis-i Umumi'nin yetkileri arttırılmıştır. Vekil-i Umumi altında Ayan ve Mebusan Meclislerinde birer Heyet-i İdare kurulmuştur.²⁹⁵

2.6.8. 1917 Kongresi

İttihatçı iktidarın son kongresidir. Savaşın bitmek üzere olduğu ve yenilginin açıkça görülebildiği bir ortamda toplanmıştır. Kongrede savaş cepheleri hakkında haberler görüşülmüştür. Kongre başkanı ve Sadrazam Talat Paşa'ydı. Çarlık Rusya'sı ihtilal sorunuyla karşı karşıyaydı.

²⁹⁴ Mehmetefendioğlu, s. 121.

²⁹⁵ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), ss. 294-296.

Genel olarak olumlu bir hava içinde yapılmıştır. Savaşa giriş nedenleri üzerinde durulmuş, cephelerle ilgili raporlar verilmiş ve Rusya'daki yeni rejim üzerinde durulmuştur. Siyasal programda laik, milliyetçi ve sosyoekonomik yeniliklere yer verilmiştir. Hukuk alanında yeniliklere gidilmiş, özellikle aile hukukunda laikleşmeye gidilmiştir.²⁹⁶

2.6.9. 1918 Kongresi

İttihat ve terakki'nin son kongresidir. Mondros gibi ağır bir ateşkes anlaşmasının imzalanmış olması kongre havasına da yansımıştır. İttihat ve Terakki içinde yaşanan ayrılıklar da kongreye damgasını vurmuştur. 4 gün süren kongre bir tasfiye kongresi niteliğindeydi ve kongrede İttihat ve Terakki kendisini feshederek, Teceddüt Fırkası adıyla yeni bir siyasi fırka kurulması kararı alındı.²⁹⁷

²⁹⁶ A.g.e., ss. 296-297.

²⁹⁷ Mehmetefendioğlu, ss. 125-126.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARİM VE İTTİHAT VE TERAKKİ ARASINDAKİ

BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

3.1. KURULUŞ ÖNCESİ ÜLKEDEKİ SORUNLAR

Sarim ve İttihat ve Terakki ne var oldukları çağ, ne de iktidarlarını sürdürdükleri rejimler açısından ortak bir noktaya sahip değillerdir. Bir tarafta kuruluştaki bile tam bir düzene oturtulamayan sistemin bozulmasıyla uyanışa geçerek halkın çektiği zorluklara sessiz kalamayarak iktidara gelen Sarim Partisi, diğer tarafta bir devletin yıkılışına şahitlik eden, vatanını kurtarmak adına iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti vardır. Sarim Partisi Dış işlerinde Ming Krallığına bağlı özerk bir krallık olan Cosön Krallığı'nda iktidar olan ulema kökenli bir gruptur. İttihat ve Terakki ise Monarşi ile yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkıp var olan rejimi Meşrutiyet rejimi ile değiştirmek için mücadele vermiş asker-bürokrat kökenli bir gruptur.

Bu kişileri mücadele vermeye iten neydi? İncelendiğinde her iki tarafta da bir takım sistemsiz bozulmalar ve zorluk çeken halkla karşılaşılır. Cosön Krallığı, bütün sistemleri çökmüş tam bir karışıklık içinde olan Goryö Krallığı'na son vererek kurulmuş ve kuruluşundan itibaren pek çok alanda reform yapmıştır. Bunlardan en önemlisi halka toprak dağıtıp, üretimi arttırmayı amaçlayan Toprak Reformu'dur. Yeni krallık kurulmuş ve umulduğu gibi Toprak sistemi uygulanmış ancak tam olarak oturtulamayan sistem zamanla değişikliklere uğrayarak bozulmaya yüz tutmuştur. Toprak sisteminin bozulması ekonominin de bozulması anlamına gelmekteydi. Ekonomik zorluklar arttıkça halkın üstüne binen vergi yükleri de artıyordu. Diğer yandan memurlar hile ile halkın elindeki toprakları gasp ederek topraklarını genişletmekle meşguldü. Osmanlı Devleti'nde ise uzun yıllar çok iyi işlemiş olan Tımar Sistemi'nin bozulması ekonomik düzeni yerle bir etmişti. Tımar yerine uygulanan İltizam sistemi halkın üstüne vergi üstüne vergi yükü bindiriyor,

bir yandan devam eden savaşlara kaynak sağlama ihtiyacı da bu vergilere ek oluyordu. Her iki tarafta da ekonomik sebepler her şeyin başlangıcı olmuştu.

Osmanlı Devleti'nde bozulmalar reform ihtiyacını da beraberinde getirdi. Bu reformlar çoğunlukla batılılaşmaya yönelik yeniliklerdi. Osmanlı'nın önünde gelişmiş bir örnek olarak batılı devletler vardı ve Osmanlı kurtuluşu onlar gibi olmakta bulmuştu. Tanzimat Fermanı ile birlikte batı tarzı eğitim kurumları yaygınlaştı ve bu okullarda eğitim alan aydınlar ve askerler kendi aralarında örgütlenerek ülkeyi kurtarmanın yollarını aramaya başladılar. Bu amaçla pek çok küçük grup kuruldu ve dağıldı. Bunlar arasında bir tanesi -İttihat ve Terakki Cemiyeti- küçük grupları bünyesinde toplayarak, amacına ulaşmayı başardı.

Cosön Krallığı'nda olayların gelişmesi daha farklıydı. Yeni bir devletin kurulmasına karşı çıkan bazı âlimler bunu engelleyemeyince merkezden uzaklaşarak taşraya yerleşmişlerdi. Taşrada yaşamaları halkın durumunu daha yakından gözlemlmelerini sağlıyordu. Ekonomik sistemin bozulması ve halkın sıkıntılarının artması bu âlimlerin harekete geçmesini sağlamış ve kendi aralarında örgütlenmelerine sebep olmuştu.

Rejimler açısından bir değerlendirme yapacak olursak, Cosön, özerk bir krallık olmasına rağmen işlerinde yönetici kraldır ve kralın yanında aristokrasiden oluşan bir de divana sahiptir. Kral, eski Türk inanışlarında olduğu gibi kut'a sahiptir. Kraliyet ailesi Tanrı tarafından kutsanmıştır ve devleti yönetme yetkisi sadece bu aileye aittir. Kraliyet ailesinden sonra aristokratlar ve ulema sınıfı gelir. Aristokratlar ve orta sınıf eğitim alıp memur olabilme hakkına sahiptirler. Bir de bu haklara sahip olmayan köylü ve köle sınıfları vardır.

Söngkyöngvang Akademisi'nde eğitim alıp mezun olan öğrenciler memuriyet sınavlarına girip görevlerine atanırlar. Gösterdikleri yararlılıklara göre terfi alarak divana kadar yükselebilirler. Divanda Sağ ve Sol Bakanlar, Başbakan ve adalet, ekonomi, askeri vb alanlardan sorumlu olan bakanlar yer alır. Divan üyeleri Kral tarafından atanır ancak görevden alınmaları için geçerli bir sebep gerekir ve yargılanmadan infaz edilemezler. Kral ve divan üyeleri birbirlerine karşı denetleme mekanizması görevi de görür. Karşılıklı güç dengelenir, bir tarafın otoritesini

arttırmasına izin vermeyen bir sistemdir. Ancak her zaman başarılı olduğu da söylenemez, bir tarafın daha fazla güç kazandığı örnekler de vardır. Kralın daha güçlü olduğu durumlara örnek olarak Yonsangun ve Gvanghegunu dönemlerini gösterebildiğimiz gibi, Divanın daha güçlü olduğu durumlara da Congco ve Kral Inco (1623-1649) dönemlerini gösterebiliriz.

Osmanlı'da ise bir aristokrasi sınıfı yoktur. Toplum yönetenler ve yönetilenler ve ulema olarak 3'e ayrılır. Padişah en üst makamdır. Divan Osmanlı'da da vardır ancak üyelerin atanması ve görevden alınması Padişahın yetki alanıdır. Osmanlı'da sarayda çalışan herkes Padişahın kuludur ve Padişah buyurduğu sürece sorgusuz infaz edilir.²⁹⁸ Yani divan Padişah'ı sınırlayan bir yapı değildir. Padişah sınırsız yetkiye sahiptir. İttihat ve Terakki'nin getirmek istediği rejim olan Meşrutiyet'te ise buna yer yoktur. Halk vatandaş olarak kabul edilerek hakları korunur. Devlet yönetimini Meclis üstlenir ve meclis üyeleri seçimle belirlenir. İnsan hakları, hürriyet gibi kavramlar literatüre girmiştir artık. Padişahı denetleyen ve kısıtlayan bir unsur vardır.

3.2. NASIL KURULDULAR?

Sarim, merkezden uzak bölgelerde yaşayıp, edebiyat ve tarih gibi konularda çalışan alimler arasında gelişen bir gruptu. İttihat ve Terakki de benzer şekilde merkezden uzak bir bölge olan Balkanlar'da batı tarzında eğitim gören öğrenciler arasında ortaya çıkmıştı. Her iki tarafta da yaşadıkları devletin gidişatından memnun olmayan ve gidişatı değiştirmek amacıyla bir araya gelen bir grup söz konusudur. Her iki tarafta da bu gruplar başlangıçta gizli bir şekilde kurulmuş, pek çok baskıya maruz kalmışlardır. Arada küçük bir fark vardır ki, İttihat ve Terakki henüz iktidara gelmeden önce Abdülhamit istibdadının baskısından büyük yaralar alırken, diğer tarafta Sarim, kral tarafından Saraya çağrılıp, devlet yönetiminde görev aldıktan sonra önceden beri iktidarda olan Hungu grubunun baskısından büyük oranda zarar görmüştür. Yani bir taraf iktidara gelmek için mücadele verirken, diğer grup elindeki gücü koruma ve bir çatışma içinde varlığını sürdürme mücadelesi vermiştir.

²⁹⁸ Akşin (Jön Türkler), s. 11.

Bu süreçte pek çok kıyım maruz kalmış, ağır kayıplar vermişlerdir. Aynı şekilde İttihat ve Terakki'de iktidar mücadelesi verdiği sırada kayıplar vermiştir. Bu kayıplar sadece iktidar mücadelesi ile sınırlı kalmamış daha sonra iktidarı ele geçirdikten sonra da yaşanan iç bölünmeler yeni muhalif hareketlere sebep olmuş ve çatışmalar ve kayıplar devam etmiştir. Cosön tarafında Sarim 4 gruba ayrılıp büyük bir çatışma içine girmiştir. Bu otorite mücadelesinde zaman zaman sürgün ve idamlara kadar giden olaylar yaşanmıştır. Kraliyet ailesinde dahi kayıplara neden oldukları olaylar da görülmüştür. Osmanlı'da da İttihat ve Terakki'nin karşısına çıkan en büyük muhalif hareket yine kendi içinden doğmuş olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'dır. İttihatçı ve İtilafçı karşıtlığı o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki, karşılıklı suikastlara varan olaylar yaşanmıştır.

Sonuç olarak her iki taraf için de kurucu profili benzerlik gösterir. Aydın kesimin girişimiyle kurulmuş ve ülkede görülen aksaklıkların giderilmesi amacı güderek hareket etmişlerdir. Öncelik devletin varlığı ve halkın refahıdır. Farkılık yaratan nokta ise bir taraf iktidar olma mücadelesi verirken, diğer taraf otoriteyi kazanma mücadelesi vermiştir. Her iki tarafta da üyeleri etkileyen ideolojik liderler bulunur. İdeolojik tabanı hazırlayan kişilerden etkilenecek bir araya gelen kişiler bu grupları oluşturarak, mücadeleye girmişlerdir. İttihat ve Terakki için bu kişiler, Ziya Gökalp, Namık Kemal gibi aydınlarken, Sarim için, Yi Hwang, Yi Yi gibi alimler önem taşımaktadır.

3.3. İKTİDARA GELİŞLERİ AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Belki de İttihat ve Terakki ile Sarim arasındaki en büyük fark yönetime katılma şekildedir. Bir tarafta üstten verilen bir otorite, diğer tarafta ise zorla alınan bir otorite söz konusudur. Amaçları benzer olsa da yöntemleri farklı olmuştur. Bir tarafta kral başka bir grubun otoritesini kırmak için destek bulma çabasıyla Sarim'e güç vererek kendisine destek aramıştır. Osmanlı'da ise Padişah otoritesinin sınırlandırılmasına karşı İttihat ve Terakki ile mücadele etmiştir. İttihat ve Terakki bir hürriyet mücadelesi vermiş ve mücadeleyi kazanarak istediği gibi bir sistem

kurmuştur. Sarim ise kraldan aldıkları güçle Hungu ile savaşmaya çalışsa da bu güç altında ezilmiştir. Kayıplar vermesine rağmen dayanmış, az da olsa elindeki gücü kaybetmemek için direnmiş, zamanla gücünü arttırarak galip gelmeyi başarmıştır.

İktidarı ele geçirdikten sonraki gelişmeler de ilgi çekicidir. İttihat ve Terakki büyük zorluklarla Meşrutiyet'i ilan etmeyi başarmış ancak beklenildiği gibi iktidara geçmemiştir. Devlet yönetiminde deneyimli yeterli kadroya sahip olmaması nedeniyle hükümet kurma işini deneyimli devlet adamlarına bırakırken, kendisi arkada denetim görevini üstlenmiştir. İttihat ve Terakki gibi Sarim'de divana ilk girdiği dönemlerde Hungu grubuna karşı bir denetim görevi görmüştü. Fakat İttihat ve Terakki'den farklı olarak Sarim Alimlerinin amacı iktidarı ele geçirmektir. Bu görev onlara Kral tarafından verilmişti kendileri denetleyici bir pozisyon seçmiş değillerdi. Oysa İttihat ve Terakki devlet yönetimi konusunda donanımlı kadrolara sahip olmadığı için bunu seçmişti. Ancak muhalif hareketler, 31 Mart ayaklanması gibi olaylarla çok geçmeden iktidarı tam anlamıyla ele geçirecek, hatta Tek Parti rejimi kurarak, eleştirdikleri Abdülhamit İstibdadından çok da farkı olmayan bir yönetim sergileyeceklerdir. Kısmen karşı çıktıkları şeye dönüşmeye başlamışlardır. Muhalefeti tamamen bastırmıştır.

Sarim ise Hungu karşısında muhalefet hareketi olarak yönetime girmiştir. Kral Seco (1455-1468)'nin isyanına yardım edenlerden kurulmuş olan hükümet daha sonra Hungu Grubunu oluşturmuştur. Kral Seco (1455-1468)'nin desteğiyle büyük bir güç elde eden grup daha sonraki yıllarda da bu gücü korumaya devam etti. Kendini kısıtlanmış hisseden Kral Söngcong (1469-1494) Sarim'i saraya çağırarak Hungu gücünü dengelemek istemiştir. Ancak bu Sarim için zorlu bir sınav oldu. Güç mücadelesinde çok fazla kayıp verdi. Özellikle Yönsangun (1494-1506) döneminde yaşanan 2 olay Sarim üyelerinin idamıyla sonuçlanmıştı. Sonrasında da benzer olaylar yaşanmaya devam etti. Biline en büyük kıyım olayından ilk üçü Hungu ile yaşanan çatışmalardan kaynaklanıyordu, sonuncusu ise Sarim içinde bir çatışmaydı. Hungu ile mücadelesinden galip çıkan Sarim için tek başına iktidarlık günleri fazla sürmedi. İçeride fikir ayrılıkları ve çatlaklar oluşmaya başlayınca Doğu, Batı, Kuzey ve Güney olacak 4 gruba ayrıldılar. Bundan sonra mücadele bu gruplar arasında

devam edecekti. Çatışmalar devam ettikçe ortadan kaybolan gruplar olduğu gibi, kendi içinde tekrar bölünme yaşayan gruplar da olmuştur.

3.4. BÖLÜNMELER VE ATIşMALAR AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Hem İttihat ve Terakki Fırkası hem de Sarim i bölünmelerle kendi muhalefetlerini oluşturmuşlardır. İttihat ve Terakki tarafında fikir ayrılıkları sonucunda muhalif gruplar kurulsa da İttihat ve Terakki varlığını korumuştur. Ancak Sarim tarafında bölünmeler Sarim'i tamamen ortadan kaldırarak yeni isimlerle devam etmelerine neden olmuştur.

İttihat ve Terakki iktidara geldikleri andan itibaren i çatışmalarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Başlangıçta farklı fikirlere sahip insanlar tek bir amaç uğruna bir araya gelerek Hürriyeti ilan edebilmek için mücadele vermişlerdi. Mücadeleden galip çıkıp iktidara gelmesiyle bu fikir ayrılıkları da gün yüzüne çıkmaya başladı. Her fikir atışması bölünmeyle sonuçlanmadı. İttihat ve Terakki'nin yaşadığı en büyük bölünme Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurulmasıydı. Cemiyetten ayrılmış olan muhalifler ve Cemiyetten olmayan muhaliflerle birleşerek büyük bir muhalif fırka kurmuşlardı. Bu Fırkayı bir araya getiren tek ortak nokta İttihat ve Terakki karşıtlığıydı. Belli bir ideolojik temeli yoktu. Tek amacı İttihat ve Terakki'nin otoritesine son vermektir. Fırka amacını gerçekleştirmemiş olsa da oluşturduğu gelenek uzun süre akıllarda yer etmiştir. İttihatçı ve İtilafçı karşıtlığı iki fırka da ortadan kalktıktan çok sonrasında bile farklı isimler altında devam etmiş, bir siyaset geleneği haline gelmiştir.

Sarim Partisi'nde ise iktidarda yalnız kaldıktan kısa bir süre sonra fikir ayrılıkları başlamıştır. O zamana dek Hungu ile olan mücadele onları bir arada kalmaya itse de Hungu'nun ortadan kalkmasıyla onları bir arada tutan en önemli etken de ortadan kalkmış oluyordu. Böylece farklı düşünceler gün yüzüne çıkararak i çatışmalara neden olmuştu. İttihat ve Terakki'den farklı olarak Sarim tek seferde tam anlamıyla bölünmüştü. Sarim adı ortadan kalkmış, Soin (Batılılar) ve Dongin (Doğulular) adında iki grup kurulmuştu. Sin grubu Alim Yi Yi'yi takip etmiş,

Dongin grubu ise Alim Yi Hvang'ı takip etmişti. Bölünme aslında eski ve yeni üyeler arasında gerçekleşmişti. Gelenekçiler ve yenilikçiler arasındaki çatışmalardan kaynaklanmaktaydı. Dongin ve Soin çatışması Kral Sönco (1567-1608) dönemine damgasını vurmuştur. Dongin'in Soin ile çatışmada galibiyet kazanması ve Soin Grubunun cezalandırılması konusu Dongin içinde bir ayrılığa daha sebep olmuştur. Cezalandırma konusundan katı olanlar Bugin (Kuzeyliler), ılımlı olanlar ise Namin (Güneyliler) adını alarak yeni gruplar oluşturmuşlardır. Bu dönemde yaşanan Japon İstilasası sonrasında savaşta yararlılık gösterip güç kazanan Bugin Grubu Gvanghegun'u desteklemiş ve tahta geçmesini sağlamıştır. Bugin Grubunun otoritesi Gvanghegun döneminin ötesine geçememiş, onun tahttan azledilmesiyle Bugin Grubu da sona ermiştir. Inco'ya destek vererek tahta çıkmasını sağlayan Soin ve Namin grupları Bugin'i yok ettikten sonra kendi aralarında çatışmaya başlamışlardır. Bu çatışma Kral Sukcong dönemine kadar bu iki grup arasında devam etmiş, Sukcong döneminde Namin'e karşı Soin grubu zafer kazanmıştır. Daha sonra Soin grubu tekrar bir bölünme yaşamış, gelenekçi ve yenilikçi olarak Noron ve Soron adıyla ikiye ayrılmışlardır. Cosön sona erene dek Noron ve Soron çatışması devam etmiştir.

Yukarıda özetlediğimiz çatışmalar çoğunlukla sonucunda halkın zarar gördüğü ve zorluk çektiği büyük olaylarla sonuçlanmıştır. Bazen savaşlara neden olmuş, bazen isyanlara, hatta bazen de olaylar kralların ve prenslerin ölümüne kadar gitmiştir. Sadece büyük olaylar değil, kişisel zenginlik için kanunsuz vergi toplama, halkın topraklarına el koyma, kendi çıkarlarına göre yasaları görmezden gelme gibi uygulamalar da halka zarar vermiştir. İttihat ve Terakki gibi Sarim taraftarları da otoriteyi ele geçirince karşı çıktıkları yöneticilerle aynı şeyleri yapmış, halktan uzaklaşıp başkente yerleşince halkın çektiği zorlukları görmezden gelmişlerdir. Kendi çıkarlarına hizmet eden kuralların uygulanmasında baskıcı bir tavır sergilerken halkın çıkarına olan yeniliklere sert bir şekilde karşı çıkmışlardır.

İttihat ve İtilaf arasındaki suikast geleneğinin benzeri Sarim'de de vardır. Ancak Cosön döneminin şartları gereği aristokratlara suikast yaparak yakalanma tehlikesine girmektense, onu suçlu göstermenin bir yolunu bularak ya da varsa suçlarını ortaya çıkarıp yargılayarak ortadan kaldırmayı tercih etmişlerdir. Çünkü

Cosön kanunlarında soylu birini öldürmek büyük bir suçtur. İşkencenin de yasal olduğu bir hukuk sistemi olduğunu düşünürsek suikast tercih edilen bir yöntem olmamıştır. Elbette bu hiç kullanılmadığını göstermez. Krallara yönelik düzenlenen suikast örnekleri vardır. İttihat ve Terakki'nin var olduğu dönemse, kişisel hakların, özgürlüklerin gündemde olduğu bir dönemdir. Ancak Osmanlı, Cosön'a göre daha büyük ve çok uluslu bir devlettir. Üstelik savaşların sürekli hale gelmesi suikast gibi olayları araştırıp ortaya çıkarmaya verilen önemi de azaltmış olmalıdır. Böyle bir ortamda özellikle gazetecilere yönelik suikastlar ve tehditler fazlasıyla görülmüştür.

Bölünmeler ve muhalif hareketlerin yanında hükümdarlar da söz konusu partilerin mücadele vermek zorunda kaldığı kişiler arasındadır. İttihat ve Terakki en büyük mücadelesini Abdülhamit'e karşı vermiş, Meşrutiyet'in ilanından sonra bile bir süre Abdülhamit ile birlikte devam etmek zorunda kalmıştır. Bu süre içerisinde tam olarak istediği gibi davranamamıştır. Abdülhamit bu mücadeleden yenik çıksa da otoritesini tamamen kaybetmiş durumda değildir. Ta ki İTC'nin Abdülhamit'i tahttan indirecek bir sebep bularak Reşit'i tahta geçirmesine dek. Her şeyde İTC'nin tarafında olan Sultan Reşit'in tahtta olduğu dönemde İTC rahat bir dönem geçirmiştir. Sarim tarafında da benzer durumlar söz konusudur. Her grup kendi tarafında olan bir kralın tahta geçmesini sağlamak için mücadele vermiştir. Bu durum aynı zamanda kendi grubunun gücünü ve otoritesini de etkilemektedir. Bu konuda en çok kullanılan yöntemlerden biri Kral ile akrabalık kurmaktır. Soylular kızlarını kralla ya da prenslerle evlendirme konusunda hevesli davranmışlardır. Kraliçenin ya da cariyelerden birinin babası olmak divandaki konumunu güçlendirdiği gibi bu kadınlardan birinin erkek çocuk sahibi olması ve bu çocuğun tahta geçmesi durumunda büyük bir güç elde etme ihtimali de söz konusudur. Cosön geleneklerinde Kraliçe'den doğan en büyük erkek çocuk tahtın yasal varisidir. Kraliçenin çocuğu yoksa cariyelerden birinden doğan ilk erkek çocuk tahta geçer, istisnai durumlar da olmakla beraber genellikle bu şekilde ilerlemiştir. Ancak Kralın varisinin olmadığı durumlarda büyük sorunlar yaşanması kaçınılmazdır. Bu durumda kardeşlerinden biri ya da yeğenlerinden biri tahta geçer. Böyle bir durumda divanda en güçlü olan grubun desteklediği aday tahta geçecektir ve tahta geçmesini sağlayan bürokratlar bunu unutmasına asla izin vermeyeceklerdir. Verdikleri desteğin karşılığında daha fazla güç elde ederek dengelerin bozulmasına sebep olacaklardır.

İnco'nun Gvanghegun'u tahtan indirmesi olayı da buna benzer bir durumdur. İnco dönemi savaşlarla geçen ve halkın büyük zorluklar çektiği bir dönem olarak hatırlanır. Bürokratların güç kazanmak için kullandığı yöntemlerden biri olan saraya gelin vermenin de büyük trajedilerle sonuçlandığı olaylar da olmuştur. Kral Sukcong (1674-1720) dönemindeki Jang Hibin olayı en bariz örneklerden biridir. İlk erkek çocuğun sahibi olan cariyeye, Kraliçe olabilmek için asıl Kraliçeyi saraydan attırır ve gerçekler ortaya çıkınca da zehirle ölüme mahkûm edilir. Bu olay Cosön tarihinde fazlasıyla dikkat çeken bir olay olmakla birlikte pek çok film ve diziye de konu olmuştur.

3.5. İDEOLOJİK AÇIDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

İdeolojik açıdan incelenirse Sarim tarafından başından beri tek bir ideolojik akım olmuştur, Neo-Konfüçyanizm. Neo-Konfüçyanizmin hedefi erdemli ve ahlaklı insan yetiştirmektir ve Kralı da bu öğretiler doğrultusunda eğiterek ülkesine hizmet etmesini sağlamaktır. Ancak Neo-Konfüçyanizmin eksik yanı eğitim alma hakkını sadece soylular ve erkeklere vermesidir. Sıradan halkın okuma yazma öğrenme gibi bir hakları da ihtiyaçları da olmadığı görüşündedirler. Aynı şekilde soylu da olsa kadınların da eğitim almaya ihtiyaçları yoktur. 15. yy şartlarında bu durum dünyanın her yerinde geçerlidir.

Diğer yandan İttihat ve Terakki tek bir ideolojiye sonuna kadar bağlı kalmamış ülkesini kurtarmak için pek çok farklı yol ve ideoloji denemiştir. Osmanlı'nın bir imparatorluk olarak içinde pek çok unsuru barındırması, bulunduğu coğrafya ve var olduğu dönemin şartları da bu durumda etkili olmuştur. İttihat ve Terakki bir varoluş çabası içindedir ve bu amaç uğruna her yolu denemiştir.

Bu çalışma kapsamında özgürlükler ve haklar konusunda Osmanlı ve Cosön'u doğrudan karşılaştırmak doğru olmayacaktır. Cosön'un orta dönemi incelenirken, Osmanlı'nın son dönemleri incelenmektedir. Ayrıca Batı'daki gelişmeler Osmanlı'ya bile XVIII. yy'dan sonra ulaşmış ve XX. yy'da tam anlamıyla bir Meşrutiyet sistemi uygulanmışken, Kore yarımadası gibi uzak bir yere ulaşması da zaman alacaktır. Bu çalışma da Cosön'un XVI. ve XVIII. yy'lar arasındaki

dönemi incelenmektedir ve bu durumda kadın hakları ya da insan hakları gibi kavramların görülmesini beklemek yanlış olur.

Bu durumda karşılaştırma yapabileceğimiz tek konu Cosön'un küçük ve tek uluslu bir devlet olması ve Çin kültüründen büyük ölçüde etkilenmiş olması gibi nedenlerle Sarim'in tek bir ideoloji benimseyerek sonuna dek bu ideolojiye sahip çıkmış olması, diğer tarafta ise İttihat ve Terakki'nin amacına ulaşabilmek için pek çok ideoloji denemiş olmasıdır. İttihat ve Terakki için ideoloji amaca ulaşmak uğruna kullanılan bir araçken, Sarim için amaç ideolojinin kendisidir. Sarim Alimleri ideolojinin doğru bir şekilde uygulanmasının ülkeyi iyi bir yere taşıyacağına inanmaktadırlar.

Diğer bir fark ise Sarim Partisi Neo-Konfüçyanisttir ancak muhalif grup da aynı ideolojiye sahiptir. Muhalefetle çatışma sebepleri ideolojik farklılıklar değil yöntemsel farklılıklardır. Osmanlı'ya bakıldığında çatışmanın sebebinin tamamen ideolojik farklılıklardan kaynaklandığı görülür. Bir tarafta Batı modernleşmesini örnek alarak Batılılaşma taraftarları varken, karşı tarafta Batılılaşmaya karşı İslam değerlerini korumaya öncelik veren muhafazakâr kesim vardır.

3.6. SAVAŞLAR AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Meşrutiyet öncesinde de sonrasında da Osmanlı Devleti pek çok savaşla mücadele etmek zorunda kalmıştır. İttihat ve Terakki'nin iktidarı döneminde Balkan Savaşları, Trablusgarb Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nı atlatan Osmanlı'nın daha fazla dayanamaması beklenen bir sonuçtur. Osmanlı'nın yıkılmasını engellemek için verilen mücadeleler başarılı olamamıştır. Kayıplar İTC'ye zarar verse de I. Dünya Savaşı'ndaki başarısızlığın bütün sorumluluğunun İTC'ye kalması en büyük darbe olmuş ve İTC'yi ortadan kaldırmıştır. Böyle sonuçlanması çok da garip değildir. İTC savaş öncesinde tek parti iktidarı kurmuş ve baskıcı bir yönetim modeli izlemiştir. Savaşa girme kararını da kendisi vermiş, savaş süresince yaşanan her şeye İTC karar vermiştir. Yenilginin sorumluluğunu alması da olağan bir sonuçtur. Yaptıkları hataların sonucundan kendisini feshetmeyi tercih etmiştir.

Cosön Krallığı dış işlerinde Ming'e bağlı özerk bir yapı olduğundan sık sık savaşların yaşandığı bir ülke değildir. Yalnızca Çin'deki güç dengelerinin değişmesinden büyük oranda etkilenmektedir. Sarim'in iktidara gelip mücadeleyi kazanması ve bölünmeler yaşamasına kadar dış işlerinde bir sorun yaşanmamıştır. Ancak Çin'de yeni bir Krallığın kurulup güç dengelerini bozması durumu da değiştirmiştir. Qing Krallığı gücünü arttırıp Ming'i karşısına çıkacak duruma geldiğinde, diğer tarafta Japonya tehlikeyi önceden görerek Cosön'u istila etmişti. Uzun bir savaştan çıkan Cosön tam her şey yoluna girdi derken bu kez de Qing ile savaşmak zorunda kalmıştı. Savaş konusunda çok fazla deneyimi olmayan küçük bir krallık olan Cosön, hazırlıksız yakalanma, yöneticilerin yanlış savaş taktikleri gibi sebeplerle başarısız olarak Qing'i boyunduruğu altına girmek zorunda kalmışlardı. Cosön'un burada verdiği mücadelenin nedeni bir ülkenin boyunduruğu altına girmemek değil daha önce boyunduruğu altından olduğu Ming'e ihanet etmemektir. Yani bu bir bağımsızlık savaşı değil sadakat savaşıdır.

Cosön için bir savaştan yenik çıkmak ve başka bir ülkenin boyunduruğu altında yaşamak ne kadar olağansa, Osmanlı için de o kadar kabul edilemezdir. Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluktur ve birilerine bağımlı halde yaşamayı kabul etmez. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkıp, Batının dayattığı Sevr Anlaşmasını imzalayıp, himayeyi kabul eden Padişaha rağmen, ne ordu ne aydınlar ne de halk bu durumu kabullenmemiş ve yeni bir devletin -Türkiye Cumhuriyeti'nin- temellerini atmışlardır.

Dönemsel şartlar göz önüne alınırsa bu konuda bir karşılaştırma yapmak doğru olmaz. Osmanlı'nın sonra dönemleri Avrupa'da yeni bir çağın –ulus devletler çağının- başladığı bir dönemdir. Bu düzene ayak uydurarak uluslaşma sürecine girilmesi ve Türk Devleti kurulması doğal gelişen bir süreçtir. Oysa Cosön'da söz konusu dönemde bu tür yeni fikirlerden çok uzaktır. Bölgesel şartlara bakıldığında etrafında 3 büyük devletin bulunduğu küçük bir alanda kurulmuş bir krallıktır. Güçlü bir devletin himayesinde olmak diğerlerine karşı bir tür koruma sağlamış ve güven içinde varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Savaştan hoşlanmayan, huzur içinde yaşamak isteyen bir millet için en ideal şartlarda yaşamışlardır.

3.7. SON BULMALARİ

İttihat ve Terakki Fırkası I. Dünya Savaşı'na girme kararıyla büyük bir sorumluluk altına girmişti. Savaşta Almanya ile birlikte ittifak kuvvetlerine katılmıştı. Ancak savaşın gidişatı zaferi göstermiyordu ve daha savaş sona ermeden İttihat ve Terakki üzerinde büyük bir baskı oluşmaya başlamıştı. Savaştan yenik çıkılması da son nokta oldu ve İttihat ve Terakki sorumluluk alarak 1918 yılında son kongresini toplayarak kendisini feshetti. Yeni bir isimle devam etme kararı alarak Teceddüt Fırkası'nı kurdular.

1913 yılında yapılan Bab-ı Ali Baskını ile bütün otoriteyi eline alarak tek parti rejimi kuran İttihat ve Terakki sonrasında yapılan her şeyin doğal olarak sorumlusu haline gelmişti. Savaşa girme kararı da dâhil alınan kararlarda bütün üyelerin aynı fikirde olduğu da söylenemez. Örneğin I. Dünya savaşına girme konusunda pek çok üye onay verirken Cavit Bey tarafsızlıktan yana olmuştur.²⁹⁹ Savaş yenilgiyle sonuçlanmış olsa da Çanakkale Cephesindeki galibiyetle Mustafa Kemal adını duyurmuş ve daha sonra gerçekleşecek olan kurtuluş savaşına giden yolu hazırlayarak yeni Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuştur. İttihat ve Terakki üyelerinin bir kısmı da bu harekette Mustafa Kemal'e eşlik etmiştir. Ancak İttihat ve Terakki'nin cemiyet ya da fırka olarak varlığı sona ermeye mahkûm olmuştur.

Sarim Grubuna bakacak olursak, bölünmelerden sonra yaşanan sert siyasi çatışmalarla teker teker yok olan gruplardan sona Noron ve Soron kalmış, Namin daha sonra yeniden ortaya çıksa da Congco döneminden sonra grupların etkisi çok büyük olmamış, sadece varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kral Gocong'un tahta geçmesiyle Cosön Krallığı, 1897 yılında Rusya'nın desteğiyle imparatorluğa dönüşmüş ve Büyük Han İmparatorluğu (대한제국) adını almıştır.³⁰⁰ Kısa bir süre sonrada Japon İşgali ile Cosön tamamen ortadan kalkmış, bu işgal II. Dünya Savaşı'nın sonuna dek 35 yıl sürmüştür.

²⁹⁹ Tunaya, (Siyasal Partiler 3), s. 592.

³⁰⁰ Özlem Gökçe; M. Ertan Gökmen, "1987-1910 Kore'nin Politik Durumu ve Dehan İmparatorluğu", **DTCF Dergisi**, Sayı 56.2, Ankara, 2016, s. 98.

Resmi olarak 1800’lü yılların sonuna dek varlıklarını sürdürmüş olsalar da Congco döneminden sonra etkin olamamışlardır. Congco öncesinde Yongco döneminde yaşanan Veliaht Prens Sado’nun babası tarafından öldürülmüş olması, oğlu Congco’nun tahta geçtikten sonra bile meşruiyetini kabul ettirme ihtiyacı duymasına ve bazı kişiler tarafından kabul görmemesine neden olmuştur. Tahta çıkışının ilk yılında yüzden fazla suikaste uğradığı iddia edilir. Soron ve Noron çatışmasının en yoğun olduğu dönem bu dönemdir. Congco başarılı bir denge politikası izleyerek çatışmalardan zarar görmemeyi amaçlamıştır. Sonraki dönemlerde dikkate değer bir olay olmamış, devletin varlığı sona erince doğal olarak gruplar da sona ermiştir.

SONUÇ

Birbirinden son derece farklı coğrafyalar ve şartlarda hatta farklı dönemlerde varlığını sürdürmüş olan iki siyasi oluşum üzerinde yapılan bu incelemede Sarım Partisi ve İttihat ve Terakki Fırkası'nın benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmaya çalışıldı. Farklı kültürler, ekonomik şartlar, yönetim şekillerine rağmen, siyasi grupların oluşma sebepleri olsun, kurulma şekilleri ya da iktidara gelme çabaları, bu yolda çektikleri zorluklar, iç çatışmalar, fikir ayrılıkları ve bölünmeler gibi pek çok benzer yönlerle sahip oldukları görüldü.

Diğer yandan bütün şartlar ve zaman eşit kabul edilerek bir karşılaştırma yapılamayacağı kanısına varıldı. Karşılaştırma kriterleri, zaman, dönemseller şartlar, bölgesel şartlar gibi kıstaslar hariç tutularak, grupların yapısı, faaliyetleri, yaşadıkları sorunlar, çatışmaları ve mücadeleleri vb olarak belirlendi. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde karşılaşılan en büyük zorluk karşılaştırma kriterlerinin belirlenmesi oldu. Birbirinden çok uzak coğrafyalarda farklı dönemlerde, birbirinden tamamen farklı dış etkilere maruz kalmış iki siyasi oluşum incelendi. Bütün bu farklılıklara rağmen benzer şartlarda benzer nedenlerle ortaya çıkmış olan bu iki grup, gerek mücadelelerinde karşılaştıkları sorunlar gerekse galibiyetten sonraki gelişmeler açısından pek çok benzerlik göstermektedirler. Bu nedenle karşılaştırılması oldukça zor olan bu çalışmanın yapılmasına karar verildi.

Her iki tarafta da çıkış noktası ekonomik sıkıntılardır. İki devlette toprağa bağlı bir yapıya sahiptir. En önemli gelir kaynağı tarımdır ve iki tarafta da toprak düzeni her şeyin temelini oluşturur. Toprak düzeninin bozulması üretimin aksamaya anlamına gelir. Böylece gelirler azalır ve devlet azalan gelirleri vergi koyarak tamamlamaya gider. Zamanla ürettiği her şeyi vergi olarak vermek durumunda kalan halk açlık çekmeye başlar ve isyanlar baş gösterir. Bu durum sadece Osmanlı ve Cosön için değil dünyanın diğer ülkeleri için de böyledir. Halkın memnuniyetsizliği gidişata dur diyecek birilerinin çıkmasına sebep olur. Bu bazen kral gibi yöneticinin kendisi olur bazen de Osmanlı'da olduğu gibi halkın içinden aydın insanlar öncülüğünde bir savaş verilerek haklar zorla alınır. Her ne kadar Cosön'da kralın

durumu değiştirmeye çalışmasıyla başlamış olsa da Sarim büyük bir varoluş savaşı vermek zorunda kalmıştır. İttihat ve Terakki gibi Sarim de eğitimi kişilerden oluşmuş bir gruptur. Kral ve Padişahların da aslında ülkesini ileriye götürmek isteyen eğitimi kişiler olması beklenir. Ancak değişim ve yenilikler her zaman hoş karşılanmamışlardır. Mutlak bir g ve otorite sahibi olan hükümdarın kendi elleriyle bu g bşkalarına vermesi ve kendini kısıtlamalarına izin vermesi beklenemez. Osmanlı rneğinde Abdülhamit bunun önüne geçmek için elinden gelen her şeyi yapmış, ülkede kimsenin ondan habersiz nefes bile alamadığı bir düzen –istibdat-yaratmıştır. Yaptığı bütün bu aşırı uygulamalara rağmen kaynayan kazanın taşmasına engel olamamış ve Meşrutiyet’i ilan etmek zorunda kalmıştır. Cosn’da ise durum biraz daha farklıdır. Zaten güçlü bir parti tarafından otoritesi sarsılmakta olan bir kral Hungu Grubunun karşısına başka bir g çıkararak biraz da olsa Hungu otoritesini kırmak istemiştir. Sarim’i çağırıp divanda yer vermiş olmasına rağmen önemli kararlar alırken Sarim’e destek olup Hungu’nun karşısında durma cesareti göstermemiş olması Hungu Grubunun elinde tuttuğu gn büyüklüğünün de göstergesi olabilir. Ayrıca Kral Söngcong (1469-1494)’un kendinden önceki kralın oğlu olarak tahta geçen bir kral olmaması da otorite kurmasını güçleştiren sebeplerden biridir. Cosn’da sadece Veliaht Prens tahtın gerçek varisidir ve diğer hanedan yeleri tahta geçse bile meşruiyetleri genellikle sorgulanmıştır. Tahtın gerçek varisi olmadığı halde tahta geçen krallar siyasi güç elde edip tahta çıkmış kişilerdir genellikle ve bu durum tamamen kendi iradesiyle hareket edememesine neden olmuştur. Kendisini tahta çıkaran gn istediğinde indirebileceğinin bilincinde olan Kral bürokratların isteklerini göz ardı edememiştir. Siyasi grupların güçlerini arttırdıkları ve ülkede büyük savaşlar veya önemli olayların olduğu dönemlerdeki kralların bu şekilde tahta çıkmış olması tesadüf olmasa gerektir.

Bir diğer önemli denebilecek özelliklerden biri de her yerde olduğu gibi otoritenin mutlaka bir muhalif ge ihtiyaç duymasıdır. Otorite varlığını sürdürmek ve birliği sağlamak için muhalefete ihtiyaç duyar. Her iki tarafta da büyük çatışmalar ve zorluklarla muhalif güçleri etkisiz kıldıktan sonra, fikir ayrılıkları ile kendi ilerinden yeni muhalif gler ıkarımış olmaları dikkati çeker. Muhalefetin olması, grubu bir arada tutan şeydir. Otoriteye karşı bir tür denetim uygulayarak, hem bir arada kalmasını sağlar hem de kendini geliştirmesine neden olur. Bu nedenle

muhalefet gereklidir. Ancak bu iki örnekte görülen muhalefet sıradanlığın ötesinde düşmanlığa kadar gider. Karşı partinin taraftarlarını öldürmeye kadar varan büyük bir düşmanlık görülür. Ne olursa olsun bir araya gelemeyecek iki taraf vardır ve sürekli bir çatışma havası hâkimdir. İTF ve HİF muhalefeti Anadolu topraklarında Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla son bulmamış, Türkiye Cumhuriyetinin siyaset geleneğine de yansımıştır. O kadar ki günümüzde hala devam etmektedir. Aynı şekilde Kore'de de muhafazakâr ve yenilikçiler arasındaki anlaşmazlıklar Cosön dönemindeki kadar yoğun ve katı olmasa da devam etmektedir. Günümüzde Kore'de Çin yazı sistemi olan Hanca sık kullanılmasa da muhafazakâr kesimin yayın organlarında hala kullanılmaya devam eder. Bu gibi fikir ayrılıkları siyasetin olduğu her yerde benzer şekillerde gelişmiştir denebilir.

Sonuç olarak dünyanın iki farklı ucunda, birkaç yüzyıl arayla var olmuş bu iki siyasi yapı pek çok açıdan benzerlik gösterir. Kore ve Türk tarihleri incelendiğinde bunların dışında da benzerlik gösteren pek çok şey görülebilir. Kore ve Türkler arasında bilinen ilk ilişkilerin Göktürkler dönemine rastladığı söylenir. Dilbilim açısından da Korece ve Türkçe arasında pek çok ortak yön vardır. Aynı dil ailesine – Altay Dil Ailesi- ait olan diller olmaları ve pek çok ortak kelime ve yapı barındırmaları bu iki ülkeyi birbirine yaklaştıran önemli bağlardan biridir. Bugün de Kore ve Türkiye kardeş ülke şeklinde bir anlayış devam etmektedir. Bugünkü durum daha çok Kore Savaşı'ndan kaynaklansa da, çok eski dönemlerden beri Türklerle iyi ilişkiler içinde oldukları bilinmektedir. Kore Savaşı'na katılan birçok farklı ülke olmasına rağmen Korelilerin aklında en çok yer edenler Türkler olmuştur.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ahmad, Feroz, **İttihatçilikten Kemalizme**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2016.

Akşin, Sina, Sarp Balcı ve Barış Ünlü, **100. Yılında Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Akşin, Sina, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

Alkan, Necmettin, **Mutlakiyetten Meşrutiyete II. Abdülhamit ve Jön Türkler**, Selis Kitaplar, İstanbul, 2009.

Baek, Okkyoung, Cho Jinhyung, Ham Dongju, Jung Byungjoon, Lee Hyunsook ve Sohn Jungsook, **Understanding Korean History**, Jimoondang, Seoul, 2011.

Birinci, Ali, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2012.

Cin, Halil, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.

Develioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

Eren, Ahmet Cevat, **Tanzimat Fermanı ve Dönemi**, Derin Yayınları, İstanbul, 2007.

Woo, Hanyoung, **A Review Of Korean History Vol. 2 Joseon Era**, Kyongsawon Publishing Company, Gyeonggi-Do, 2010.

Karabekir, Kazım, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2009.

Keum, Jang Tae, **Confucianism and Korean Thoughts**, Jimoondang Publishing Company, Seoul, 2000.

Koloğlu, Orhan, **İttihatçılar ve Masonlar**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012.

Mardin, Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Temo, İbrahim, **İttihat ve Terakki**, Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul, 1987.

The Association Of Korean History Teachers, **A Korean History for International Readers**, Humanist Books, Seoul, 2010.

Toprak, Zafer, **İttihat-Terakki ve Cihan Harbi: Savaş Ekonomisi ve Türkiye’de Devletçilik (1914-1918)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 20xvı.

Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasal Partiler**, Cilt 1, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasal Partiler**, Cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Zürcher, Erik J., **Osmanlı İmparatorluğu’ndan Atatürk Türkiye’sine Bir Ulusun İnşası: Jön Türk Mirası**, Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2015

권내현, 심재우, 염점섭, 정재훈, **미래를 여는 한국의 역사 3**, 지식 하우스, 서울, 2011. (Kwon Nehyön, Şim Ceu, Yöm Cömsöb, Cöng Cehun, **Geleceği Aydınlatan Kore Tarihi 3**, Cişik House, Seul, 2011.)

국어대사전, 민정서림, 서울, 1997. (**Büyük Korece Sözlüğü**, Mincöngsörim, Seul, 1997)

신병주, **조선을 움직인 사건들**, 새문사, 서울, 2010. (Şin Byöngcu, **Cosön’u Harekete Geçiren Olaylar**, Sémunsa, Seul, 2010.)

한자사전, 장삼식, 서울, 1992. (**Hanca Sözlük**, Çangsamşik, Seul, 1992)

MAKALELER

Akşin, Sina, “Birinci Meşrutiyet Meclis-İ Mebusan”, **Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi**, Cilt. 25, Sayı. 1, Ankara, 1970, ss. 19-39.

Aksu Kılıç, Leyla, “Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Tımar ve Zeamet Ruznamçe Defterleri” **Studies Of The Ottoman Domain**, Cilt: 7, Sayı: 12, Şubat 2017, ss. 105-139.

Aydın, H. Veli, “Tımar Sisteminin Kaldırılması Süreci ve Bazı Değerlendirmeler”, **Otam**, 2001, ss. 65-104.

Bayraktar, Bayram, “Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi Gereken Bir Düşünür: Prens Sabahattin Bey”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 29, C. 18, Ankara, 2005, ss. 51-61.

Çetinsaya, Gökhan, “II. Abdülhamid’in İç Politikası: Bir Dönemlendirme Denemesi”, **Osmanlı Araştırmaları / The Journal Of Ottoman Studies**, XLVII, 2016, ss. 353-409.

Erkul, Ali, “İhmale Uğramış Bir Osmanlı Sosyologu Prens Sabahattin”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Cilt 3, Sayı 33, Ankara, 2014, ss. 282-304.

Fendoğlu, H. Tahsin, “1876 Anayasası veya Monarşik Modernleşme Dönemi (1876-1908)”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Editörler: H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, C. XIV, ss. 739-750.

Gökmen, M. Ertan Ve Gökçe Özlem, “1987-1910 Kore’nin Politik Durumu ve Dehan İmparatorluğu”, **Dtcf Dergisi**, Sayı 56.2, Ankara, 2016, ss. 93-110.

Güran, Tevfik, “Tanzimat Döneminde Tarım Politikası” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncılık-Mehmet Seyitdanlioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, ss. 513-521.

Hepkon, Haluk, “Jön Türkler ve Komplo Teorileri”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 555-584.

İncılık, Halil, “Tanzimat’ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncılık-Mehmet Seyitdanlioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, ss. 127-149.

İncılık, Halil, “Tanzimat Nedir?” **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Hazırlayanlar: Halil İncılık-Mehmet Seyitdanlioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2006, ss. 13-25.

Kalkan, Veli Denizhan, “Hürriyete Giden Yolun Kısa Tarihi”, **100. Yılında İkinci Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 11-74.

Kırmızı Abdulhamit, “Meşrutiyette İstibdat Kadroları: 1908 İhtilali’nin Bürokraside Tasfiye ve İkame Kabiliyeti”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 333-355.

Mehmetefendioğlu, Ahmet, “İttihat ve Terakki Kongreleri (1908-1918)”, **Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 105-130.

Öğüldür, Yavuz ve Serdar Öğüldür, “1876 Anayasası'nın Hazırlanmasında Mithat Paşa'nın Rolü ve Fonksiyonu”, **Otam**, Sayı: 5, Ankara, 1994, ss. 311-348.

Özcan, Ahmet, “Büyük Çöküşe Direnen İrade: Jön Türkler”, **Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2008, ss. 81-96.

Semiz, Yaşar, “İttihat Ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 35, Konya, 2014, ss. 217-244.

Yamaç, Müzehher, “İlk Anayasa (1876 Kanun-ı Esasisi)”, **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2014, ss. 54-68.

박수경, “조선조 토지개혁사상과 토지제도에 대한 연구” **한구행정사학지**, 제 33 호, 213-241, 2013. (Park Sugyöng, “Cosön Hanedanlığı'nda Toprak Reformu Fikri ve Torak Sistemi Üzerine Bir Çalışma”, **Kore Yönetim Tarihi Dergisi**, Sayı 33, 2013, ss. 213-241.)

TEZLER

Küçük Sevil, Hülya, **İttihat ve Terakki Döneminde İslamcılık Hareketi (1908-1914)**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

EKLER

EK 1.

Konfüçyüs (공자)³⁰¹

³⁰¹ <https://namu.wiki/w/%EA%B3%B5%EC%9E%90> (24.5.2017, 21:45)

EK 2.

Yi Sónggye (이성계)³⁰²

³⁰² [https://namu.wiki/w/%ED%83%9C%EC%A1%B0\(%EC%A1%B0%EC%84%A0\)](https://namu.wiki/w/%ED%83%9C%EC%A1%B0(%EC%A1%B0%EC%84%A0))
(24.5.2017 ,21:58)

EK 3.

Song Ülkesi (송나라)³⁰³

³⁰³ <http://study.zum.com/book/12915> (24.5.2017, 21:45)

EK 4.

Cǒng Dojŏn (정도전)³⁰⁴

³⁰⁴ <https://namu.wiki/w/%EC%A0%95%EB%8F%84%EC%A0%84> (24.5.2017, 21:58)

EK 5.

Yuan Krallığı (원나라)³⁰⁵

EK 6.

Ming Krallığı (명나라)³⁰⁶

³⁰⁵ http://www.muum.com/history/detail1.php?bid=hist_o&idx=97&sf=&sv=&page=1 (24.5.2017 ,21:58)

³⁰⁶ <http://study.zum.com/book/13437> (24.5.2017 ,21:58)

EK 7.

Liadong (랴오둥)³⁰⁷

³⁰⁷ https://www.doopedia.co.kr/mo/doopedia/master/master.do?_method=view2&MAS_IDX=543 (71 24.5.2017 21:58)

EK 8.

Cosón'un 11. Kralı Cungcong (중종)³⁰⁸

³⁰⁸<http://www.yiwu114.co.kr/mbc/board.php?board=kkkinformation&command=body&no=115>
(25.5.2017, 00:23)

EK 9.

Cosón'un 9. Kralı Sóngcong (성종)³⁰⁹

³⁰⁹<http://www.yiwu114.co.kr/mbc/board.php?board=kkkinformation&command=body&no=115>
(25.5.2017, 00:23)

EK 10.

Cosón'un 7. Kralı Seco (세조)³¹⁰

³¹⁰ [https://namu.wiki/w/%EC%84%B8%EC%A1%B0\(%EC%A1%B0%EC%84%A0\)](https://namu.wiki/w/%EC%84%B8%EC%A1%B0(%EC%A1%B0%EC%84%A0))
(24.5.2017 ,22:37)

EK 11.

Kim Congcik (김종직)³¹¹

³¹¹ <https://namu.wiki/w/%EA%B9%80%EC%A2%85%EC%A7%81> (24.5.2017, 22:52)

EK 12.

Cosón'un 10. Kralı Yónsangun (연산군)³¹²

EK 13.

Coicémun (조의재문)³¹³

³¹² <http://www.eswn.kr/news/articleView.html?idxno=2743> (24.5.2017, 22:52)

³¹³ <http://terms.naver.com/entry.nhn?docId=3573695&cid=59021&categoryId=59037> (26.5.2017, 22.08).

EK 14.

Co Gvangco (조광조)³¹⁴

³¹⁴ http://contents.history.go.kr/front/ti/view.do?treeId=05018&levelId=ti_018_0080 (25.5.2017, 00:23)

EK 15.

Yi Hvang (이항)³¹⁵

³¹⁵ <https://namu.wiki/w/%EC%9D%B4%ED%99%A9> (25.5.2017, 00:23)

EK 16.

Yi Yi (이이)³¹⁶

EK 17.

Cosón'un 14. Kralı Sónco (선조)³¹⁷

³¹⁶ [https://namu.wiki/w/%EC%9D%B4%EC%9D%B4\(%EC%A1%B0%EC%84%A0\)](https://namu.wiki/w/%EC%9D%B4%EC%9D%B4(%EC%A1%B0%EC%84%A0)) (25.5.2017, 00:23)

³¹⁷ <http://www.gs.hufscon.com/index.php?title=%EC%84%A0%EC%A1%B0> (25.5.2017, 00:23)

EK 18.

Cosón'un 15. Kralı Gvanghégun (광해군)³¹⁸

³¹⁸ <http://www.nomadist.org/xe/Nzine/1542100> (25.5.2017, 00:23)

EK 19.

Japon İstilası Haritası (임진왜란)³¹⁹

³¹⁹ <http://yellow.kr/blog/?p=1299> (25.5.2017, 00:23)

EK 20.

Toyotomi Hideyoşı³²⁰

³²⁰ <http://dissertationreviews.org/archives/5340> (25.5.2017, 00:23)

EK 21.

Yi Sunshin (이순신)³²¹

³²¹ <https://namu.wiki/w/%EC%9D%B4%EC%88%9C%EC%8B%A0> (25.5.2017, 00:23)

EK 22.

Qing Krallığı (청나라)³²²

³²² <http://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=anhyojin09&logNo=50144638781> (25.5.2017, 00:23)

EK 23.

Cosón'un 16. Kralı İnco (인조)³²³

³²³ <http://bonlivre.tistory.com/567> (25.5.2017, 00:23)

EK 24.

Cosón'un 19. Kralı Sukcong (숙종)³²⁴

³²⁴ http://premium.chosun.com/site/data/html_dir/2014/06/23/2014062303821.html (25.5.2017, 00:23)

EK 25.

Cosón'un 21. Kralı Yóngco (영조)³²⁵

³²⁵ http://premium.chosun.com/site/data/html_dir/2014/04/02/2014040202963.html (25.5.2017, 00:23)

EK 26.

Cosón'un 22. Kralı Cóngco (정조)³²⁶

³²⁶ [https://namu.wiki/w/%EC%A0%95%EC%A1%B0\(%EC%A1%B0%EC%84%A0\)](https://namu.wiki/w/%EC%A0%95%EC%A1%B0(%EC%A1%B0%EC%84%A0)) (25.5.2017, 00:23)

EK 27.

Veliaht Prens Sado (사도세자)³²⁷

³²⁷ <https://namu.wiki/w/%EC%82%AC%EB%8F%84%EC%84%B8%EC%9E%90> (25.5.2017, 00:23)

EK 28.

1699 Yılında Osmanlı Devleti Toprakları³²⁸

EK 29.

Tanzimat Fermanı Gülhane Köşkü'nün önünde okunurken.³²⁹

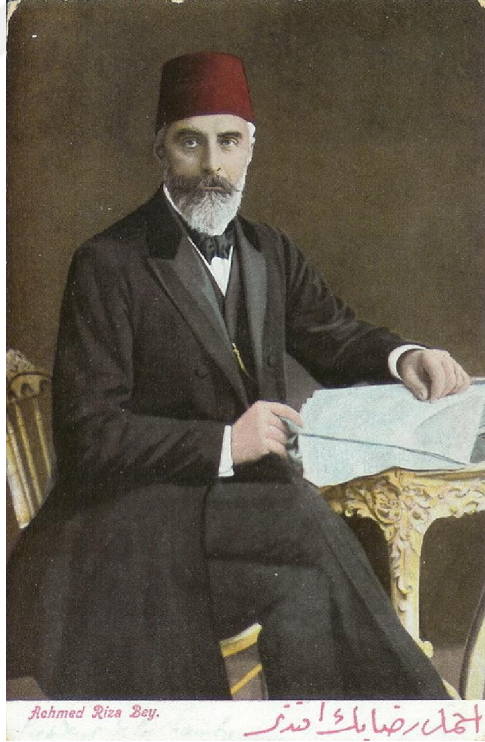
³²⁸ <https://www.hgk.msb.gov.tr/urun-21-1-12-000-000-olcekli-osmanli-imparatorlugu-haritasi.html>
(09.04.2018, 17:24)

EK 30.

Mizancı Murat Bey³³⁰

EK 31.

Ahmet Rıza Bey³³¹

³²⁹ <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/tanzimat-fermani-1373> (31.01.2018, 17:08)

³³⁰ <http://www.dunyabizim.com/mercek-alti/17803/mizanci-murad-siyasi-romanin-atasidir> (31.01.2018, 17:12)

EK 32.

Abdullah Cevdet³³²

EK 33.

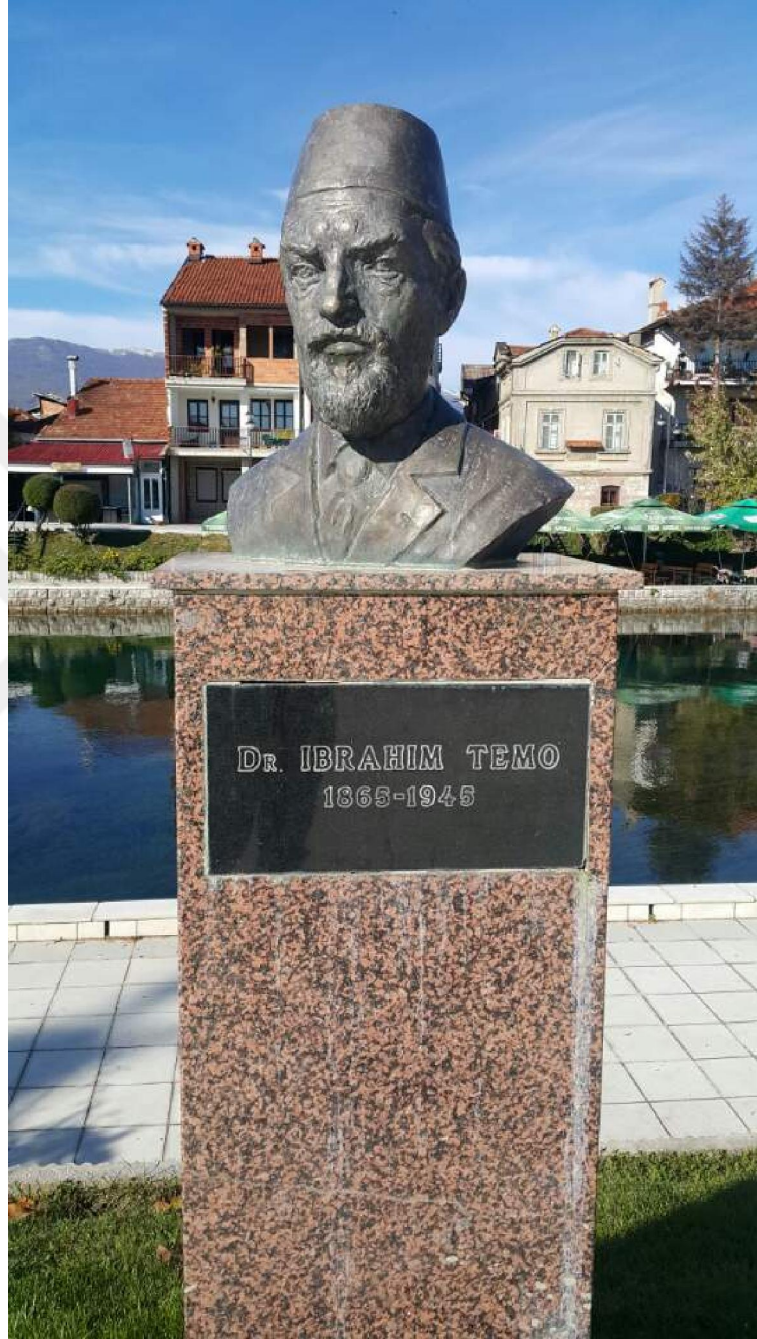

Prens Sabahattin³³³

³³¹ <http://www.biyografya.com/biyografi/341> (31.01.2018, 17:19)

³³² <https://epikse.com/kisi/abdullah-cevdet> (31.01.2018, 17:23)

EK 34.

Dr. İbrahim Temo³³⁴

³³³ <http://www.biyografya.com/biyografi/8207> (31.01.2018, 17:23)

³³⁴ İbrahim Temo'nun doğum yeri olan Struga'da bulunan büstü. Fotoğraf tarafımcı çekilmiştir. (29.10.2017)

EK 35.

Balkan Savaşlarından Sonra Osmanlı Devleti Toprakları³³⁵

³³⁵ <https://www.memurlar.net/album/8589/osmanli-nin-zirveye-cikis-haritasi.html>
<https://sites.google.com/site/edu658matthew/day-1/turkish-empire> (09.04.2018, 17:24)